

036  
[1926]

036  
[1926]

# PRZEGLĄD EMIGRACYJNY

## ORGAN URZĘDU EMIGRACYJNEGO.

---

II KWARTAŁ 1926 r.

ZESZYT 2.

---

NAKŁADEM URZĘDU EMIGRACYJNEGO  
SKŁAD GŁÓWNY W URZĘDZIE EMIGRACYJNYM  
PRZY MINISTERSTWIE PRACY I OPIEKI SPOŁECZNEJ  
UL. KRÓLEWSKA 23  
W WARSZAWIE.

CENA 2 złote.

<http://rcin.org.pl>





# PRZEGLĄD EMIGRACYJNY.

WYDZIAŁ EMIGRACYJNY

Drukarnia Państwowa. Nr. 34612. 24.XI. 26. 2.000.

036  
[1926]

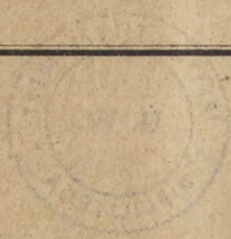
# PRZEGLĄD EMIGRACYJNY

ORGAN URZĘDU EMIGRACYJNEGO.

II KWARTAŁ 1926 r.

ZESZYT 2.

*Jan. 2007*



SEMINARIUM SOCJOLOGICZNE  
Uniwersytetu Warszawskiego

NAKŁADEM URZĘDU EMIGRACYJNEGO  
SKŁAD GŁÓWNY W URZĘDZIE EMIGRACYJNYM  
PRZY MINISTERSTWIE PRACY I OPIEKI SPOŁECZNEJ  
UL. KRÓLEWSKA 23  
W WARSZAWIE.

~~594~~

CENA 2 złote.

SEMINARIUM SOCJOLOGICZNE  
Uniwersytetu Warszawskiego

<http://rcin.org.pl>



036

## T R E Ś Ć.

Emigracja robotników rolnych w Kanadzie, jej warunki i przyszłość. — Roman Kutyłowski	6
Ruch emigracyjny z Polski w I-szym półroczu 1926 r. — Michał Krasocki.	6
Zagadnienie emigracji w Hiszpanji. — Marja Biskupska.	14
<b>STATYSTYKA RUCHU MIGRACYJNEGO.</b>	<b>33</b>
Emigracja do krajów pozaeuropejskich, w I-szem półroczu 1926 r. Podział według województw i krajów przeznaczenia.	35
Emigracja do krajów Europy w I-szem półroczu 1926 r. Podział według okręgów państwowych urzędów pośrednictwa pracy.	36
Ruch emigracyjny w Polsce w I-szem półroczu 1926 r.	38
Emigracja do krajów Europy w kwietniu 1926 r. Podział według województw, płci, narodowości i zawodów.	40
Emigracja do krajów Europy w kwietniu 1926 r. Podział według krajów przeznaczenia, płci, narodowości i zawodów.	42
Emigracja do krajów Europy w maju 1926 r. Podział według województw, płci, narodowości i zawodów.	44
Emigracja do krajów Europy w maju 1926 r. Podział według krajów przeznaczenia, płci, narodowości i zawodów.	46
Emigracja do krajów Europy w czerwcu, 1926 r. Podział według województw, płci, narodowości i zawodów.	48
Emigracja do krajów Europy w czerwcu 1926 r. Podział według krajów przeznaczenia, narodowości i zawodów.	50
Emigracja do krajów pozaeuropejskich w kwietniu 1926 r. Podział według województw, płci, narodowości i zawodów.	52
Emigracja do krajów pozaeuropejskich w kwietniu 1926 r. Podział według krajów przeznaczenia, płci, narodowości i zawodów.	54
Emigracja do krajów pozaeuropejskich w maju 1926 r. Podział według województw, płci, narodowości i zawodów.	56
Emigracja do krajów pozaeuropejskich w maju 1926 r. Podział według krajów przeznaczenia, płci, narodowości i zawodów.	58
Emigracja do krajów pozaeuropejskich w czerwcu 1926 r. Podział według województw, płci, narodowości i zawodów.	60
Emigracja do krajów pozaeuropejskich w czerwcu 1926 r. Podział według krajów przeznaczenia, płci, narodowości i zawodów.	62
<b>PRZEGLĄD KRAJOWY.</b> Wewnętrzny rynek pracy w drugim kwartale 1926 r.	64
<b>PRZEGLĄD RUCHU MIGRACYJNEGO, POLITYKI EMIGRACYJNEJ, WARUNKÓW PRACY I PRODUKCJI W OBCYCH KRAJACH.</b>	66
<b>EUROPA.</b>	66
Francja: Praca robotników polskich w cukrowniach, w departamentach Aisne i Seine-et-Marne. Określenie zdatności zawodowej górników polskich przez zarządy kopalń. Prywatne przedsiębiorstwa w kolonjach francuskich.	66



Niemcy: Liczba robotników cudzoziemskich zatrudnionych w r. 1925.	73
Czechosłowacja: Stan gospodarczy w pierwszym kwartale 1926 r.	74
Jugosławia: Emigracja zamorska w r. 1925.	75
Finlandja: Ruch emigracyjny.	76
Grecja: Uchodźcy z Turcji.	77
AMERYKA.	77
Stany Zjednoczone: Wychodźstwo polskie w stanach Ohio i Michigan.	77
Kanada: Rynek pracy i płace robotnicze w 1926 r.	79
Argentyna: Rynek pracy w 1925 r. Widoki kolonizacji. Próby kolonizacji włośckiej.	81
Peru: Próby kolonizacji w latach ubiegłych.	84
AZJA.	86
Palestyna: Warunki imigracji.	86
Japonja: Zagadnienie demograficzne.	87
DZIAŁ URZĘDOWY.	88
Okólniki, instrukcje i komunikaty.	88
Okólnik z dnia 2 kwietnia 1926 r. w sprawie emigracji sezonowej do Niemiec.	88
Instrukcja dla starostów i państwowych urzędów pośrednictwa pracy z dnia 7 kwietnia 1926 r. w sprawie obywateli polskich, wydalonych z Niemiec.	88
Okólnik z dnia 24 kwietnia 1926 r. w sprawie zaświadczeń o niezaleganiu z podatkami.	88
Okólnik z dnia 21 sierpnia 1926 r. w sprawie wydawania urzędowych komunikatów informacyjnych.	89
Komunikat z dnia 13 kwietnia 1926 r. w sprawie emigracji do Peru.	89
Komunikat z dnia 20 kwietnia 1926 r. w sprawie emigracji do Rosji.	90
Komunikat z dnia 16 maja 1926 r. w sprawie agitacji Biura Informacyjno-Kolonizacyjnego w Winnipegu.	90
Komunikat z dnia 21 maja 1926 r. w sprawie widoków zatrudnienia inżynierów i techników w Turcji.	90
PRAWODAWSTWO OBCE.	91
Hiszpanja: Rozporządzenie wykonawcze do ustawy o emigracji z dnia 20 grudnia 1924 r.	92
BIBLIOGRAFJA.	132



## S O M M A I R E.

	<i>Page.</i>
L'émigration des ouvriers agricoles au Canada, ses conditions et son avenir.—Roman Kutylowski	1
L'émigration en Pologne pendant le premier semestre de l'année 1926.—Michel Krasocki	6
La question de l'émigration en Espagne. — Marie Biskupska	14
<b>STATISTIQUE DU MOUVEMENT MIGRATOIRE</b>	
Émigration vers les pays transocéaniques pendant le premier semestre 1926	35
Émigration vers les pays d'Europe pendant le premier semestre 1926	36
Le mouvement migratoire en Pologne pendant le premier semestre 1926.	38
Émigration vers les pays d'Europe en avril 1926. Division par départements, sexe, nationalité et profession	40
Émigration vers les pays d'Europe, avril 1926. Division par pays de destination, sexe, nationalité et profession	42
Émigration vers les pays d'Europe, mai, 1926. Division par départements, sexe, nationalité et profession	44
Émigration vers les pays d'Europe, mai 1926. Division par pays de destination, sexe, nationalité et profession	46
Émigration vers les pays d'Europe, juin 1926. Division par départements, sexe, nationalité et profession	48
Émigration vers les pays d'Europe, juin 1926. Division par pays de destination, sexe, nationalité et profession	50
Émigration vers les pays transocéaniques, avril 1926. Division par départements, sexe, nationalité et profession	52
Émigration vers les pays transocéaniques, avril 1916. Division par pays de destination, sexe, nationalité et profession	54
Émigration vers les pays transocéaniques, mai 1926. Division par départements, sexe, nationalité et profession	56
Émigration vers les pays transocéaniques, mai 1926. Division par pays de destination, sexe, nationalité et profession	58
Émigration vers les pays transocéaniques, juin 1926. Division par départements, sexe, nationalité et profession	60
Émigration vers les pays transocéaniques, juin 1926. Division par pays de destination, sexe, nationalité et profession	62
Revue du marché du travail en Pologne	64
<b>REVUE DU MOUVEMENT MIGRATOIRE, DE LA POLITIQUE D'EMIGRATION, DES CONDITIONS DE TRAVAIL ET DE PRODUCTION A L'ETRANGER</b>	
<b>EUROPE</b>	
France: L'activité des ouvriers polonais dans les sucreries des départements Aisne et Seine-et-Marne. La définition de la capacité professionnelle des ouvriers polonais dans les mines françaises. Les entreprises privées dans les colonies françaises	66

	<i>Page.</i>
Allemagne: Le nombre des ouvriers étrangers occupés en 1925.	73
Tchéco-Slovaquie: Situation économique dans le premier trimestre de l'an 1926	74
Yougo-Slavie: L'émigration transocéaniques en 1925 . . . . .	75
Finlande: Le mouvement migratoire . . . . .	76
Grèce: Les réfugiés de Turquie . . . . .	77
AMÉRIQUE:	77
Etats-Unis: Les émigrés polonais dans les états Ohio et Michigan . . . . .	77
Canada: Le marché du travail. Les salaires en 1925 . . . . .	79
Argentine: Le marché du travail en 1925. Possibilités de colonisation. Essais de colonisation italienne . . . . .	81
Pérou: Essais de colonisation . . . . .	84
ASIE	86
Palestine: Les conditions de l'immigration . . . . .	86
Japon: Le problème démographique . . . . .	87
CIRCULAIRES, INSTRUCTIONS ET COMMUNIQUÉS OFFICIELS . . . . .	88
Circulaire du 2 avril 1926. relative à l'émigration saisonnière vers l'Allemagne . . . . .	88
Instruction du 7 avril 1926 pour les starostes et offices publics de placement, relative aux citoyens polonais renvoyés d'Allemagne . . . . .	88
Circulaire du 24 avril 1926, concernant la délivrement de certificats relatifs aux impôts payés . . . . .	88
Circulaire du 21 avril 1926 concernant la publication des communiqués officiels de l'Office d'Emigration . . . . .	89
Communiqué du 13 avril 1925, concernant l'émigration vers le Perou . . . . .	89
Communiqué du 20 avril 1926, concernant l'émigration en Russie . . . . .	90
Communiqué du 16 mai 1926, concernant la propagande menée par le Bureau d'Informations et de Colonisation à Winnipeg . . . . .	90
Communiqué du 21 mai 1926, concernant les possibilités d'engagement des ingénieurs et des techniciens en Turquie . . . . .	90
LÉGISLATION ETRANGÈRE	91
Espagne: Règlement relatif à la loi du 20 décembre 1924 sur l'émigration . . . . .	92
BIBLIOGRAPHIE . . . . .	132

# IMIGRACJA ROBOTNIKÓW ROLNYCH W KANADZIE, JEJ WARUNKI I PRZYSZŁOŚĆ.

Zapoczątkowane w 1926 r. popieranie imigracji robotników rolnych do Kanady powstało na skutek dwu działających w danym wypadku przyczyn: pierwsza — to rzeczywista potrzeba rąk roboczych do pracy na roli, wywołana posiadaniem przez poszczególne farmery takich obszarów ziemi, których przy najlepszych chęciach, uwzględnwszy krótki okres wegetacyjny, nie jest w stanie obrobić siłami własnej rodziny. Brak rąk roboczych daje się odczuwać głównie w okresie żniw i młocki. Drugą przyczyną była chęć wytworzenia zastępów przyszłych kolonistów, połączona jeszcze z inną tendencją, którą poniżej wyjawię. Od pewnego czasu dają się słyszeć w Kanadzie głosy ostrzegające przed dotychczasowym systemem gospodarki rolnej o charakterze rabunkowym i nawołujące do przekształcenia gospodarstw, poświęconych jak dotąd wyłącznie uprawie pszenicy, na gospodarstwa o typie zbożowo-hodowlanym, zapewniające prawidłowy obrót ziemiopłodów i bardziej racjonalną eksploatację roli. Ten typ gospodarstwa wymaga jednak większej ilości rąk roboczych i właśnie również dla ułatwienia tego procesu rząd popiera imigrację robotników rolnych.

Towarzystwa kolejowe, w których ręku znajduje się ta imigracja, złożyły wobec rządu kanadyjskiego zobowiązanie dostarczenia tym robotnikom pracy na przeciąg jednego roku. Zobowiązanie to nie jest przejmowane przez pracodawcę w Kanadzie, wskutek czego niema kontraktów najmu w ścisłym tego słowa znaczeniu, co jednak nie przeszkadza w razie złamania przez pracodawcę zaciągniętych przez niego w zgłoszeniu o robotnika warunków, do akcji cywilnej przesądzonej zwykle na korzyść robotnika. Jednak w Kanadzie istnieje znacznie silniejszy hamulec dla samowoli pracodawcy, niż kontrakt najmu, a mianowicie trudność zdobycia robotnika i wynikający stąd interes farmera w zatrzymaniu tego robotnika drogą udzielania mu warunków nie niższych finansowo i nie gorszych pod względem utrzymania, niż istniejące w okolicy.

Sama organizacja pośrednictwa pracy na Zachodzie Kanady w związku z układem rządowo-kolejowym przedstawia się, jak następuje. W każdej miejscowości, położonej przy stacji kolejowej, utrzymuje towarzystwo kolejowe swego agenta, względnie korzysta z istniejących organizacji społecznych lub gospodarczych, jak Izby Handlowe, które na zasadzie odpowiednio przeprowadzonej propagandy przyjmują zgłoszenia na robotników rolnych. Zgłoszenia te mogą być imienne, jeśli farmer ma znajomego,

lub krewnego, którego pragnie sprowadzić, lub też zawierają ogólne dezyderaty, np. co do narodowości, wieku i t. p. W zgłoszeniach podany jest również termin, od którego pomoc rolna jest potrzebna i okres czasu, na który farmer pragnie zaangażować robotnika i warunki, jakie mu ofiarowuje.

Na zasadzie tą drogą zebranych zgłoszeń i po odliczeniu zgłoszeń imiennych, traktowanych oddzielnie, Towarzystwa ustalają ogólną cyfrę kontyngentu, rozbijając ją następnie na kraje i na terminy, na które przyjazd robotników jest potrzebny. Z chwilą przyjazdu robotników do Winnepegu, dokąd jadą całym transportem, są oni rozbijani na grupy według miejscowości, przyczem robotnicy mają prawo wyboru okolicy i pracodawcy i wysyłani są do ajenta, który, stosownie do zebranych zgłoszeń, rozdziela ich pomiędzy poszczególnych farmerów. W czasie całej drogi kolejami na terytorjum Kanady korzystają robotnicy ze specjalnej niższej taryfy, wynoszącej po pół centa od mili, zamiast zwykłej, wynoszącej 3,5 centa. Za dokonane czynności ajent pobiera wynagrodzenie od Towarzystwa w wysokości 50 centów od każdego zapośredniczonego robotnika.

Warunki płacy różnią się zależnie od tego, czy farmer potrzebuje robotnika na cały rok, na 8 miesięcy pracy rolnej, czy też na okres żniw. W pierwszym wypadku płaca waha się, zależnie od wielkości farmy i kwalifikacji robotnika, od 350—500 dolarów rocznie plus utrzymanie, mieszkanie i opranie, w drugim — płaca miesięczna waha się od 25 — 50 dolarów, utrzymując się jednak w przeważnej ilości wypadków na wysokości 35 — 40 dolarów. Różnice w wysokości płacy miesięcznej uwarunkowane są temi samymi przyczynami, jak wyżej, a pozatem wpływa na płacę przewidywany urodzaj. Należy też wziąć pod uwagę, że praca robotnika rolnego w Kanadzie jest znacznie odpowiedzialniejszą, niż u nas w kraju i wymagająca wielkiej inteligencji wobec używania skomplikowanych maszyn rolniczych, a także dużej umiejętności obchodzenia się z końmi wobec używania częstokroć zaprzęgów złożonych z 6, a czasem 8 silnych koni, obsługiwanych wyłącznie przez jednego człowieka.

Częstokroć farmer, zatrudniający robotnika sezonowo, zatrzymuje go u siebie przez zimę, jednak już na innych warunkach, gdyż oprócz utrzymania i mieszkania, płaca nie przekracza zwykle 10 — 15 dolarów miesięcznie, a czasami przyjęte jest, że jako wynagrodzenie za czas zimowy, farmer zobowiązuje się dostarczyć robotnikowi tylko ubranie robocze i buty. Płaca w okresie żniw jest najpopłatniejsza i wynosi od 3.50 do 5 dolarów dziennie, a czasem i wyżej oraz mieszkanie wraz z utrzymaniem.

Świeżo przybyły robotnik rolny nie może liczyć na uzyskanie od początku maksimum warunków pieniężnych, przeciwnie, nim się przystosuje do miejscowych warunków pracy, nauczy się obchodzić z maszynami rolniczymi, jakoteż posiada niezbędną ilość słów i wyrażeń angielskich, musi się zadowolnić minimum wynagrodzenia. Zwykle jednak już po paru miesiącach płaca robotnika dochodzi do poziomu średniego, bądź drogą podwyżki, udzielonej przez jego pracodawcę, bądź drogą zmiany pracodawcy. Jak miałem możność skonstatować w czasie swojej podróży na zachodzie Kanady, koloniści polscy i ruscy ofiarowują gorsze warunki finansowe od kolonistów pochodzenia brytyjskiego, lub niemieckiego, jak również bardziej wyzyskują pracę robotnika rolnego od tych ostatnich. Tem się też tłumaczy fakt, że robotnicy nasi, wyjeżdżając po-

czątkowo do swych współplemieńców, porzucają po pewnym czasie pracę, przechodząc na farmy angielskie.

Kwestją, która mnie specjalnie zainteresowała, była sprawa zatrudniania w okresie zimowym robotników rolnych, angażowanych sezonowo. Jak mi jednak wyjaśniono, obawy me co do braku pracy dla nich w zimie okazały się płonne, gdyż właśnie w okresie zimowym otwiera się cały szereg możliwości zarobkowania, związanych z tym okresem. W pierwszym rzędzie wymienić tu należy wyręby leśne, prowadzone na wielką skalę w północnej części prowincyj Brytyjska Kolumbja, Alberta i Saskatchewan, dokąd organizowane są specjalne pociągi dla robotników, przewożące ich za zniżoną opłatą. Zarobki robotnika, zatrudnionego w lesie, dniówkowo, wynoszą od 40 — 60 dolarów miesięcznie po potrąceniu kosztów utrzymania; zarobki robotników wykwalifikowanych, pracujących akordowo są znacznie wyższe. Drugim źródłem zarobków są kopalnie węgla w południowej Albercie, które w okresie zimowym zwiększają swoją produkcję, wskutek czego potrzebują dopływu rąk roboczych z zewnątrz. Płace w kopalniach węgla przy 48-godzinym tygodniu pracy wynoszą dla robotnika niewykwalifikowanego około 4 dolarów dziennie.

Jeśli dodamy do tego możliwość spędzenia zimy na farmie na zmniejszonych warunkach, o których wyżej wspomniałem, to stwierdzić należy, że warunki, ofiarowywane naszemu robotnikowi w Kanadzie, są pod względem finansowym bardzo korzystne i pozwalające na założenie własnego gospodarstwa po paru latach wytrwałej pracy. Jedyną ujemną stroną pracy robotnika rolnego jest brak ubezpieczenia od choroby, wskutek czego, w razie konieczności umieszczenia go w szpitalu, wszystkie wydatki, z tytułu tego wyniku, obciążają robotnika.

Poniższa tabliczka wykazuje ilość zapośredniczonych robotników za pierwsze 7 miesięcy 1926 r. przez Canadian National Railways:

M i e s i ą c	Anglicy	Skandy- nawowie	Polacy	Rusini	Inne narodowości
Styczeń . . . . .	1	10	—	—	10
Luty . . . . .	6	22	—	—	5
Marzec . . . . .	92	164	271	572	1095
Kwiecień . . . . .	366	233	261	755	1879
Maj . . . . .	143	191	167	380	895
Czerwiec . . . . .	107	199	12	63	244
Lipiec . . . . .	90	146	360	314	1133
R a z e m . . . . .	805	965	1071	2084	5261

O G Ó Ł E M: 10186.

Odpowiednich cyfr dla Canadian Pacific nie udało mi się zdobyć, nie popełniamy jednak błędu, przyjmując, że w stosunku do liczby naszych oby-

wateli, a więc polaków i rusinów wyniosą one połowę cyfr Canadian National Railways.

Podane cyfry wymownie wskazują, że Polska dostarczyła największego kontyngentu robotników rolnych. Na taki rezultat złożyły się, zdaniem moim trzy przyczyny: 1) reputacja, jaką rolnik polski cieszy się w Kanadzie, 2) potencjonalne natężenie ruchu emigracyjnego w Polsce, wywołane zamknięciem Stanów Zjednoczonych i warunkami gospodarczymi w kraju, oraz 3) natężenie ruchu emigracyjnego właśnie tej kategorii ludności rolniczej, jaka stanowi najbardziej odpowiedni dla Kanady element.

Dla ilustracji geograficznego rozlokowania robotników rolnych, przybyłych z Polski do Kanady wiosną 1926 r. posłużą poniższe tabliczki, wykazujące oddzielnie dla polaków i rusinów ilość robotników, skierowanych do poszczególnych miejscowości w prowincjach Alberta i Saskatchewan. Do prowincji Manitoba robotnicy rolni z Polski kierowani nie byli.

### Alberta.

	Polacy	Rusini
Edmonton . . . . .	40	150
Vegroville . . . . .	10	120
Smoky Lake . . . . .	50	350
Lamont . . . . .	10	120
Mundare . . . . .	5	250
Chipman . . . . .	20	100
Bruderheim . . . . .	10	120
St. Paul de Metis . . . . .	10	50
Stony Plain . . . . .	10	60

R a z e m . 165 1320

### Saskatchewan.

Melville (okrąg) . . . . .	200	200
Otthon (okrąg) . . . . .	50	—
Goodave . . . . .	50	50
Itima . . . . .	40	30
Lestock . . . . .	50	20
Candiac . . . . .	70	15
Estevan . . . . .	40	20
Attwater . . . . .	40	15
Vonda . . . . .	75	100
Cedoux . . . . .	40	25
Yorkton . . . . .	25	25
Wakaw . . . . .	20	20
Eudworth . . . . .	50	100
Hafford . . . . .	35	35
Kelliher . . . . .	30	20
Regina . . . . .	100	50
Kenaston . . . . .	20	20
Prince Albert . . . . .	15	25

R a z e m . 950 770

Z większymi partjami robotników polskich miałem możność zetknąć się dwukrotnie w momencie przybycia ich do Winnipegu. W rozmowach, które prowadziłem z robotnikami, mogłem skonstatować, że około 70% robotników przybywa do Kanady za pożyczone pieniądze, płacąc nader wysokie procenty, wahające się od 20 — 50% rocznie, przyczem i dług i pro-

centy płatne są zawsze w walucie dolarowej. Środków na odbycie podróży, wynoszących około 200 dolarów, dostarcza bądź najbliższa rodzina, lub też krewni z Ameryki. Jeśli zaś emigrant nie ma tych źródeł, to w takim razie musi się uciekać do zawarcia pożyczki, przyczem wierzycielami bywają najczęściej bądź ksiądz grecko-katolicki, bądź zamożny sąsiad, lub też żydzi z pobliskich miasteczek. W olbrzymiej większości wypadków, pożyczka taka jest zabezpieczona na nieruchomości samego emigranta, lub też na posiadłościach jego krewnych. Zdarzają się też wypadki, że emigrant na zabezpieczenie procentów oddaje do użytkowania odpowiednią część swego gruntu, której plony służą w danym wypadku jako równowartość należności z tego tytułu wynikających. Potwierdzenie faktu, że większość robotników odbywa swą podróż za pieniądze pożyczone, znalazłem później w rozmowach ze spotykanymi pojedynczo na prowincji robotnikami, jakoteż i w komunikowanym mi zewsząd zjawisku raptownego zwiększenia się latem bieżącego roku ilości przekazów pieniężnych do Polski. O ile fakt ten korzystnym jest dla naszego bilansu płatniczego, o tyle jednak, z punktu widzenia interesów emigranta, jest mniej korzystnym, gdyż przedłuża on okres czasu, w którym robotnik sprowadzić może swoją rodzinę, pozostawioną w kraju, jakoteż i oddala moment, w którym robotnik stać się może samodzielnym farmerem. Świadomość ciężących na nim zobowiązań powoduje u robotnika chęć jaknajszybszego ich uregulowania, a co zatem idzie, szukanie jaknajwyższych, choćby czasowych zarobków. Tem się też tłumaczy fakt, że gdy po przybyciu do miejscowości, zamieszkałych przez ludność pochodzenia polskiego i rusińskiego, w północnej Albercie, gdzie, jak mnie komunikowano, zostały skierowane większe transporty robotników rolnych, starałem się tych robotników znaleźć, okazało się, że tylko nieliczne jednostki pozostały na miejscu, reszta zaś skierowała się na wschód w celu znalezienia wyższych zarobków.

Rzeczywiście, jak się okazało, zarobki w rolnictwie w tych miejscowościach były niższe, niż w prowincjach Saskatchewan i Manitoba, co po części związane było z nieurodzajem, jaki dotknął na skutek posuchy te okolice. Jak mi mówili ludzie kompetentni, jakoteż i spotykani na stacjach kolejowych emigranci, część emigrantów robotników rolnych cofnęła się na wschód aż do prowincji przemysłowej Ontario, gdzie wskutek nieistniejącego bezrobocia znajdowała zatrudnienie w przemyśle na znacznie wyższych warunkach. Poza to część robotników znalazła zatrudnienie przy robotach kolejowych za opłatą około 2½ dolara dziennie. Część też robotników starała się przemycić do Stanów Zjednoczonych, jednak w dużej ilości wypadków — niefortunnie, o czym świadczą coraz częściej sygnalizowane Urzędowi Emigracyjnemu wypadki deportowania emigrantów polskich do kraju za nielegalne przekroczenie granicy kanadyjskiej.

Naogół stwierdzić można, że zaledwie około 50% emigrantów z Polski przyjeżdżających do Kanady w charakterze robotników rolnych, pozostaje na farmach. Stosunek ten jest jednak w porównaniu z innymi narodowościami bardzo wysoki, gdyż z emigrantów anglików pozostaje na farmach zaledwie około 20%, Niemców i Czechów 25%, Jugosłowian i innych narodowości około 35%.

W związku z tem zjawiskiem powstały w Departamencie Imigracji i Kolonizacji wątpliwości co do wartości zawartego z towarzyszami kolejowemi układu. Wobec jednak faktu, że się to zjawisko w niczem na sta-

nie rynku pracy nie odbiło, Departament Imigracji z tem zjawiskiem się pogodził.

Wobec pokrycia przez towarzystwa kolejowe zaledwie 50% zapotrzebowania i wobec pozostania na farmach przeciętnie zaledwie około 40% robotników, rynek pracy w rolnictwie nawet w części nie jest nasycony, co stwarza dobre widoki dla emigracji robotników rolnych na najbliższą przyszłość. Gdy zaś dodamy do tego, że zachodnie prowincje Kanady posiłkowały się rok rocznie żniwiarzami sprowadzonymi ze wschodnich prowincyj, w ilości 40 do 50 tysięcy, a że w roku bieżącym z powodu pomyślnego stanu gospodarczego tych prowincyj udało się sprowadzić zaledwie 18.000, to stąd wynika wniosek, że farmerzy, nie chcąc być zależnymi od robotników ze wschodu, zgłaszają w większej ilości zapotrzebowanie na robotników stałych, względnie sezonowych, co też przyczynić się może do zwiększenia na rok przyszły zapotrzebowania na robotników rolnych. Nie ulega też wątpliwości, że Kanada będzie się starała pokryć zwiększone zapotrzebowanie na robociznę rolną na rynku polskim.

*Roman Kutylowski.*

## RUCH EMIGRACYJNY Z POLSKI W I-em PÓLROZU 1926 R.

Rok bieżący zaznaczył się nietylko pewnem ożywieniem ruchu emigracyjnego z Polski, ale i znacznymi zmianami w natężeniu prądu wychodźczego do poszczególnych krajów. Konsekwencją tych zmian stało się nieco inne ustosunkowanie elementów składowych kontyngentu wychodźców pod względem narodowościowym i profesjonalnym.

Pomijając okres od powstania Państwa Polskiego aż do roku 1923, jako noszący na sobie, o ile chodzi o emigrację, piętno gorączkowych wędrówek ludności, wywołanych przez wojnę lub jej skutki, porównamy jedynie lata 1924-5-6, t. j. te, w ciągu których stosunki gospodarcze i socjalne poczęły iść do pewnego stopnia utartą koleją, wytwarzając bardziej stałe normy i zwyczaje życiowe.

Ruch emigracyjny w tych „normalnych“ latach przedstawia się w świetle cyfr następująco:

OKRES CZASU	Wyjechało z Polski	
	Do krajów Europy	Do innych krajów
I półrocze 1924 r.	27.970	9.797
II   "       "	24.112	12.714
I     "     1925 r.	23.705	18.439
II   "       "	19.054	20.010
I     "     1926 r.	83.341	27.037

Znaczny wzrost emigracji do krajów Europy w r. 1926 tłumaczy się tem, że na skutek porozumienia między Polską a Rzeszą Niemiecką w sprawie sezonowych robotników rolnych, ten rodzaj wychodźstwa, do-



tychczas nielegalny, a tem samem uchylający się od rejestracji statystycznej, został ujęty w pewne karby organizacyjne, co dało między innymi, możność cyfrowego zobrazowania ruchu.

Jednakże, nawet po odrzuceniu wychodztwa do Niemiec (40.937 osób), liczba emigrantów kontynentalnych wyniesie 42.404 głów, a więc znacznie więcej, niż w latach poprzednich.

Zanim przejdziemy do zbadania poszczególnych prądów emigracyjnych do krajów Europy, trzeba określić na podstawie danych z r. 1926 udział tych krajów we wchłanianiu wychodztwa polskiego.

Na 100 emigrantów kontynentalnych wyjechało do:	
Niemiec . . . . .	49.12
Francji . . . . .	47.46
Danji . . . . .	1.20
Belgii . . . . .	1.18
Rumunji . . . . .	0.48
Innych krajów Europy . . . . .	0.56



Z powyższej tabliczki wynika, że na pierwszym miejscu stoją Niemcy, które w roku bieżącym przyjęły 40.937 legalnych emigrantów z Polski, niemal wyłącznie sezonowych robotników rolnych. Jak to już wyżej zaznaczono, emigracja do tego kraju, dla braku odpowiedniego porozumienia z rządem Rzeszy, odbywała się w sposób nielegalny, tak, że jakkolwiek statystyka urzędowa była niemożliwa. Opierając się na źródłach krajowych, na raportach konsularnych i na danych niemieckiej centrali robotniczej w Berlinie, szacowano coroczny przyływ robotników rolnych z Polski do Niemiec na 40 — 50 tysięcy. W roku bieżącym z tych samych źródeł wiadomo, że oprócz wyżej wymienionej cyfry emigrantów legalnych przybyło do Niemiec około 10.000 nielegalnie, tak, że wspomniany szacunek należy uważać za słuszny.

Rekrutuje się ta emigracja głównie z dwu zachodnich województw b. Kongresówki. Najwięcej, bo 27.300 osób dało województwo łódzkie (zwłaszcza powiat wieluński), za którym idzie województwo kieleckie (9.589 osób) — pozostałe województwa razem wzięte dały zaledwie 4.048 osób. Już sam charakter wychodztwa (sezonowo-rolny), oraz teren rekrutacji powodują, że 98.6% emigrantów stanowią polacy. Stosunkowo wysoki jest odsetek kobiet, a mianowicie 35.6%.

72.7% emigrantów przekroczyło granicę polsko-niemiecką w marcu, 23.1% — w kwietniu, tak, że na pozostałe miesiące przypada zaledwie 4.2% emigrantów.

Na drugim miejscu pod względem liczebności stoi emigracja do Francji. W pierwszym półroczu roku bieżącego wyjechało z Polski do Francji 39.561 osób, w tej liczbie najwięcej, bo 7.687 z województwa kieleckiego (górnicy), za którym idzie województwo lwowskie (6.233), poznańskie (5.417), łódzkie (5.100) i krakowskie (4.130); pozostałe województwa razem wzięte dały 10.994, a więc niespełna 28% ogółu emigrantów do Francji.

Jeżeli chodzi o skład etniczny, to na pierwszym co do liczebności miejscu należy postawić Polaków (82.6%), a następnie Rusinów (12.6%); pozostałe narodowości stanowią nieznaczny odsetek — Żydów np. było zaledwie 2.1%. Kobiety stanowią 25.4%.

Na ustosunkowaniu poszczególnych narodowości odbił się dobór zawodów, jakim w kraju zwykle się one oddają, tudzież potrzeby francuskiego rynku pracy: ze zbiorowych zapotrzebowań robotników do Francji wynika, że 54% emigrantów wyjechało do pracy na roli, 35% stanowią górnicy, a 11% robotnicy przemysłowi i rzemieślnicy. Kobiety stanowią ¼ ogółu robotników, przyczem niemal wszystkie udały się do pracy na roli, stanowiąc około 47% kontyngentu robotników rolnych.

Poziom fachowy robotników, wyjeżdżających do Francji w dużym stopniu jest zależny od zapotrzebowań i nie może być uważany za wysoki, gdyż robotnicy o wyraźnych kwalifikacjach, jak np. doświadczeni górnicy, tkacze, metalowcy i t. p. stanowią niespełna 15% zapotrzebowanych pracowników. Na pozostałe 85% składają się robotnicy rolni i niewykwalifikowani robotnicy przemysłowi i kopalniani.

Bierni zawodowo członkowie rodzin stanowią blisko ¼ ogółu emigrantów do Francji.

Należy zauważyć, że w ciągu rozpatrywanego okresu emigracja do Francji wykazuje stałą tendencję zwykłą. Mianowicie, wyjechało do tego kraju:

M i e s i a c	L i c z b a   o s ó b
Styczeń . . . . .	3.295
Luty . . . . .	2.934
Marzec . . . . .	7.169
Kwiecień . . . . .	7.936
Maj . . . . .	8.054
Czerwiec . . . . .	10.173

Można więc stwierdzić, że wychodztwo do Francji w obecnym czasie ma charakter przeważnie rolniczy, a w pewnej części nawet sezonowy, jak to wskazuje niski % towarzyszących członków rodzin.

Trzecim wreszcie krajem, oddawna przyciągającym w większej ilości wychodźców polskich, jest Danja. I tutaj, podobnie jak się rzecz ma w stosunku do Niemiec, a częściowo i do Francji, wychodztwo nosi charakter sezonowo-rolny (głównie do uprawy i sprzętu buraków). Charakterystyczną cechą tego wychodźstwa jest ilość kobiet — robotnic rolnych, wynosząca około 96% ogólnej liczby emigrantów do Danji. Cały niemal kontyngent wyjeżdża w maju — inne miesiące nie wykazują żadnego ruchu, albo zaznaczają się wyjazdem najwyżej kilku osób.

Na 989 osób (wszystkie wyłącznie narodowości polskiej), które udały się do Danji w maju r. b., 794 pochodzą z woj. krakowskiego, 154 z lwowskiego, a 41 z kieleckiego. Należy zaznaczyć, że ruch ten, ogarniający dotychczas corocznie 1500 — 2000 osób, w roku bieżącym objął zaledwie około 1000 osób.

Inne kraje Europy razem wzięte przyjęły 1846 emigrantów z Polski, w tej liczbie Belgja 887 osób (głównie górnicy z woj. kieleckiego i rodziny, jadące do swoich żywicieli, przebywających w Belgji) i Rumunja—396 osób.

Zestawiając powyższe dane o emigracji kontynentalnej, można stwierdzić, że emigracja kontynentalna z Polski w olbrzymiej większości ma charakter sezonowy i to do pracy na roli, rekrutuje się zaś głównie z województw zachodnich, rdzennie polskich (patrz mapa na str. 12).

Nieco inaczej przedstawia się sprawa wychodźstwa zamorskiego, tembardziej, że i tu w porównaniu z latami ubiegłymi należy stwierdzić niekiedy daleko idące zmiany.

Już skład zawodowy emigracji zamorskiej jest różny od takiegoż emigracji kontynentalnej, jak to wykazują niżej podane tablice:

Było w zawodzie objektywnym	W Polsce (w/g spisu z d. 30.IX.1921)	Wśród emigrantów (w I-em półroczu 1926 r.)	
		zamorskich	kontynentalnych
	%	%	%
Czynnych zawodowo . . .	53.59	79.86	81.32
Biernych zawodowo . . .	46.41	26.14	18.68

W liczbie czynnych zawodowo w zawodzie objektywnym było:	W Polsce (spis 30.IX.1921)	Wśród emigrantów	
		zamorskich	kontynentalnych
	%	%	%
A. Rolników . . . . .	75.47	71.13	88.43
B. Pracowników przemy- słowych i górników . .	9.31	21.41	10.37
C. Pracowników handlo- wych . . . . .	3.81	3.78	0.11
E. G. Innych . . . . .	11.41	3.68	1.09

Zważywszy, że w liczbie emigrantów „innych“ zawodów przeważną część stanowi służba domowa, jasnym staje się, że jądro wychodźstwa polskiego nadal stanowią rolnicy i robotnicy. Ci ostatni rekrutują się głównie z robotników o słabych kwalifikacjach lub zupełnie niewykwalifikowanych. Stosunkowo wysoki odsetek pracowników przemysłowych wśród emigrantów zamorskich tłumaczy się tem, że wiele osób, zajmujących się w Polsce handlem i pośrednictwem różnego rodzaju, pracą biurową i t. p., bądź podało się, w obawie utrudnień ze strony kraju imigracyjnego, który zazwyczaj najchętniej przyjmuje ludzi zdolnych do ciężkiej pracy pionierskiej lub fachowców, za specjalistów w rozmaitych gałęziach przemysłu, bądź też faktycznie zakontraktowało się do pracy fizycznej; w pewnej mierze dotyczy to również rolnictwa. Z drugiej strony, mały % zawodo biernych członków rodzin (26%) stwierdza dobitnie, że i wychodźstwo zamorskie w dużej części stoi pod znakiem sezonowości (wyjazd pracujących członków rodzin). W rzeczywistości, typowo osadnicza emigracja

do Palestyny, zajmująca w roku ubiegłym pod względem liczebności pierwsze miejsce, została obecnie zdystansowana przez Kanadę i Argentynę; Stany Zjednoczone, o ile chodzi o emigrację polską, zostały z drugiego miejsca zepchnięte na czwarte, Argentyna z trzeciego wysunęła się na drugie, natomiast Kanada, zajmująca w roku ubiegłym czwarte miejsce, obecnie zajęła pierwsze, głównie dzięki zakontraktowaniu większej liczby robotników rolnych; według danych za I półrocze 1926 r., liczba emigrantów do tego kraju wynosi około 10.000 głów. Udział poszczególnych krajów zamorskich we wchłanianiu wychodźstwa polskiego w r. b. ilustruje niżej podana tabliczka:

Na 100 emigrantów zamorskich z Polski wyjechało w I-em półroczu 1926 r. do:	
Stanów Zjedn. A. P. . . . .	12.19
Kanady . . . . .	35.88
Argentyny . . . . .	24.30
Brazylii . . . . .	5.11
Palestyny . . . . .	19.26
Innych krajów pozaeuropejskich . . . . .	3.26

Dla porównania przytacza się odpowiednie dane za rok ubiegły:

Na 100 emigrantów zamorskich z Polski wyjechało w r. 1925 do:	
Stanów Zjedn. A. P. . . . .	23.64
Kanady . . . . .	11.10
Argentyny . . . . .	22.94
Brazylii . . . . .	3.60
Palestyny . . . . .	35.62
Innych krajów pozaeuropejskich . . . . .	3.10

Skład etnograficzny kontyngentu wychodźczego od krajów zamorskich ulega stopniowej ewolucji. Dla braku dostatecznie pewnych danych za rok 1925 nie można ustalić regularności tego zjawiska. Jednakże wystarczy nawet pobieżny rzut oka, aby zdać sobie sprawę z zachodzących zmian. Do najbardziej charakterystycznych, głównie dzięki ograniczeniom imigracyjnym w Stanach Zjednoczonych A. P. i kryzysowi ekonomicznemu w Palestynie, należy odnieść zmniejszenie się emigracji żydowskiej, która w latach poprzednich wykazywała frekwencję, w pewnych okresach prze-

kraczącą 80% ogólnej liczby wyjazdów. Ożywiła się zato w r. b. emigracja osób narodowości polskiej, jak to wyjaśnia załączona tablica, sporządzona na podstawie danych z pięć miesięcy 1926 r.

MIESIĄCE	Na 100 emigrantów podało narodowość			
	polską	rusińską	żydowską	inną
Luty . . . . .	21	27	49	3
Marzec . . . . .	27	33	36	4
Kwiecień . . . . .	29	27	42	2
Maj . . . . .	31	17	52	—
Czerwiec . . . . .	33	24	36	7

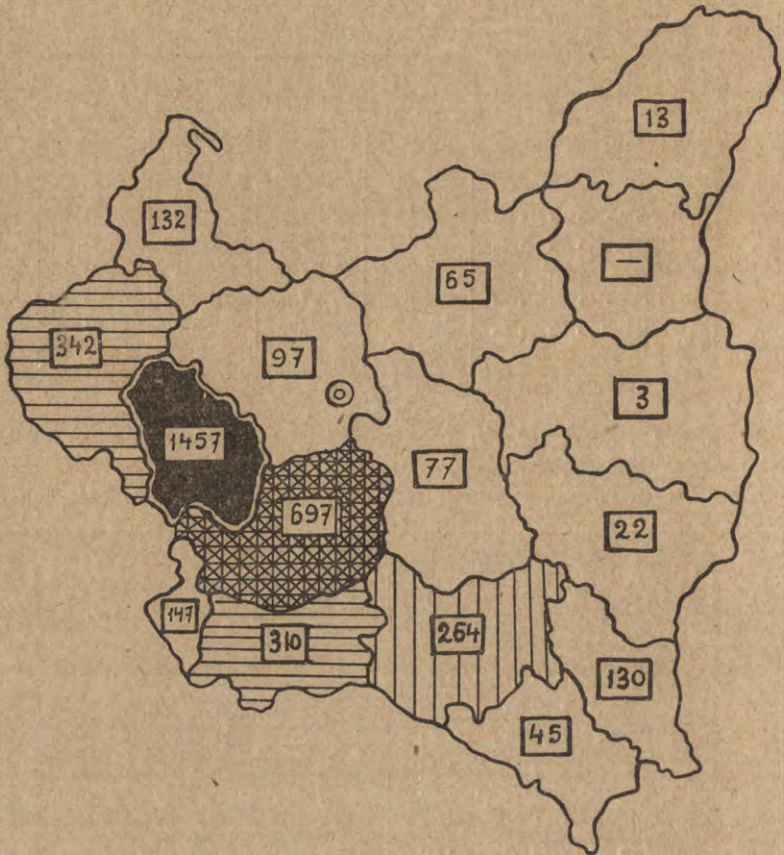
W przeciwieństwie do emigracji kontynentalnej, wychodztwo zamorskie rekrutuje się głównie z województw wschodnich Rzeczypospolitej (patrz mapa na str. 13), a mianowicie:

WOJEWÓDZTWO	Ilość emigrantów zamorskich w I-em półroczu 1926 r.
Tarnopolskie . . . . .	4.574
Lwowskie . . . . .	3.545
Wołyńskie . . . . .	3.224
Białostockie . . . . .	2.035
Stanisławowskie . . . . .	1.859
Poleskie . . . . .	1.521
Inne . . . . .	10.279

Największe ożywienie ruchu emigracyjnego zaznaczyło się w marcu (5766 osób) i kwietniu (5739), głównie dzięki wzmożonej liczbie wyjazdów do Kanady i Argentyny, najmniejsze — w styczniu (3163 osób). Zmniejszenie się liczby emigrantów zamorskich w czerwcu (3882) tłumaczy się za-stojem w emigracji do Palestyny, która to emigracja we wspomnianym miesiącu objęła według danych, opartych na paszportowych kartach rejestracyjnych, zaledwie 170 osób.

*Michał Krasocki.*

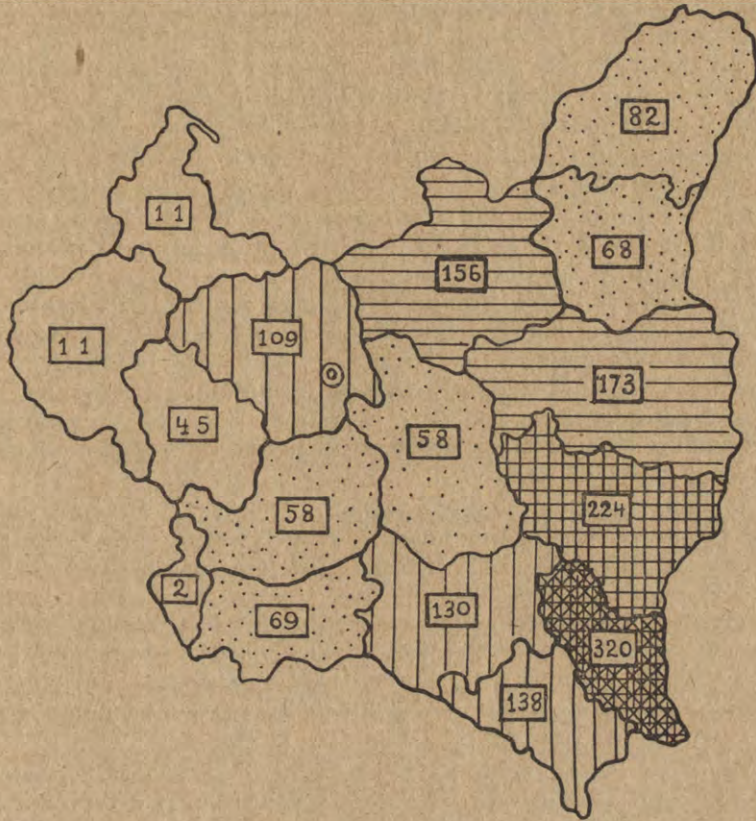
# EMIGRACJA KONTYNTENTALNA W I-EM PÓŁROCZU 1926 R.



OBJAŚNIENIE ZNAKÓW: na 100 tysięcy mieszkańców przypada emigrantów:

0 - 100	
101 - 200	
201 - 300	
301 - 400	
401 - 500	
501 - 1000	
1001 i więcej	

# EMIGRACJA ZAMORSKA w I-EM PÓŁROCZU 1926r.



OBJAŚNIENIE ZNAKÓW:

na 100 tysięcy mieszkańców  
przypada emigrantów:

0 - 50	
51 - 100	
101 - 150	
151 - 200	
201 - 250	
301 - 350	

# ZAGADNIENIE EMIGRACJI W HISZPANJI.

## I. Przyczyny emigracji.

Emigracja z Europy do Ameryki rozwinęła się najwcześniej w Hiszpanji, w związku z wielkimi odkryciami geograficznymi XV-go stulecia, a trwając bez przerwy przez kilka stuleci, w formie zależnej od współczesnych sobie warunków, wyżyłobiła najgłębsze zmiany w ustroju demograficznym i gospodarczym tego kraju, kształtując jednocześnie skład etnograficzny krajów, do których się skierowała.

Już w XV wieku ruch ten wyróżnia się od ruchu emigracyjnego, który rozwinął się nieco później, śladem odkryć hiszpańskich, w innych europejskich krajach. Pobudki, które go wywołały nie miały wiele wspólnego ze zwykłymi przyczynami, tkwiącymi w korzeniu wędrówek migracyjnych, jak zauważył trafnie Adam Smith, a za nim Leroy - Beaulieu. 1) Ten ostatni stwierdza w słynnym swem dziele o kolonizacji ludów nowożytnych, że nie było wówczas w Hiszpanji nadmiaru ludności, przeciwnie ciągle wojny wojny wyludniały krajowe warsztaty pracy. Nie zmuszały też do wyjazdu jakieś gospodarcze przesilenia, ani religijne lub polityczne prześladowania, 2) ani wreszcie potrzeba poszukiwania nowych rynków zbytu dla wyrobów krajowych.

Za najsilniejszą pobudkę ówczesnej emigracji uważa autor żądę przygód i ponętnych skarbów nowoodkrytych krajów oraz brak zatrudnienia, odczuwany przez warstwę ludności, której ustanie wojen maurytańskich i wprowadzenie taktyki wojennej nowoczesnego typu wytrąciło zawód rycerski lub żołnierski, uprawiany przez kilka wieków. Stąd charakter zdobywczy bardziej niż kolonizacyjny emigracji hiszpańskiej i dążność do politycznego opanowania i doraźnego wyzyskania nowych obszarów zamiast planowej i ciągłej pracy w kierunku rozwoju i pomnożenia przyrodzonych bogactw przez racjonalną gospodarkę.

Osadnictwo hiszpańskie i związane z niem zrazu pomnożenie bogactw stało się w ostatecznym wyniku źródłem zubożenia i osłabienia produkcji kraju pochodzenia, przyczem nietyłe zaważyły straty ludnościowe z powodu emigracji, ile oderwanie części ludności od produkcyjnej pracy miarązem łatwych zysków i upadek przemysłu, wywołany nadmiernem nagromadzeniem złota i wskutek tego wzrostem cen i, co idzie zatem, osłabieniem siły konkurencyjnej.

Na skutek błędów systemu kolonialnego Hiszpanji, wspólnych zresztą innym krajom kolonizującym w tej epoce, kolonie nie utrzymały łączności politycznej i gospodarczej z macierzą. Mimo to, Hiszpanja ma niezaprzeczoną zasługę utworzenia w Ameryce centralnej i na większej części obszaru Ameryki południowej nowych, młodych narodów, którym dała swój język, wiarę i cywilizację. Ludność miejscowa nie została wytępiona jak to miało miejsce w Ameryce północnej, lecz zasymilowana, co stanowi swoistą cechę kolonizacji hiszpańskiej.

Emigracja XIX-go stulecia zmienia podobnie jak w innych krajach dawne swoje własności — dzięki ułatwionej komunikacji morskiej zwiększają się jej rozmiary, zatracą się jej typ szlachecki i awanturniczy, ustępując miejsca wychodźtwa ludowemu, robotniczemu.



Dla należytego oświetlenia właściwych przyczyn tego ruchu i wpływu jego na wewnętrzne stosunki kraju, potrzebne jest zapoznanie się z obecnymi danymi demograficznymi i gospodarczymi Hiszpanji.

Według spisu ludności z 1920 r. na 1 kilometr kw. przypadało wówczas 42 mieszkańców, t. j. niewiele więcej niż połowa zaludnienia przypadającego na taki sam obszar w Polsce. Jest to więc jeden z najrzadziej zaludnionych krajów w Europie. Liczba urodzeń jest wprawdzie dość wysoka (według tegoż źródła 30 na 1000 mieszkańców), wobec tego jednak, że śmiertelność jest bardzo znaczna (20,5 na 1000) przyrost naturalny zliczyć trzeba do średnich — wynosi on w latach ostatnich około 10 na 1000, jest więc mniej więcej o 50% słabszy niż w Polsce. W poprzednich dziesięcioleciach przyrost był słabszy i wynosił według tychże urzędowych obliczeń w okresie 1900—1910 9 na 1000, w okresie 1910—1920 6 na 1000.

Faktyczny wzrost zaludnienia w ostatnim dziesięcioleciu wskazuje, że ludność większych miast zwiększa się kosztem ludności wsi i małych miasteczek. W 39 głównych miastach prowincji ludność wzrosła o 17%, gdy w tym samym czasie ludność wiejska i małomiejska zwiększyła się zaledwie o 7%. Cyfry te, świadczące wymownie o ucieczce rolników do miast, zaniepokoiły opinię publiczną, o czym świadczy żywy odgłos tego zagadnienia w prasie i literaturze naukowej, a między innymi konkurs, ogłoszony w zeszłym roku przez Akademię Madrycką na temat przyczyn tego zjawiska i środków przeciwdziałania.

W niektórych prowincjach nastąpiło nawet absolutne zmniejszenie ludności. W 350 gminach prowincji Burgos ubytek ludności wynosi dziesięcioleciu 1905 — 1915 10.223 osoby czyli 3%. W niektórych gminach ubytek jest większy jak np. w Pedors de Valdepores, która w r. 1910 liczyła 2.686 mieszkańców, a obecnie posiada ich 2.210 — co, biorąc pod uwagę przyrost naturalny ludności, wynosi około 22% ubytku. Straty te wywołane są tłumną emigracją na tamtą stronę Pireneów, gdzie hiszpanie wypełniają luki, powstałe w skutek ucieczki francuskich wieśniaków do miast i słabej ich rozrodczości.<sup>5)</sup>

Podział zawodowy ludności nie jest uwzględniony w ostatnich rocznikach statystycznych Hiszpanji. Rafael de Roda Ximenez<sup>6)</sup> podaje jednak, nie cytując źródła, liczbę 3.220.000 rolników czynnych zawodowo, co stanowi około 20% ogółu ludności, a gdybyśmy doliczyli osoby biernie zawodowo, czerpiące utrzymanie z rolnictwa—około 50%. Jest to stosunek nadmiernie niski, jeżeli zważymy słabe uprzemysłowienie Hiszpanji i wobec ujawnionego wyżej procesu przechodzenia rolników do miast tem bardziej zatrważający.

Mamy tu wręcz odmienne zjawisko niż w Polsce (około 76% ludności rolniczej, czynnej zawodowo w rolnictwie), w której wieś jest prze-ludniona. Bez względu jednak na znaczne różnicę w cyfrach absolutnych, oba kraje odczuwają jednak w skutkach swych skłonność dania ujścia na zewnątrz temu względnemu nadmiarowi ludności, który w obecnych warunkach nie może na wsi zaspokoić swych wymagań.

Przyczyną słabej pojemności wsi hiszpańskiej są przedewszystkiem fizyczne właściwości kraju. Zaledwie 19.353.546 hektarów czyli 38% powierzchni, stanowi przestrzeń uprawną (w Polsce 49%). Lasy, łąki i war-tościowe pastwiska są również o wiele rzadsze niż w innych krajach Europy z powodu skalistego charakteru wielu okolic Hiszpanji i małej ilości

opadów. Zgodnie z opinią tamtejszych uczonych, woda bardziej nawet niż natura gruntu jest regulatorem wydajności ziemi i zaludnienia w Hiszpanji, a przyjęty podział geograficzny na okręgi suche i wilgotne pokrywa się z podziałem na okręgi słabo i gęsto zaludnione.<sup>8)</sup>

Na przestrzeni uprawnej rozwinęła się wprawdzie dość znaczna produkcja zbóż, oliwek i wina, jedna z największych w Europie, jeżeli chodzi o te dwa ostatnie gatunki płodów. Wszakże wydajność uprawy zbóż, zajmującej około  $\frac{3}{4}$  ogólnego obszaru uprawionego, nie jest zbyt wysoka, (według cyfr z 1913 około 10 kw. z hektara pszenicy, gdy w Polsce koło 14).<sup>9)</sup> Jest to wywołane — prócz wyżej wspomnianych właściwości fizycznych — także niedostatecznym rozwojem kultury rolnej, który ze swej strony utrudniony jest przez brak kapitałów na inwestycje i wadliwy ustrój agrarny.

Hiszpanja jest jednocześnie krajem latyfundiów i nadmiernie rozdrobnionej własności rolnej. Aby zrozumieć swoiste cechy jej struktury agrarnej należy cofnąć się do przeszłości, gdy trzy piąte jej powierzchni były własnością publiczną lub kolektywną. Gdy nastąpiło wywłaszczenie i sprzedaż dóbr państwowych i wywłaszczonych, przeszły one wyłącznie w postaci dużych obszarów w ręce warstw bądź zamożnych, bądź bogacących się właśnie przez te transakcje. Natomiast ludność małorolna nic nie zyskała na tej zmianie właścicieli obszarów.

Zwłaszcza liczne są latyfundja w Andaluzji, w której 25% gospodarstw liczy ponad 1000 hektarów obszaru. W całej Hiszpanji istnieje według obliczeń cytowanych przez de Roda Ximenez<sup>10)</sup> 3.500 gospodarstw mających więcej niż 500 hektarów i 2500 właścicieli posiadających więcej niż 5 gospodarstw. Według istniejących danych, obejmujących dotychczas 17.000.000 hektarów czyli  $\frac{1}{3}$  powierzchni, obszar ten podzielony jest na około 6 milionów gospodarstw, z których przeszło 4 miliony nie przewyższa obszaru jednego hektara.

Karłowata własność jest zwłaszcza rozpowszechniona na północy kraju, w Galicji i w Asturji. Na południu, a zwłaszcza w Andaluzji, istnieje najliczniej ludność bezrolna, której znaczna część nie posiada własnych budynków mieszkalnych. Dość powszechny w tych okolicach jest system poddzierzawiania części większych obszarów, dzierzawionych od właściciela — system ten jest często źródłem nadużyć, a nadmierna wysokość tenet dzierzawnych osłabia rentowność gospodarstw, i tak niewysoką z powodu braku kapitałów na inwestycje i niedostatecznej kultury rolnej.

Cytowany już parokrotnie autor wyczerpującego studjum o ucieczce z wsi do miast stwierdza dość znaczną poprawę położenia robotników rolnych w porównaniu do stosunków przedwojennych dzięki temu, że płaca wzrasta bardziej niż drożyzna. Jednakże zarobki te nie są tak wysokie, aby mogły wstrzymać chęć poprawy bytu przez pracę lepiej płatną, stałszą i dającą możliwość dojścia do własności za grosz zaoszczędzony. Tę samą dążność odczuwają małorolni, nie mogący znaleźć na swych skrawkach ziemi wystarczającego utrzymania dla siebie, a bardziej jeszcze dla dorastającego pokolenia.

Zapewnić to utrzymanie na wsi i tem zapobiec jej opustoszeniu przez racjonalne reformy, podniesienie produkcji zapomocą prac meljoracyjnych, a zwłaszcza irygacyj oraz przez zawodowe wyszkolenie rolników — jest

zadaniem, wskazywanem przez wszystkich niemal ekonomistów i publicystów, zajmujących się tem doniosłem dla Hiszpanji zagadnieniem.

Na wyróżnienie zasługuje opinja Ramon Bullon Fernandez, inspektora emigracyjnego i długoletniego badacza zagadnienia emigracji<sup>12)</sup>, który nie negując potrzeby powyższych ulepszeń, główną drogę poprawy widzi w podniesieniu produkcji przemysłowo - górniczej i rozwoju handlu morskiego przy pomocy własnej floty. Dla poparcia tego twierdzenia wskazuje, że największa gęstość zaludnienia nie jest udziałem prowincyj najbardziej pod względem rolnictwa kwitnących jak np. Sevilla, Cordoba, Salamanca, które wykazują również obecnie 13) zaledwie 25 do 50 mieszkańców na 1 km<sup>2</sup>, lecz podobnie jak w innych krajach, prowincje uprzemysłowione jak Biskaja (189 miesz. — na 1 km<sup>2</sup>.) i Barcelona (175).

Rzeczywiście produkcja górnicza Hiszpanji, a mianowicie żelaza i miedzi dosięga już obecnie znacznych rozmiarów. Według danych urzędowych wydobyto w 1921 r., w okrągłych cyfrach 2.139 ton miedzi i 2.609 ton rudy żelaznej (w Polsce w tym samym roku 308.000 ton). Produkty te idą na eksport w stanie surowym i stanowią poważne źródło zysków dla statków handlowych, przeważnie cudzoziemskich. Ramon Bullon oblicza przedwojenny wywóz Hiszpanji na około 8 do 10 milionów ton rudy żelaznej, po cenie około 14 peset tona i zaznacza, że część tej rudy powraca w stanie przerobionym, przyczem płaci się za towar ten około 716 peset tona. W ten sposób przeróbka surowców hiszpańskich zatrudnia robotników obcych, gdy krajowi pracy są pozbawieni i wyciąga z kraju znaczne kapitały.

Odpowiednie wyzyskanie bogactw ziemnych Hiszpanji i jej morskiego wybrzeża przez podniesienie produkcji górniczej, założenie warsztatów przemysłowych i stworzenie własnej floty handlowej — są to według Ramon Bullon najważniejsze środki podniesienia gospodarstwa krajowego i zatrzymania w kraju emigrującej ludności i kapitałów płaconych obcym za przewóz i przeróbkę własnych surowców.

Koszta tych inwestycji opłacą się zdaniem jego lepiej niż wkłady na sztuczne nawodnienie obszarów skąpo oroszonych rzekami i opadami, które w najlepszym razie podniosłoby liczbę ludności, mogącej znaleźć na obszarach tych utrzymanie, do normy znacznie niższej niż norma krajów uprzemysłowionych.

Wywody te, zasadniczo słuszne i przekonywające, po wojnie straciły jednak częściowo swą aktualność, tworzenie bowiem nowego centrum przemysłowego w zubożałej i mało konsumującej Europie przy zamknięciu tyłu rynków zbytu, a przytem przy niewystarczających zapasach własnego węgla, wydaje się w obecnych czasach dość utrudnione.

Przeciwnie, jesteśmy dziś w Hiszpanji świadkami zastoju przemysłowego, wspólnego wielu krajom europejskim. Ożywiona produkcja, którą Hiszpanja zawdzięczała swemu stanowisku neutralnemu w czasie wojny, nie utrzymała się po powrocie do normalnych stosunków i dziś chyli się do upadku wiele fabryk powstałych dla zaspokojenia potrzeb krajów wojujących, a liczba bezrobotnych, lubo nie notowana w statystyce, jest znaczna.

Dla tych przyczyn, nie tylko ludność wiejska z trudnością znajduje w miastach zarobki, ale również ludność miejska szuka rynków pracy poza krajem.

Pomimo więc strat ludnościowych, która wywołuje emigracja, tak dotkliwych dla kraju mało zasobnego w mieszkańców, będzie ruch ten przez czas dłuższy koniecznym ujęciem dla ludzi, nie mających w kraju dostatecznego utrzymania.

Poza przyczynami ekonomicznymi, które stwierdziliśmy wyżej — działają niewątpliwie pobudki psychiczne, skłaniające do emigrowania. Istnienie w krajach Ameryki południowej starej emigracji hiszpańskiej, skrzyżowanej z tubylcami, lecz związanej z macierzą wspólnością języka, kultury i tysiącznymi węzłami pokrewieństwa i bliskości, jest samo przez się potężnym ogniskiem atrakcji. Sprzyja również emigracji położenie geograficzne — węględna bliskość Ameryki w porównaniu do innych krajów europejskich, znaczna liczba portów, leżących na najbardziej uczęszczanych drogach morskich do południowej Ameryki. Żądza przygód, ów esprit d'aventure, któremu Leroy-Bealieu przypisuje główną rolę przy kolonizacji prowadzonej przez conquistadorów, niewątpliwie drzemie na dnie duszy współczesnego emigrującego hiszpana, miarkowany jest jednak dość dokładnym zdawaniem sobie sprawy, że w kraju imigracji czekają go nie błyskotliwe przygody, lecz szereg monottonnych dni ciężkiej, codziennej pracy.

Nie należy też pominąć czynnika agitacji przedsiębiorstw zainteresowanych w przewozie emigrantów, niezmiernie silnego w zeszłym stuleciu, a obecnie do pewnego stopnia hamowanego przez prawne zarządzenia, wreszcie jednego ze zwykleszych motywów emigracji nielegalnej — chęci ucieczki przed służbą wojskową, ujawniającej się zwłaszcza w czasie wojen marokańskich.

Reasumując więc, jako ważniejsze przyczyny emigracji hiszpańskiej wymienić należy: 1) brak dostatecznego utrzymania pewnej liczby ludności z powodu słabego rozwoju rolnictwa i przemysłu, 2) atrakcja wyższych zarobków i lepszych widoków gospodarczego usamodzielnienia, 3) względnie łatwy dostęp do krajów zamorskich dzięki utorowaniu dróg przez starą emigrację hiszpańską i dogodnemu położeniu kraju. Dwie pierwsze przyczyny wspólne są wszystkim krajom emigracyjnym. Ostatnia po wojnie w znacznym stopniu utraciła swoją siłę z powodu ograniczeń emigracyjnych w niektórych krajach i podwyższenia kosztów morskiej podróży.

Zasługą współczesnej emigracji hiszpańskiej w oczach wielu historyków i polityków społecznych jest to, że stała się pomostem, zbliżającym dawne kolonie do kraju macierzystego<sup>14)</sup>. Pokrewieństwo szczepowe i kulturalnie jednak utrudniało zachowanie przez czas dłuższy odrębnej fizjonomji narodowej. Dlatego wychodźtwa hiszpańskie, osiedlając się w krajach Ameryki łacińskiej, rozplywa się w morzu swych pobratymców i z traci swą przynależność państwową.

Kulturalne promieniowanie wychodźtwa w krajach imigracyjnych, pomimo że bliskość szczepowa jest znacznym ułatwieniem, nie ma jednak znacznego wpływu z powodu niewysokiego stopnia oświaty warstw emigrujących.

Natomiast niewątpliwym jest wpływ kulturalny reemigrantów na kraj pochodzenia, wyrażający się zarówno pewnym podniesieniem stopy życiowej w ich rodzinnych osadach, jak hojnym udziałem wzbogaconych „amerykanów”, zwanych też w potocznej mowie ludowej „indjanami”, w fundacjach publicznych. Dzięki ich pomocy powstał szereg pożytecznych dobroczyn-

nych zakładów wychowawczych, które zaważyły dodatnio zwłaszcza na rozwoju szkolnictwa hiszpańskiego.<sup>15)</sup>

Uznając te zasługi, nie można jednak przypisywać im bardzo znacznego wpływu na stosunki krajowe. Jeżeli chodzi o gospodarcze znaczenie emigracji, to wyrażać się ono winno w dopływie oszczędności do kraju i we wzmożeniu stosunków handlowych z krajami emigracyjnymi.

Wysokość sum przywożonych lub przesyłanych przez emigrantów nie da się obliczyć nawet w cyfrach przybliżonych, ze względu na trudność wydzielenia z sum będących przedmiotem operacyj handlowych różnego rodzaju pomiędzy krajami pobytu emigrantów i Hiszpanji.

Szacowanie tych oszczędności na 800 milionów peset rocznie wydaje się mocno przesadzone jak słusznie stwierdza Tomas Sierra, autor studjum o wartości ekonomicznej emigracji<sup>16)</sup> tem bardziej, że wysyłanie pieniędzy rodzinie trwa tylko przez pierwszy okres pobytu emigranta za granicą do chwili bądź sprowadzenia rodziny, bądź osłabienia łączących z nią więzów, a jest to okres dorabiania się, zwykle pod względem gospodarczym najtrudniejszy, przesyłane więc sumy nie mogą być znaczne.

Udział emigrantów, względnie reemigrantów w handlowych lub przemysłowych przedsiębiorstwach krajowych jest znikomym. Zamożniejsi z pośród nich lokują raczej kapitały w przedsiębiorstwach kraju imigracyjnego i w razie nawet powrotu do kraju, który w takich wypadkach jest wyjątkowy, utrzymują się z rent przysyłanych z Ameryki. Dochód z opłat konsularnych, szacowany w przybliżeniu na parę milionów peset rocznie, nie może być brany pod uwagę przy obliczaniu korzyści ekonomicznych, płynących z emigracji. Pozostaje więc kwestja wpływu emigrantów na zwiększenie importu towarów hiszpańskich do kraju imigracyjnego. Niewątpliwie kwestja przyzwyczajania do niektórych towarów pochodzenia hiszpańskiego, zwłaszcza spożywczych — np. wina, gra pewną rolę. Ale ważniejszą bezsprzecznie jest kwestja ceny przy wyborze towaru. Jeżeli obce, a tańsze towary wypierają towary krajowe na rynku wewnętrznym, trudno wymagać aby względy przyzwyczajania brały górę nad interesem handlowym zagranicą. Światowe zjawisko kurczenia się zamorskich rynków zbytu dla europejskich towarów osłabiło w ostatnich latach również handlowe stosunki Hiszpanji z krajami Ameryki łacińskiej, jak świadczą urzędowe statystyki. Według danych z 1920 r. cytowanych przez Tomas Sierra, eksport do tych krajów wynosił nieco więcej niż jedną czwartą ogólnego jej eksportu, a import jej z tych krajów, nieco więcej niż jedną piątą ogólnego importu. Stosunek ten ulega częstym wahaniom i trudno orzec jaki jest wpływ emigrantów na aktywność bilansu handlowego Hiszpanji w odniesieniu do byłych jej kolonij.

Z powyższego wynika, że korzyści płynące z emigracji z trudnością dadzą się wydzielić i obliczyć, w każdym razie jednak nie są tak znaczne, aby mogły równoważyć straty, wynikające z odplywu wielkiej liczby ludności w sile wieku, wyróżniającej się przedsiębiorczością i energją, z kraju tak skąpo zaludnionego, a zwłaszcza z wyludniającej się coraz bardziej wsi. Rozmiary tego ruchu, zwłaszcza w latach poprzedzających wojnę, wzbudzają zrozumiałą troskę w społeczeństwie i emigracja traktowana jest powszechnie jako klęska społeczna, którą zwalczać należy przez stopniowe usuwanie przyczyn, wywołujących ją oraz racjonalne regulowanie ruchu.

## II. Rozmiary ruchu migracyjnego.

Podobnie jak w wielu innych krajach, cyfry emigracji przedwojennej nie dadzą się ściśle ustalić. Bliższe rzeczywistości są cyfry podane przez statystykę krajów imigracyjnych, podają bowiem również pewną część emigrantów nielegalnych, tych mianowicie, którzy omijają przepisy emigracyjne swego kraju. Dla uwypuklenia tych różnic Chandèze<sup>17)</sup> umieścił dane porównawcze dotyczące emigracji hiszpańskiej do Stanów Zjednoczonych, Argentyny, Brazylii i Urugwaju, w okresie od 1885 do 1895 włącznie. Według statystyki hiszpańskiej wyjechało w tym czasie 224.618 osób, według statystyki wymienionych krajów imigracyjnych 319.445 osób.

Łącznie z emigracją do innych krajów zamorskich, wśród których najpojemniejszym rynkiem imigracyjnym był wówczas Alger, liczba wychodźców w rozpatrywanym okresie wyniosła, według danych hiszpańskich, podanych przez Chandèze'a, w cyfrach okrągłych 500.000 osób. W tym samym czasie wywędrowało do kolonij hiszpańskich — w tej liczbie do Kuby— około 351.000 osób. Według tych danych roczna przeciętna cyfra emigracji zamorskiej wyniosłaby w tym okresie około 100.000. Wpływ jej na stosunki ludnościowe Hiszpanji byłby nam jednak znany jedynie w razie posiadania danych o ruchu reemigracyjnym w tym samym czasie.

Cyfry stosunkowe emigracji hiszpańskiej zamorskiej od 1890 do 1922 r. przedstawiają się według Anuario Estadístico z 1923 r. jak następuje.

### Na 100.000 mieszkańców

1890 r. —	347	1907 r. —	784
1891 „ —	355	1908 „ —	694
1892 „ —	347	1909 „ —	937
1893 „ —	403	1910 „ —	937
1894 „ —	423	1911 „ —	894
1895 „ —	648	1912 „ —	1217
1896 „ —	892	1913 „ —	1016
1897 „ —	381	1914 „ —	553
1898 „ —	307	1915 „ —	423
1899 „ —	264	1916 „ —	442
1900 „ —	315	1917 „ —	281
1901 „ —	275	1618 „ —	152
1902 „ —	246	1919 „ —	435
1903 „ —	269	1920 „ —	871
1904 „ —	632	1921 „ —	434
1905 „ —	629	1922 „ —	439
1906 „ —	641		

Na podstawie tych danych uważać można Hiszpanję za jeden z większych krajów emigracyjnych, a wobec rzadkiego zaludnienia jako kraj, na którego demograficznym układzie emigracja ciąży najdotkliwiej. Włochy, 3 razy gęściej zaludnione, wykazują wprawdzie wyższe cyfry stosunkowe emigracji, ale odpływ ten ma mniejsze znaczenie dla stanu zaludnienia, który wynosi tam około 121 na 1 km<sup>2</sup>. Cyfry te świadczą także o wpływie konjunktur krajów imigracyjnych na rozmiary emigracji. Dlatego lata 1895 i 1896, w których imigracja europejska była ze szczególną siłą prowokowana przez kraje Ameryki Południowej, a zwłaszcza Brazylię, wykazują podobnie jak w Polsce i Włoszech gwałtowny wzrost. Począwszy od 1905 r. istnieje w Hiszpanji podobnie jak u nas stała tendencja zwykła

emigracji, wywołana zapotrzebowaniem rozwijającego się przemysłu Stanów Zjednoczonych. Podobnie jak we wszystkich krajach emigracyjnych Europy południowej i wschodniej, wychództwo zamorskie dosięgło swego kulminacyjnego punktu w latach 1912 — 1913, w których wyjeżdżało rocznie przeszło 1% hiszpanów.

W latach wojennych spadek emigracji tłumaczy się utrudnionym dostępem, a zwłaszcza wzrostem zatrudnienia w kraju, wywołanym potrzebami wojujących krajów. Powojenna emigracja zamorska krępowana jest podobnie jak wszędzie ograniczeniem imigracji do niektórych krajów i zwiększeniem kosztów przejazdu statkiem.

Rozmiary zamorskiego ruchu migracyjnego w latach 1920 — 1925 ilustruje poniższa tablica:

	1920 <sup>18)</sup>	1921	1922	1923	1924 <sup>19)</sup>	1926
Emigracja . . . . .	150.556	62.479	64.119	93.246	86.420	55.542
Imigracja . . . . .	46.534	76.439	51.097	32.081	36.499	37.887
Różnica . . . . .	-104.022	+13.960	-13.022	-61.165	-49.921	-17.655

Cyfry urzędowe krajów imigracyjnych są niewątpliwie wyższe. W jednym tylko r. 1923 różnica pomiędzy obu źródłami wynosi 22.656 czyli około 1/5 ogółu emigracji hiszpańskiej <sup>20)</sup>.

Ponadto istnieje silny prąd emigracji kontynentalnej do Francji, przeważnie sezonowej, który dotychczas nie jest regulowany ani też ujęty w cyfry statystyczne.

Wyczerpujące opracowania, umieszczone w organie hiszpańskiego Głównego Urzędu Emigracyjnego, pozwalają zobrazować bardziej charakterystyczne cechy ruchu migracyjnego w r. 1925 <sup>21)</sup>.

Największa liczba emigrantów kieruje się w tym roku podobnie jak w latach przedwojennych do Ameryki południowej. Największe ujście dla emigracji hiszpańskiej stanowi Argentyna, do której wyjechało w rozpatrywanym roku 30.000 osób czyli 54% ogółu emigrantów zamorskich. Drugie miejsce zajmuje Kuba, do której skierowało się 19.789 emigrantów czyli 34%. Inne kraje wchłaniają o wiele mniej emigrantów — Brazylja 1.634, Meksyk 1.134, Urugwaj 1.034 pozostałe kraje zamorskie zaledwie po kilkadziesiąt lub kilkanaście osób.

Uderzającym jest, że Kuba, słusznie uważana za najmniej odpowiedni kraj dla naszych emigrantów, daje pracę tak znacznej liczbie hiszpanów. Świadczy to jak doniosłą rolę odgrywają w emigracji znajomość warunków, wspólność języka i przystosowanie do klimatu. Jest to wychództwo mające swoje ustalone tradycje i metody. Po ukończeniu robót polnych w swym kraju, mieszkańcy wysp kanaryjskich oraz hiszpańskiego wybrzeża (głównie z prowincyj Santander i Huelva) wyjeżdżają tłumnie na t. zw. „zafra” czyli zbiór trzciny cukrowej, poczem wracają do domów z uzbieranymi oszczędnościami. Wszakże w ostatnich latach z powodu

gorszych zarobków na Kubie i podwyższenia cen przejazdu typ sezonowy, jaskółczy (emigracion golondrina), ustępuje miejsca emigracji paroletniej lub kilkoletniej.

Kobiety stanowią około 37% ogółu emigrujących za morze. W grupach rodzinnych wyjeżdża około 1/3 emigrantów, większość emigrujących stanowią mężczyźni niezonać lub pozostawiający swe rodziny w kraju, z zamiarem bądź powrotu do nich, bądź sprowadzenia ich do siebie po zdobyciu środków utrzymania w kraju osiedlenia.

77% emigrantów zamorskich w roku 1925 posiadało umiejętność czytania i pisania, analfabetów było 23%.

Podział zawodowy emigracji zamorskiej w r. 1925 był następujący: niewykwalifikowanych 13.749, robotników rolnych 10.535, należących do różnych zawodów 3.006, handlowców i biuralistów 2.390, robotników przemysłowych 1.410, należących do zawodów wolnych 377, biernych zawodowo 24.017.

Cyfry te świadczą, że emigracja hiszpańska podobnie jak nasza obejmuje przeważnie stanowiska niewymagające fachowego wykształcenia i tem samem gorzej płatne. Stosunkowo znaczną liczbę handlowców, biuralistów i osób pracujących w zawodach wolnych przypisać należy wspólności języka i licznym stosunkom handlowym pracodawców z krajem pochodzenia emigrantów.

Co się tyczy reemigracji, dane statystyczne wykazują stały jej wzrost. W ostatnich latach ruch powrotny z Kuby jest niewiele mniejszy od ruchu emigracyjnego, co świadczy o pogorszeniu konjunktur zarobkowych na tej wyspie. Stany Zjednoczone, Brazylja, Meksyk i Urugwaj oddają Hiszpanji więcej reemigrantów niż wyniosła w tym samym roku liczba emigrantów do tych krajów. Skład reemigrantów przedstawia się nieco odmiennie od rozpatrywanego poprzednio składu emigrantów. Liczba kobiet jest mniejsza (22%), natomiast samotni powracają w mniejszej liczbie niż ludzie żonać. Procent analfabetów jest wśród powracających o wiele mniejszy niż wśród wyjeżdżających (8% zamiast 23%).

Co się tyczy zawodowego składu powracających można stwierdzić, że stosunkowo najmniej licznie powracają osoby bierne zawodowo (10.323), (do których statystyka hiszpańska niesłusznie zalicza wszystkie kobiety), co się tłumaczy tem, że osoby tej kategorii zwykle wyjeżdżają do rodzin swych, aby się tam osiedlić na stałe. Robotników rolnych powróciło 4.520, czyli około połowy emigrantów tej samej kategorii. Natomiast robotników niewykwalifikowanych powróciło więcej niż wyjechało (14.744), co się wyjaśnia tem częściowo, że większa ich część należy do emigracji sezonowej, której powrót w pewnych porach roku jest rzeczą normalną.

Powracający wymieniali następujące przyczyny, które skłoniły ich do przyjazdu do Hiszpanji: chęć własną 86%, brak pracy 9%, choroba 3%, inwalidztwo 0,5%, ubóstwo 0,1%, obowiązek wojskowej służby 1,5%, deportację 0,2%, nieprzyjęcie do kraju imigracyjnego 0,1%.

Statystyka urzędowa z naciskiem zaznacza, że o ile ruch emigracyjny zmniejszył się w rozpatrywanym roku w porównaniu do roku poprzedniego 1924 o 31.376 osób, o tyle znów ruch imigracyjny, w przeważającej większości reemigracyjny, zwiększył się w tym samym czasie o 1.388 osób. Objaw ten jest korzystny dla stosunków demograficznych kraju, a byłby również pocieszający dla stosunków gospodarczych, gdyby świadczył



o osłabieniu chęci emigrowania i zwiększonej atrakcji Hiszpanji wskutek polepszenia dobrobytu krajowego. Wydaje się jednak, że wzrost liczby przybywających wywołany jest głównie obserwowaniem w wielu krajach imigracyjnych pogorszeniem konjunktur zarobkowych, a zmniejszenie liczby emigrantów świadczyłoby również o tych gorszych konjunkturach, a także — być może — podobnie jak w wielu innych krajach emigracyjnych, o wzrastającej trudności zdobycia środków na podróż.

Powyższy obraz ruchu migracyjnego nie byłby pełny, gdybyśmy pominęli emigrację kontynentalną, która kieruje się w znacznej liczbie do Francji i ma w większości swej charakter sezonowy. Wobec trudności kontrolowania tego ruchu, przechodzącego ustalonemi tradycyjnie drogami przez lądową granicę oraz braku jakiegokolwiek układu z Francją, określającego warunki tej emigracji, nie jest ona ujęta w ramy regulujących przepisów i nie figuruje w statystyce urzędowej.

Według urzędowych danych francuskich istniało na terytorjum Francji na początku 1925 r. 467.156 obywateli hiszpańskich. Marcel Paon, który podaje te cyfry w dziele swem „L'Immigration en France“, uważa je za przesadzone. W każdym razie przyjąć, można że pracuje obecnie we Francji 300 do 400 tysięcy hiszpanów. Większość pracuje na roli w prowincjach południowo zachodnich, istnieją jednak grupy hiszpańskich robotników w kopalniach i fabrykach Francji centralnej, Alzacji i Lotaryngji. Robotnicy ci, zarówno przemysłowi jak rolni, zwykle powracają na zimę do kraju, wśród pewnej liczby ujawnia się jednak tendencja osiedlania się we Francji na stałe. Dotyczy to zwłaszcza wyludnionych okolic Pirenejów francuskich.

Rząd hiszpański dąży do zawarcia z Francją układu emigracyjnego, zapewniającego robotnikom pewne gwarancje i uprawnienia na wzór podobnych układów, zawartych przez Francję z Włochami i Polską. Konwencje te są przedmiotem studjów jak świadczy ogłoszenie ich w przekładzie hiszpańskim<sup>22)</sup>. W lecie bieżącego roku przedstawiciel Głównego Urzędu Emigracyjnego jeździł w tej sprawie do Paryża i odbył z władzami francuskimi szereg konferencyj, których wynik nie jest dotąd ogłoszony.

### III.

#### Organizacja emigracji.

Wobec uznanej powszechnie, zarówno przez rząd jak opinię publiczną, doniosłości zagadnienia emigracji, niezbędnem było ujęcie go w normy prawne w celu zapewnienia odpowiedniej kontroli oraz opieki nad emigrującymi.

Pierwszym aktem ustawodawczym, ujmującym całokształt zagadnienia, była ustawa z dnia 21 grudnia 1907 r., wzorowana na ustawie włoskiej z 1901 r.

Przytem dowodem właściwego pojmowania szerokiego tła ekonomicznego zagadnienia emigracji jest wydanie w tymże 1907 r. ustawy o kolonizacji, mającej na celu zmniejszenie skłonności do emigrowania i popieranie zaludnienia opustoszałych wsi za pomocą zasiłków rządowych i narzędzi pracy, udzielanych rodzinom rolniczym dla podniesienia wydajności ziemi i tworzenia nowych gospodarstw<sup>23)</sup>.

W latach następnych ogłoszono szereg uzupełniających postanowień prawnych, regulujących ruch emigracyjny i w związku z tem ujawniła się potrzeba skoordynowania tych aktów, wydawanych w miarę potrzeb i wzrastającego doświadczenia, w jedną organiczną całość. Tak powstała ustawa emigracyjna, ogłoszona dnia 20 grudnia 1924 r.<sup>24)</sup>, łącznie z rozporządzeniem wykonawczem<sup>25)</sup>.

Definicja emigranta, przyjęta przez tę ustawę, jest dość szeroka, ujmując bowiem, zgodnie z zaleceniami Międzynarodowej Rzymskiej Konferencji Emigracyjnej z 1924 r., wszystkich „obywateli hiszpańskich lub ich rodziny, którzy w poszukiwaniu pracy opuszczają kraj rodzinny w celu stałego lub czasowego osiedlenia się poza nim”. Faktycznie jednak pod skutki prawne ustawy podpadają jedynie emigranci zamorscy, którzy jadą klasą trzecią lub uznaną za równorzędną trzeciej, których wolność emigrowania nie została zawieszona przez władze wojskowe, sądowe lub emigracyjne (art. 1 rozporządzenia).

Wolność emigrowania, zasadniczo uznana, podlega jednak ograniczeniom, mającym charakter opiekuńczy albo uzasadnionym względami porządku publicznego lub interesu państwa.

Małoletni, kobiety zamężne oraz kobiety poniżej lat 25, posiadające rodziców, muszą uzyskać pozwolenie na emigrację od swych rodziców, opiekunów lub mężów. W razie stwierdzenia złych warunków bezpieczeństwa, zdrowotności lub złego traktowania emigrantów, wolność emigrowania do niektórych krajów może być zawieszona. Ponadto emigracja zbiorowa, pociągająca za sobą wyludnienie pewnej miejscowości lub okolicy, wymaga pozwolenia Rady Ministrów. Dla celów obrony państwa wzbroniona jest emigracja osób, podlegających obowiązkowi służby wojskowej. Wreszcie każdy emigrujący winien dowieść, że nie pozostaje pod śledztwem i nie podlega wyrokowi sądowemu.

W celu ułatwienia kontroli nad ruchem emigracyjnym wprowadzona została specjalna legitymacja emigracyjna (*cartera de identidad*), zastępująca zwykły paszport zagraniczny. Dla uproszczenia potrzebnych formalności, zezwolenia lub zaświadczenia odnośnych władz nie są wydawane oddzielnie, lecz wpisywane do przygotowanych w tym celu rubryk legitymacji bezpłatnie i w terminie trzydniowym. Legitymacja, nabywana jak zwykły blankiet w każdym urzędzie pocztowym, po wypełnieniu rubryk i wklejeniu fotografii przez właściwe władze, nabiera charakteru dokumentu. Po przybyciu do portu emigrant przedstawia legitymację inspektorowi emigracyjnemu, który wpisuje na ostatniej stronie nakaz przyjęcia na pokład. Przytem najskrupulatniej badany jest stosunek emigranta do służby wojskowej zapomocą konfrontacji zezwolenia wpisanego do legitymacji ze specjalnem zawiadomieniem, również opatrzonem fotografią, przesyłanem w sprawie każdego emigranta przez władze wojskowe, udzielające zezwolenia, do właściwego inspektora emigracyjnego.

Troska o zatrzymanie w kraju osób podlegających służbie wojskowej, w celu zapewnienia odpowiedniego kontyngentu poborowych, jest jedną z zasadniczych cech hiszpańskiej kontroli państwowej nad emigracją. W r. 1925 obostrzenia zostały częściowo złagodzone pod warunkiem wpłacania pewnej sumy przez mężczyzn w wieku przedpoborowym, podwyższonej w miarę zbliżania się do terminu poboru danego rocznika i dochodzącej dla mężczyzn 20-letnich do wysokości 300 peset. Zarządzenie to

było powitane życzliwie nawet przez sfery opozycyjne jako umożliwiające wyjazd licznym kategoriom emigrantów.

Wobec trudności wypełnienia obowiązku służby wojskowej przez emigrantów osiadłych zagranicą — wprowadzono również w stosunku do nich system składania pewnej sumy na ręce konsulatu wzamian za zwolnienie od tego obowiązku. Wiek poborowy trwa dla obywateli hiszpańskich od lat 20 do 38 i w ciągu tego czasu emigranci wpłacić mają w ratach rocznych sumę od 2.000 do 10.000 peset, zależnie od stanu majątkowego, określanego na zasadzie zaświadczenia krajowych władz podatkowych. W razie odbycia służby wojskowej po powrocie do kraju wniesiona suma zwraca się.

Centralnym organem dla spraw emigracyjnych jest Główny Urząd Emigracyjny (Dirección General de Emigración) przy Ministerstwie Pracy, Przemysłu i Handlu, powołany do roztoczenia państwowej opieki i kontroli nad emigrantami. Urząd podlega bezpośrednio Ministrowi Pracy, Przemysłu i Handlu, jest jednak wyodrębniony od Ministerstwa jako oddzielna jednostka administracyjna i prowadzi osobno swoją rachunkowość, sprawy gospodarcze i personalne. Składa się z wydziałów Inspekcji, Żeglugi, Opieki zagranicą, Prasy i Statystyki oraz z wydziałów prawnego i finansowego. Stojący na czele Urzędu Dyrektor posiada rozległy zakres władzy. Do decyzji Ministra zastrzeżone są jedynie sprawy, stanowiące pewne odchylenie od ustanowionych przepisów lub związane z zakresem kompetencji innych resortów (art. 12 rozporządzenia).

Organami wykonawczymi Głównego Urzędu Emigracyjnego są inspektorowie emigracyjni, pełniący funkcje opieki i kontroli w ośrodkach, do których wyjeżdżają emigranci, w portach i na statkach przewożących emigrantów. Władze administracyjne innych resortów mogą interwenjować w poszczególnych wypadkach związanych z emigracją na żądanie Urzędu Emigracyjnego lub innych władz albo — w pewnych okolicznościach — rodziców lub opiekunów emigrantów.

Czynnością wykonawczą w zakresie emigracji pełnią również konsulowie hiszpańscy, względnie attachés konsularni do spraw emigracyjnych.

Organami doradczymi w sprawach emigracyjnych są Centralna Rada Emigracyjna, miejscowe Rady Emigracyjne w portach i konsularne Rady Emigracyjne.

Centralna Rada Emigracyjna złożona na wzór włoski z przedstawicieli ministerstw i instytucyj społecznych zainteresowanych w emigracji oraz znawców tego zagadnienia (art. 10 ustawy) powoływana być winna co trzy miesiące dla wydawania opinii w sprawie dysponowania funduszami Urzędu Emigracyjnego, wydawania postanowień prawnych, odwołania od orzeczeń inspektorów emigracyjnych i w tym podobnych ważniejszych sprawach.

Miejscowe Rady Emigracyjne w portach złożone są z przedstawicieli władz miejscowych zainteresowanych w sprawach emigracyjnych i jednego członka, mianowanego przez Główny Urząd Emigracyjny. Zadaniem ich jest współpraca z inspektorem emigracyjnym portu w opiece nad wyjeżdżającymi emigrantami.

Konsularne Rady Emigracyjne tworzone być mają, w myśl ustawy, przez konsulów z przedstawicieli izb handlowych i stowarzyszeń społecznych hiszpańskich zagranicą, przyczem skład ich i statuty dostosowane być

winy do miejscowych warunków. Głównem ich zadaniem ma być nadzór nad funduszem, przeznaczonym na cele opieki nad emigrantami i reemigrantami hiszpańskimi. Według posiadanych informacji ten ostatni typ emigracyjnych organów doradczych nie rozwinął się dotychczas, wiadome są tylko próby utworzenia rad tego rodzaju w dwóch miastach amerykańskich, Hawanie i Buenos Aires.

Podobnie jak we Włoszech i w większości innych krajów emigracyjnych, istnieje w Hiszpanii specjalny Fundusz Emigracyjny, na który składają się dochody pochodzące z opłat za patenty, wydawane towarzystwom okrętowym i biurom informacyj i sprzedaży kart okrętowych, grzywny, nakładane za przekroczenia ustawy emigracyjnej, podatek od biletów podróży emigrantów i reemigrantów, zapomogi i dary. Fundusz ten przeznaczają się na wydatki, związane z opieką nad emigrantami, a mianowicie — po opłaceniu personelu i kosztów obsługi funduszu — ubezpieczenie emigrantów, udzielanie im pomocy, zasiłki dla hiszpańskich instytucji dobroczynnych i kulturalnych w ośrodkach wychodźstwa zagranicą, pomoc na kolonizację i zaludnienie Hiszpanji. Budżet, układany przez Główny Urząd Emigracyjny, przedstawiony jest Centralnej Radzie Emigracyjnej do zaopiniowania.

Działalność opiekuńcza hiszpańskich władz emigracyjnych, która w ostatecznej swej formie została sprecyzowana w ustawie i rozporządzeniu wykonawczem z dnia 20 grudnia 1924 r., nie mogła jeszcze rozwinąć się we wszystkich działach zakreślonych przez te akty, osiągnęła już jednak niemało dodatnich rezultatów.

Co się tyczy służby informacyjnej, wykonywują ją bezpłatnie, podobnie jak wszystkie inne usługi świadczone emigrantom, zarówno Główny Urząd Emigracyjny jak Inspektoraty wewnątrz kraju i w portach oraz konsulowie w portach przeznaczenia. Biura informacyj i sprzedaży biletów emigrantom mogą informować podobnie jak w Polsce tylko w sprawie warunków podróży. Konsulowie obowiązani są — podobnie jak to zostało wprowadzone u nas — udzielać co kwartał wyczerpujących odpowiedzi na punkty sformułowane przez Główny Urząd Emigracyjny, dotyczące warunków pracy i koniunktur zarobkowych. Stwierdzić wszakże należy, że dzięki wspólności języka używanego w większości krajów imigracyjnych i dawno unormowanych stosunków z nimi, emigranci hiszpańscy stosunkowo mniej odczuwają potrzebę wskazówek i informacji niż nasi wychodźcy, dla których kraje imigracyjne są prawdziwą ziemią nieznaną. Dlatego może ulotki i broszury informacyjne dla emigrantów nie są tak rozpowszechnione w Hiszpanji jak w niektórych innych krajach emigracyjnych.

Właściwością Hiszpanji jest ubezpieczenie emigrantów od wypadków w czasie podróży, a mianowicie od śmierci lub niezdolności do pracy, wywołanej wypadkiem lub chorobą nabytą w czasie podróży albo od śmierci lub niezdolności do pracy wskutek choroby, na którą zapadł emigrant przed upływem jednego miesiąca od chwili przybycia do kraju imigracyjnego. W tym celu Urząd Emigracyjny wnosi za każdego emigranta sumę 3 peset do urzędu ubezpieczeń. Wypadki korzystania z tych ubezpieczeń nie są podobno dotychczas liczne. W myśl rozporządzenia ubezpieczenia te mają być powierzone instytucjom prywatnym, wszakże rozpisane w tej sprawie konkursy nie dały dotychczas rezultatu.

Drugą charakterystyczną cechą ustawy hiszpańskiej jest popieranie emigracji przez szerokie stosowanie ulgowych przejazdów powrotnych. Zarządzenie to niewątpliwie wywołane jest troską o zmniejszenie strat ludnościowych, wywołanych przez emigrację. Prócz obowiązku bezpłatnego repatriowania emigrantów, nieodpowiadających warunkom przyjęcia kraju imigracyjnego, przedsiębiorstwa, upoważnione do przewozu emigrantów, obowiązane są repatriować za połowę ceny liczbę emigrantów, nieprzekraczającą 20% liczby przywiezionej do kraju imigracyjnego. Przedsiębiorstwa, które obowiązku tego wypełnić nie mogły, zwracają Głównemu Urzędowi Emigracyjnemu połowę ceny niewykonanych przejazdów. Sumy te użyte są na repatriację za pośrednictwem innych przedsiębiorstw.

Wobec tego, że obowiązek ten zwiększa o 10% faktyczne koszty przejazdu każdego emigranta, możliwym jest, że jest on jednym z motywów względnie wysokiej ceny biletów trzeciej klasy, pobieranej w Hiszpanji.

Wypełnianie wspomnianego poprzednio obowiązku konsulów czuwania nad wykonaniem umowy najmu emigrantów i interwenjowania w sprawie należnych im rent i świadczeń ułatwione będzie w razie zawarcia układów emigracyjnych z poszczególnymi krajami. Udzielanie poparcia „hiszpańskim instytucjom kulturalnym, patriotycznym i społecznym, mającym na celu zajmowanie się opuszczonymi hiszpanami podnoszenie ich poziomu kulturalnego, podtrzymywanie uczuć obywatelskich i patriotycznych, oraz rozwój i zacieśnienie więzów braterstwa pomiędzy wszystkimi hiszpanami na obczyźnie” nie jest jeszcze — zgodnie z miarodajnymi informacjami — wprowadzone w życie na większą skalę, ze względu na oszczędnościowych.

Natomiast stosowanie przepisów ustawy i rozporządzenia wykonawczego, dotyczących opieki nad podróżującymi emigrantami było stosunkowo łatwiejsze, dlatego ten dział opieki został najlepiej postawiony.

Zwalczanie agitacji emigracyjnej i polepszenie warunków podróży emigrantów są możliwe dzięki opisanemu wyżej systemowi kontroli dokumentu podróży oraz ścisłemu uzależnianiu przedsiębiorstw, trudniących się przewozem emigrantów, od władz emigracyjnych.

Zakaz zajmowania się udzielaniem informacji w sprawach emigracyjnych, sprzedaż biletów okrętowych oraz przewozem emigrantów bez specjalnego upoważnienia władz rządowych jest w Hiszpanji jak we wszystkich innych krajach posiadających ustawodawstwo emigracyjne, kamieniem węgielnym państwowej kontroli i opieki nad emigrantami.

Główny Urząd Emigracyjny i podlegli mu inspektorowie emigracyjni wyposażeni są przez ustawę we władzę jurysdykcyjną w sprawach przekroczenia ustawy emigracyjnej, a mianowicie, mocni są nakładać kary pieniężne, przyczem od orzeczeń inspektorów służy odwołanie do Głównego Urzędu Emigracyjnego, a od wyroków Głównego Urzędu odwołać się można w trybie sporno - administracyjnym. Ponadto w razie przekroczeń przewidzianych w ustawie, Główny Urząd Emigracyjny może w każdej chwili cofnąć udzielone pozwolenie na zajmowanie się informowaniem w sprawach emigracyjnych, sprzedaż biletów i przewożenie emigrantów.

Szereg drobiazgowych przepisów normuje wykonywanie kontroli nad warunkami podróży emigrantów. Ładowanie ich odbywać się może jedynie w portach, w których istnieje miejscowa Rada Emigracyjna. Portów takich jest 14 i w każdym z nich Inspektor Emigracyjny jest organem nadzor-

czym, regulującym ruch emigracyjny. Kapitan okrętu przyjąć może na pokład jedynie emigrantów, posiadających na wpisanej legitymacji, jak było wyżej powiedziane, zezwolenie inspektora. Przedsiębiorstwa są obowiązane przysyłać listy przewożonych emigrantów Głównemu Urzędowi Emigracyjnemu, inspektorowi w porcie, inspektorowi w podróży oraz konsułowi hiszpańskiemu w porcie przeznaczenia.

Drobnem na pozór, ale ważnem dla emigranta udogodnieniem jest obowiązek wpisania do biletu definitywnego, wydanego w porcie po uzyskaniu pozwolenia inspektora, numeru łóżka na statku, chroni bowiem emigranta od późniejszych nieporozumień z władzami okrętowemi.

Przedsiębiorstwo przewozowe zmuszone jest jednocześnie z biletem wręczyć emigrantowi druk, wymieniający pożywienie, do którego będzie miał prawo na okręcie oraz zawierający przedruk artykułów ustawy i rozporządzenia, które zapewniają mu pewne uprawnienia w stosunku do przedsiębiorstwa przewozowego. Na druku tym może być również umieszczony regulamin statku w celu pouczenia emigranta jak ma się zachować w drodze.

W razie rozwiązania umowy lub wstrzymania podróży, przysługuje emigrantowi zależnie od przyczyn, które wywołały te fakty, pewne uprawnienia, dotyczące zwrotu wyłożonych pieniędzy lub zapewnienia utrzymania.

Hotele i schroniska emigracyjne w portach nie są wprawdzie dotychczas zakładane, ale inspektorowie mają prawo kontraktowania pomieszczeń dla emigrantów i kontrolowania ich działalności.

Ustanowione zostały specjalne bilety kolejowe dla emigrantów, w celu dania im możliwości żądania odszkodowania w razie spóźnienia na statek z powodu opóźnienia przyścia pociągu. Dotychczas jednak nie wydaje się, aby emigranci korzystali z tego uprawnienia, może z powodu rzadkości wypadków spóźnienia.

Specjalna uwaga zwrócona jest na warunki wygody, bezpieczeństwa i higieny na okręcie. Drobiazgowo przepisy regulują minimalną szybkość okrętu, określają niezbędne urządzenia bezpieczeństwa, przestrzeń przeznaczoną dla każdego emigranta, wentylację, oświetlenie, ilość ubikacji, pralni, łóżek szpitalnych, urządzeń szpitalne, rozmieszczenie łóżek, zaopatrzenie ich w niezbędną pościel i t. p.

W celu zapewnienia emigrantom możliwości swobodnego porozumiewania się we własnym języku, zastrzeżona jest obecność 2 kelnerów lub służących na każdą grupę 150 emigrantów mężczyzn i takąż ilość służby żeńskiej dla równej grupy kobiet. Cenniki przedmiotów sprzedawanych w kantynach okrętowych winny być również pisane po hiszpańsku i podawać ceny w walucie hiszpańskiej.

Niemniej dokładnie ustalone są normy żywnościowe, ilość wody słodkiej do picia i sposób jej przechowywania, ilość i jakość zapasów żywności. Statek wiozący hiszpańskich emigrantów posiadać winien hiszpańskiego kucharza, który przyrządzać ma potrawy sposobem krajowym.

Zasługujący na uwagę jest przepis, istniejący również we Włoszech, obowiązujący okręty cudzoziemskie do nabywania w Hiszpanji niektórych najważniejszych produktów jak mąka, mięso, wino, warzywa, ryż, oliwa i t. p., w celu popierania wytwórczości krajowej.

Obok zarządzeń, świadczących o drobiazgowej troskliwości w zapewnieniu emigrantom jak najlepszych i najbardziej higienicznych warun-

ków podróży, wydaje się nie odpowiadającym współczesnym wymaganiom, zezwolenie wydawania jedzenia w misach dla kilku emigrantów — do sześciu — w statkach, w których nie istnieją jadalnie i osobne naczynia dla emigrantów. Ponadto nakaz wydawania każdemu emigrantowi określonej ilości naczyń stołowych, nakłada na niego jak się zdaje obowiązek mycia tych naczyń, co również nie wydaje się odpowiednie dla względów higieny.

Kontrola nad wykonywaniem przepisów, dotyczących bezpieczeństwa i zdrowotności oraz wyżywienia, ułatwiona jest inspektorom towarzyszącym emigrantom przez wprowadzenie sprawozdań na wzór włoski, w których wymienione są szczegółowo wymagane urządzenia lub zapasy i w odpowiedniej rubryce pozostawione jest miejsce dla zaznaczenia czy rzeczy te są zgodne z przepisami.

W tym samym celu wprowadzona jest księga zażeń i wydawanie skarżącym emigrantom specjalnych talonów z tej księgi.

Należy zaznaczyć, że inspektorowie hiszpańscy na okrętach mają nie tylko funkcje obserwacyjne, ale mogą w razie potrzeby żądać wykonywania przepisów oraz w pewnych wypadkach nakładać kary pieniężne.

Statki podlegają, poza inspekcją przeprowadzoną przez władze morskie przed pierwszą podróżą, inspekcjom dorocznym, dokonywanym przez specjalne komisje z udziałem inspektora emigracyjnego w porcie, od wyniku których zależy udzielenie lub odmówienie koncesji, oraz w razie potrzeby inspekcjom specjalnym.

Jednym z ważniejszych zarządzeń opiekuńczych w stosunku do emigrantów hiszpańskich jest nałożenie na przedsiębiorstwa okrętowe obowiązku zabierania na pokład **bez względu na liczbę przewożonych emigrantów hiszpańskich**, lekarza hiszpańskiego i hiszpańskiego personelu sanitarnego, złożonego z 3 osób, i to nawet wówczas jeżeli okrętowy personel sanitarny włada językiem hiszpańskim. Lekarze ci i ich personel otrzymują od przedsiębiorstwa okrętowego pobory i utrzymanie równe tym, które dostają lekarze i personel sanitarny innych narodowości.

Lekarz hiszpański zwykle jednocześnie pełni funkcje inspektora w czasie podróży i składa Urzędowi Emigracyjnemu odpowiednie raporty.

Ujęta w ściśle regulujące tryby opieka państwowa nad emigrantami nie pozostawia wiele inicjatywy instytucjom społecznym.

Do Rad Emigracyjnych, współdziałających z rządowymi władzami emigracyjnymi, dopuszczone są wprawdzie czynniki społeczne, w znacznie mniejszej wszakże liczbie niż przedstawiciele instytucji państwowych.

Tylko jedna instytucja społeczna opieki nad emigrantami rozwinęła się w Hiszpanji, a mianowicie Stowarzyszenie Św. Rafała — założone w r. 1913 na wzór podobnych stowarzyszeń w Austrii i Niemczech. Instytucja ta posiada biura opieki w Madrycie i w portach, a mianowicie w Barcelonie, Valencji i Bilbao. Pozatem stowarzyszenie wydaje miesięcznik popularny, „Nuestra Emigracion”, który zawiera wiele danych o przepisach regulujących emigrację, o warunkach pracy zagranicą i o życiu społecznym wychodźców hiszpańskich.

Istnieje ponadto dwutygodnik p. t. „El Emigrante Espanol” poświęcony sprawom emigracyjnym, wydawany przez organizację robotniczą Bolsa del Trabajo International y de las colonias espanolas en el extranjero. Organ ten porusza szereg żywotnych zagadnień emigracyjnych, dążąc do wywarcia

zapomocą opinii publicznej pewnego nacisku, w celu wprowadzenia potrzebnych zmian jego ulepszeń. Poza to prowadzi dział informacyjny o prawodawstwie emigracyjnym i imigracyjnym Hiszpanji i obcych krajów i o warunkach bytu w hiszpańskich osiedlach.

Przedstawiony wyżej system kontroli i opieki nad emigracją jest poważną i szeroko zakrojoną próbą zorganizowania tego ruchu. Pomimo niedawnego trwania hiszpańskiego ustawodawstwa emigracyjnego widzieliśmy, że wiele stron ujemnych zostało już złagodzonych, a przy dalszym rozwoju i udoskonaleniu przepisów oraz metod wykonania, warunki, w których odbywać się będzie emigracja, niewątpliwie ulegną dalszej poprawie.

Akcja ta nadzorcza i opiekuńcza jest jednak tylko częściowym rozwiązaniem zagadnienia i zarówno opinia publiczna jak sfery rządowe w Hiszpanji dokładnie sobie zdają sprawę, że równorzędnie rozwijać się musi wytężona praca nad zwiększeniem pojemności ludnościowej Hiszpanji. Przygotowywane są plany, częściowo wprowadzone w życie, robót irygacyjnych, mających rozszerzyć warsztaty pracy ludności rolnej, która stanowi jak wiadomo główny kontyngent emigracji. Wszakże zdobycie kapitałów potrzebnych dla prowadzenia tych robót na szeroką skalę oraz zwiększenie produkcji przemysłowej uzależnione są nie tylko od poprawy stosunków gospodarczych Hiszpanji, ale również od uzdrowienia światowych warunków kredytu, produkcji i zbytu, które w tak ścisłym pozostają związku z wewnętrznym stanem krajów.

*Marja Biskupska.*

## PRZYPISKI

- 1) De la Colonisation chez les peuples modernes, 1876.
- 2) Ta ostatnia kategoria przyczyn wywołała jedynie pewien odrębny typ wędrowności ludnościowej, a mianowicie wysiedlenie Morysków w r. 1609.
- 3) op. cit.
- 4) Anuario Estadístico de Spana 1922 — 23.
- 5) Rafael de Roda y Ximenez. La Emigracion de los campos a las ciudades (Boletín de la Dirección General de Emigracion Nr. 6 — 7, 1925/6).
- 6) op. cit.
- 7) Rocznik statystyczny, 1923.
- 8) Rafael de Roda y Ximenez, op. cit.
- 9) Anuario Estadístico de Spana, 1922 — 23.
- 10) op. cit.
- 11) op. cit.
- 12) El Problema de la Emigracion y los crímenes de ella, Barcelona.
- 13) Anuario Estadístico de Spana 1922 — 23.
- 14) Jest to również opinia don Severin Aznar, zasłużonego socjologa, któremu zawdzięczam cenne informacje o tle społecznym emigracji w Hiszpanji.
- 15) Tomas Sierra, Valor economico de la Emigracion espanola (Boletín de la Dir. Gen. de Emigracion, Nr. 2/3/4, 1925).
- 16) op. cit.



- 17) L'Emigration, Intervention des pouvoirs publics au XIX siècle, Paris, 1898.
- 18) Les mouvements migratoires de 1920 à 1923, Genève, 1925 (B. I. du T.).
- 19) Boletín de la Dir. Gen. de Emigración, Nr. 2/3/4, 5 i 6, 1925 r.
- 20) Les mouvements migratoires de 1920 à 1923, Geneve.
- 21) Boletín de la Dir. Gen. de Emigración, Nr. 6.
- 22) Legislación y convenios extranjeros sobre emigración (Publicaciones del Consejo Superior de Emigración).
- 23) Les dispositions legislativas sull'emigrazione e l'immigrazione nei diveri paesi. (Conferenza Internazionale dell'Emigrazione, Roma, 1924).
- 24) Przegląd Emigracyjny Nr. 1. 1925.
- 25) p. niżej str....

Poza źródłami tu wskazanemi, praca niniejsza oparta jest na informacjach udzielonych mi z niezmierną uprzejmością przez kierowników poszczególnych działów Głównego Urzędu Emigracyjnego, przez Inspektora Emigracyjnego w porcie Almeria, Don Joaquín Cabronero y Urive oraz przez znawców zagadnienia emigracji, z którymi miałam sposobność rozmawiać, a mianowicie przez członka Centralnej Rady Emigracyjnej, księdza Fernando Vives del Solar, profesora Severín Aznar, don Francisco Fernandez Vila, redaktora pisma „El Emigrante Espanol”. Cennych spostrzeżeń oraz uczynnej pomocy w zbieraniu materiałów udzielił mi również sekretarz polskiego konsulatu honorowego w Barcelonie, p. Stolkowski. Poczuję się do miłego obowiązku wyrażenia na tem miejscu wdzięczności za doznaną uprzejmość i ułatwienia.





STATYSTYKA  
RUCHU MIGRACYJNEGO



# Emigracja do krajów pozaeuropejskich w 1-szem półroczu 1926 r.

## Emigration transocéanique pendant le 1-er semestre 1926

Podział według województw pochodzenia i krajów przeznaczenia

Division par départements et pays de destination

Dane tymczasowe.

Données provisoires.

WOJEWÓDZTWA DÉPARTEMENTS	I-sze półrocze		I-szy kwartał		II-gi K W A R T A L — II-me T R I M E S T R E															
	27037	13688	R a z e m T o t a l	St. Zjedn. Etats Unis	Kanada	Meksyk	Kuba	Inne kraje Ameryki Północnej	Autres pays de l'Amérique du Nord	Argentyna	Brazylia	Peru	Urugwaj	Inne kraje Ameryki Południowej	Amérique du Sud	Afryka	Palestyna	Inne kraje Azji	Autres pays de l'Asie	Australia
<b>OGÓLEM—TOTAL .</b>	<b>27037</b>	<b>13688</b>	<b>13349</b>	<b>1583</b>	<b>5045</b>	<b>63</b>	<b>86</b>	<b>1</b>	<b>3332</b>	<b>746</b>	<b>15</b>	<b>107</b>	<b>68</b>	<b>43</b>	<b>2168</b>	<b>19</b>	<b>73</b>			
Miasto Warszawa ) Warszawskie )	3328	1850	1478	193	140	18	27	1	350	167	11	31	43	9	433	3	52			
Łódzkie . . . . .	1019	521	498	73	62	—	—	—	145	44	—	10	—	4	148	4	8			
Kieleckie . . . . .	1471	835	636	70	216	—	4	—	162	78	1	8	2	—	85	—	1			
Lubelskie . . . . .	1217	648	569	95	161	6	7	—	117	37	—	7	2	3	133	—	1			
Białostockie . . . . .	2035	1016	1019	199	99	35	9	—	192	9	2	10	6	14	435	—	9			
Wileńskie . . . . .	799	402	397	59	36	—	—	—	150	3	—	6	1	3	139	—	—			
Nowogródzkie . . . . .	561	251	310	57	29	—	3	—	77	5	—	—	2	8	129	—	—			
Poleskie . . . . .	1521	722	799	99	238	—	12	—	216	68	—	—	—	—	166	—	—			
Wojtyńskie . . . . .	3224	2028	1196	110	235	2	3	—	586	83	—	6	—	—	170	—	—			
Poznańskie . . . . .	210	62	148	45	63	1	—	—	26	4	—	—	—	—	9	—	—			
Pomorskie . . . . .	97	50	47	12	28	—	—	—	7	—	—	—	—	—	—	—	—			
Krakowskie . . . . .	1379	636	743	142	267	1	1	—	209	60	—	19	1	—	40	—	—			
Lwowskie . . . . .	3545	1526	2019	220	1145	—	3	—	426	66	1	6	11	2	131	—	—			
Stanisławowskie . . . . .	1859	867	992	75	531	—	1	—	269	38	—	—	—	—	76	—	—			
Tarnopolskie . . . . .	4574	2139	2435	81	1790	—	16	—	397	79	—	2	—	—	70	—	—			
Śląskie . . . . .	26	13	13	2	1	—	—	—	2	2	—	—	—	—	4	—	—			
Zagranica . . . . .	141	95	46	41	3	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—			
Bez danych ) Non spécifiés )	28	25	3	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			
Wolne miasto Gdańsk.	3	2	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—			

Emigracja do krajów Europy w I-em półroczu 1926 r.  
 Emigration vers les pays d'Europe pendant le I-re semestre 1926.  
 Podział według okręgów P. U. P. P.  
 Division par offices publics de placement.

Dane tymczasowe.

Données provisoires.

	W O J E W Ó D Z T W A P. U. P. P.		I-er semestre		I-szy kwartał		II TRIMESTRE				
	D Ę P A R T E M E N T S OFFICES PUBLICS DE PLACEMENT		I-er semestre	I-er trimestre	Razem Total	Kwiecień Avril	Maj Mai	Czerwiec Juin			
	OGÓLEM—TOTAL										
Miasto stołeczne Warszawskie	83341	43901	39440	17657	10509	11274					
Ciechanów	1246	379	867	107	429	331					
Płock	1699	436	1263	296	406	561					
Warszawa	632	54	578	16	218	344					
Włocławek	274	148	126	76	11	39					
Zyrardów	59	31	28	5	—	23					
Łódzkie	687	183	504	190	172	142					
Łódź	47	20	27	9	5	13					
Kalisz	32829	22933	9896	6608	1364	1924					
Piotrków	6087	3990	2097	3292	405	363					
Kieleckie	24812	17911	6901	4672	871	1358					
Częstochowa	1930	1032	898	607	88	203					
Kielce	17674	9984	7690	3888	1725	2077					
Ostrowiec	5797	3292	2505	2005	246	254					
Radom	4097	2349	1748	1142	194	412					
Sosnowiec	1155	911	244	30	33	181					
Lubelskie	1558	1293	265	203	52	10					
Lublin	5067	2139	2928	508	1200	1220					
Siedlce	1596	358	1238	564	445	229					
Białostockie	1349	237	1112	455	435	222					
Białystok	247	121	126	109	10	7					
Grodno	852	391	461	33	407	21					
Wileńskie	190	47	143	14	113	16					
Wilno	662	344	318	19	294	5					
	123	93	30	9	4	17					
	123	93	30	9	4	17					

Nowogródzkie									
Baranowicze	2	2	1	1	—	1	1	—	—
Poleskie	23	23	1	13	4	1	7	2	2
Brześć nad Bugiem	23	23	10	13	4	7	7	2	2
Wołyńskie	308	308	15	293	200	7	7	86	86
Równe	308	308	15	239	200	7	7	86	86
Poznańskie	6722	6722	3046	3676	1378	1013	1013	1285	1285
Bydgoszcz	251	251	129	122	43	18	18	61	61
Gniezno	482	482	170	312	88	90	134	134	134
Inowrocław	370	370	170	200	83	66	66	51	51
Kościan	1489	1489	582	907	594	177	177	136	136
Leszno	1465	1465	831	634	258	198	198	178	178
Poznań	978	978	434	544	118	258	168	168	168
Szamotuły	307	307	112	195	34	33	128	128	128
Ostrów	1380	1380	618	762	160	173	429	429	429
Pomorskie	1237	1237	338	899	571	188	188	140	140
Grudziądz	284	284	119	165	63	24	78	18	18
Kościerzyna	518	518	21	497	362	117	117	18	18
Starogard	173	173	109	64	53	4	7	7	7
Toruń	262	262	89	173	93	43	37	37	37
Krakowskie	6170	6170	1343	4827	1426	1644	1644	1757	1757
Biała	1444	1444	516	928	307	144	144	477	477
Kraków	3590	3590	478	3112	1005	1242	865	865	865
Nowy Sącz	597	597	122	475	30	129	316	316	316
Oświęcim	539	539	227	312	84	129	99	99	99
Lwowskie	7180	7180	2634	4546	1292	1836	1836	1418	1418
Drohobycz	466	466	202	264	16	5	243	243	243
Krosno	866	866	348	518	30	347	141	141	141
Lwów	1250	1250	78	1172	795	58	319	319	319
Przemyśl	4598	4598	2006	2592	451	1426	715	715	715
Stanisławowskie	608	608	309	299	26	257	16	16	16
Stanisławów	608	608	309	299	26	257	16	16	16
Tarnopolskie	1862	1862	482	1380	815	55	510	510	510
Tarnopol	1862	1862	482	1380	815	55	510	510	510
Śląskie	1652	1652	885	767	275	146	346	346	346
Katowice	1652	1652	885	767	275	146	346	346	346
Nowy Port — Gdańsk	3	3	1	2	—	—	2	2	2
Bez danych	1555	1555	263	1292	165	575	575	552	552
Non spéiciés									

## Ruch Migracyjny w Polsce Mouvement Migratoire en Pologne

*Dane tymczasowe*

NAZWY KRAJÓW	NOMS DES PAYS	Wyjechało:	
		I-sze półrocze I-er semestre	I-szy kwartał I-er trimestre
<b>OGÓLEM</b>	<b>TOTAL</b>	<b>110378</b>	<b>57589</b>
Kraje Europy	Pays d'Europe	<b>83341</b>	<b>43901</b>
Francja	France	39561	13398
Niemcy	Allemagne	40937	29961
Czechosłowacja	Tchécoslovaquie	70	28
Rumunja	Roumanie	396	118
Belgia	Belgique	887	273
Austrja	Autriche	47	17
Jugosławja	Yougoslavie	70	23
Danja	Danemark	997	3
Anglja	Angleterre	45	21
Węgry	Hongrie	12	6
Inne kraje Europy	Autres pays de l'Europe	307	41
Bez danych	Non spécifiés	12	12
Kraje pozaeuropejskie	Autres pays du monde	<b>27037</b>	<b>13688</b>
Stany Zjednoczone	Etats - Unis de l'Amérique du Nord	3297	1714
Kanada	Canada	9701	4656
Meksyk	Mexique	106	43
Kuba	Cuba	165	79
Inne kraje Ameryki Północnej	Autres pays de l'Amérique du Nord	1	—
Argentyna	Argentine	6569	3237
Brazylja	Brésil	1371	625
Peru	Pérou	28	13
Urugwaj	Uruguay	211	104
Inne kraje Ameryki Południowej	Autres pays de l'Amérique du Sud	119	51
Afryka	Afrique	83	40
Palestyna	Palestine	5207	3039
Inne kraje Azji	Autres pays de l'Asie	26	7
Australja	Australie	153	80
Bez danych	Non spécifiés	—	—



w 1-szem półroczu 1926 r.  
pendant le 1-er semestre 1926

*Données provisoires.*

Il est parti:				Powróciło: — Il est revenu:					
II KWARTAŁ — II TRIMESTRE				I-sze półrocze I-er semestre	I-szy kwartał I-er trimestre	II KWARTAŁ — II TRIMESTRE			
Razem Total	Kwiecień Avril	Maj Mai	Czerwiec Juin			Razem Total	Kwiecień Avril	Maj Mai	Czerwiec Juin
52789	23396	14237	15156	8291	4155	4136	1718	1241	1177
39440	17657	10509	11274	6421	3474	2947	1457	891	599
26163	7936	8054	10173	1613	896	717	321	149	247
10976	9443	901	632	1181	1054	127	72	32	23
42	14	5	23	16	6	10	1	—	9
278	47	138	93	20	12	8	1	5	2
614	83	365	166	4	1	3	2	—	1
30	7	6	17	—	—	—	—	—	—
47	6	14	27	—	—	—	—	—	—
994	4	989	1	—	—	—	—	—	—
24	8	10	6	—	—	—	—	—	—
6	3	1	2	—	—	—	—	—	—
266	106	26	134	1	1	—	—	—	—
—	—	—	—	3586	1504	2082	1060	705	317
13349	5739	3728	3882	1870	681	1189	261	350	578
1583	739	480	364	1000	257	743	120	235	388
5045	2220	736	2089	63	18	45	11	22	12
63	27	9	27	—	—	—	—	—	—
86	35	30	21	—	—	—	—	—	—
1	—	1	—	1	1	—	—	—	—
3332	1210	1152	970	256	136	120	52	27	41
746	318	265	163	19	11	8	5	1	2
15	7	7	1	—	—	—	—	—	—
107	37	31	39	5	1	4	2	2	—
68	25	24	19	—	—	—	—	—	—
43	19	18	6	—	—	—	—	—	—
2168	1074	924	170	345	192	153	48	4	101
19	5	13	1	—	—	—	—	—	—
73	23	38	12	47	16	1	—	—	1
—	—	—	—	164	49	115	23	59	33

Emigracja do  
Emigration vers  
Podział według województw,  
Division par départements,

Kwiecień 1926.

Dane tymczasowe.

WOJEWÓDZTWA DÉPARTEMENTS	Razem—Total	PŁEĆ—SEXE			NARODOWOŚĆ — NATIONALITÉ						
		Męska — Hommes	Żeńska — Femmes	Niewiadoma Sexe non désigné	Polska — Polonaise	Rusínska Ruthénienne	Białoruska Biélorusse	Niemiecka Allemande	*Żydowska — Juive	Inna — Autre	Niewiadoma Nationalité non désignée
OGÓŁEM TOTAL	17657	10559	4702	2396	14329	665	4	17	224	136	2282
Miasto Warszawa . . .	107	56	42	9	23	—	—	—	60	23	1
Warszawskie . . .	296	154	128	14	265	—	—	—	9	1	21
Łódzkie . . .	6608	3575	2299	734	6052	3	—	3	44	23	483
Kieleckie . . .	3888	2090	1386	412	3160	4	—	—	19	38	667
Lubelskie . . .	564	464	92	8	514	28	4	—	3	1	14
Białostockie . . .	33	16	9	8	25	—	—	—	6	1	—
Wileńskie . . .	9	6	3	—	—	—	—	—	9	—	—
Nowogródzkie . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Poleskie . . .	4	4	—	—	—	—	—	—	3	—	1
Wołyńskie . . .	200	117	57	26	33	121	—	—	2	26	18
Poznańskie . . .	1378	1068	214	96	1167	—	—	4	14	4	189
Pomorskie . . .	571	307	95	169	472	—	—	1	—	—	98
Krakowskie . . .	1426	781	139	506	831	8	—	2	29	14	542
Lwowskie . . .	1292	1012	46	234	985	278	—	—	19	1	9
Stanisławowski . . .	26	7	4	15	1	4	—	—	6	—	15
Tarnopolskie . . .	815	708	107	—	589	219	—	—	1	4	2
Śląskie . . .	275	194	81	—	212	—	—	7	—	—	56
W. m. Gdańsk . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Zagranica . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bez danych . . .	165	—	—	165	—	—	—	—	—	—	165

# krajów Europy les pays d'Europe

płci, narodowości i zawodów.  
sexe, nationalité et profession.

Avril 1926.  
Données provisoires.

CZYNNI ZAWODOWO — PROFESSION							Bierni zawodowo (towarzyszący członkowie rodzin) Sans profession	Zawód niewiadomy Profession non désignée
Rolnictwo Agriculture	Górnictwo—Mines	Przemysł Industrie	Handel, banki i biurowość Commerce, banques et comptabilité	Komunikacja, i transport Communication et transport	Wolne zawody, nauczycielstwo Professions libérales, enseignement	Służba domowa i usługi osobiste Service domestique et personnel		
13607	274	212	16	37	12	35	1016	2448
3	1	25	7	1	4	6	47	13
89	—	17	1	9	5	—	18	157
6339	3	76	1	17	—	7	145	20
2673	211	50	—	5	—	16	441	492
556	—	—	—	—	—	—	—	8
4	—	3	—	—	—	—	1	25
—	—	2	2	—	—	—	5	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—
1	—	—	1	—	—	—	2	—
18	—	—	—	—	—	—	53	129
1024	—	12	1	5	1	4	116	215
500	—	5	1	—	—	1	41	23
769	58	8	2	—	2	1	77	509
1052	1	3	—	—	—	—	2	234
1	—	5	—	—	—	—	5	15
572	—	5	—	—	—	—	40	198
6	—	1	—	—	—	—	23	245
—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	165

# Emigracja do Emigration vers

Podział według krajów przeznaczenia,  
Division par pays de destination,

Kwiecień 1926.

Dane tymczasowe

K R A J E P A Y S	R a z e m — T o t a l	PŁEĆ—SEXE			NARODOWOŚĆ — NATIONALITÉ						
		Męska—Hommes	Żeńska—Femmes	Niewiadoma Sexe non désigné	Polska—Polonaise	Rusińska Ruthénienne	Białoruska Biélorusse	Niemiecka Allemande	Żydowska—Juive	Inna — Autre	Niewiadoma Nationalité non désigné
OGÓLEM TOTAL	17657	10559	4702	2396	14329	665	4	17	224	136	2282
Francja France	7936	4256	1499	2181	5091	646	—	—	68	134	1997
Niemcy Allemagne	9443	6121	3129	193	9140	18	4	17	63	1	200
Czechosłowacja Tchécoslovaquie	14	3	10	1	4	1	—	—	5	—	4
Rumunia Roumanie	47	31	16	—	41	—	—	—	6	—	—
Belgia Belgique	83	40	24	19	14	—	—	—	59	1	9
Austria Autriche	7	5	2	—	7	—	—	—	—	—	—
Jugosławia Yougoslavie	6	6	—	—	6	—	—	—	—	—	—
Dania Danemark	4	—	4	—	4	—	—	—	—	—	—
Anglia Angleterre	8	3	5	—	1	—	—	—	7	—	—
Węgry Hongrie	3	1	2	—	—	—	—	—	3	—	—
Inne kraje Europy Autres pas de l'Europe	106	93	11	2	21	—	—	—	13	—	72

krajów Europy  
les pays d'Europe  
płci, narodowości i zawodów.  
sexe, nationalité et profession.

Avril 1926.

Données provisoires.

CZYNNI ZAWODOWO — PROFESSION							Bierni zawodowo (towarzyszący członkowie rodzin) Sans profession	Zawód niewiadomy Profession non désignée
Rolnictwo Agriculture	Górnictwo—Mines	Przemysł Industrie	Handel, banki i biurowosc Commerce, banques et comptabilité	Komunikacja i transport Communication et transport	Wolne zawody, nauczycielstwo Professions libérales, enseignement,	Służba domowa i usługi osobiste Service domestique et personnel		
13607	274	212	16	37	12	35	1016	2448
4515	251	117	6	30	5	13	850	2149
9069	—	4	2	1	—	19	84	264
—	—	1	2	—	2	—	5	4
—	—	22	—	—	—	—	24	1
16	—	28	—	—	—	—	31	8
2	—	—	1	—	—	1	3	—
—	—	6	—	—	—	—	—	—
4	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	1	1	—	1	—	4	1
—	—	—	1	—	—	—	2	—
1	23	33	3	6	4	2	13	21

# Emigracja do Emigration vers

Podział według województw,  
Division par départements,

Maj 1926.  
Dane tymczasowe.

WOJEWÓDZTWA DÉPARTEMENTS	Razem—Total	PŁEĆ—SEXE			NARODOWOŚĆ—NATIONALITÉ						
		Męska—Hommes	Żeńska—Femmes	Niewiada Sexe non désigné	Polska—Polonaise	Rusińska Ruthénienne	Białoruska Biélorusse	Niemiecka Allemande	Żydowska—Juive	Inna — Autre	Niewiada Nationalité non désignée
OGÓŁEM TOTAL	10509	5735	3201	1573	6198	758	—	34	265	299	2955
Miasto Warszawa . . .	429	302	109	18	49	112	—	1	120	105	42
Warszawskie . . .	406	330	60	16	274	—	—	—	10	—	122
Łódzkie . . . . .	1364	591	488	285	1243	—	—	28	40	4	49
Kieleckie . . . . .	1725	966	460	299	831	—	—	—	10	—	884
Lubelskie . . . . .	445	346	76	23	343	22	—	—	19	61	—
Białostockie . . . .	407	303	98	6	102	3	—	—	8	—	294
Wileńskie . . . . .	4	1	—	3	—	—	—	—	2	—	2
Nowogródzkie . . .	1	—	1	—	—	—	—	—	1	—	—
Poleskie . . . . .	7	2	—	5	—	5	—	—	—	—	2
Wołyńskie . . . . .	7	2	2	3	4	—	—	—	—	—	3
Poznańskie . . . . .	1013	680	250	83	722	—	—	4	—	—	287
Pomorskie . . . . .	188	113	71	4	61	—	—	1	—	—	126
Krakowskie . . . . .	1644	643	920	81	1513	1	—	—	13	30	87
Lwowskie . . . . .	1836	908	505	423	813	340	—	—	33	99	551
Stanisławowskie . .	257	227	28	2	3	246	—	—	3	—	5
Tarnopolskie . . .	55	27	18	10	14	27	—	—	6	—	8
Śląskie . . . . .	146	54	21	71	47	1	—	—	—	—	98
Bez danych . . . .	575	240	94	241	179	1	—	—	—	—	395

krajów Europy  
les pays d'Europe

plici, narodowości i zawodów.  
sexe, nationalité et profession.

Mai 1926.

Données provisoires.

CZYNNI ZAWODOWO — PROFESSION							Bierni zawodowo (towarzyszący członkowie rodzin) Sans profession	Zawód w adomy Profession non désignée
Rolnictwo Agriculture	Górnictwo—Mines	Przemysł Industrie	Handel, banki i biurowość Commerce, banques et comptabilité	Komunikacja i transport Communication et transport	Wolne zawody, nauczycielstwo Professions libérales, enseignement,	Służba domowa i usługi osobiste Service domestique et personnel		
5269	313	159	2?	104	7	46	1154	3435
228	—	27	10	—	5	26	88	45
174	—	6	—	—	—	1	19	206
1105	1	50	4	—	—	4	137	63
418	3	1	2	—	—	2	499	800
321	15	17	1	—	—	1	9	81
100	—	2	—	—	—	—	9	296
—	—	—	—	—	—	—	—	4
—	—	—	—	—	—	—	—	1
—	—	—	—	—	—	—	—	7
2	—	—	—	—	—	—	2	3
290	42	12	1	—	1	4	226	437
42	2	2	—	—	—	1	15	126
1388	31	10	1	21	1	2	47	143
918	160	28	1	—	—	3	31	695
112	50	2	—	83	—	2	2	6
31	—	2	2	—	—	—	10	10
17	7	—	—	—	—	—	33	89
123	2	—	—	—	—	—	27	423

# Emigracja do Emigration vers

Podział według krajów przeznaczenia,  
Division par pays de destination,

Maj 1926.

Dane tymczasowe.

K R A J E P A Y S	R a z e m—T o t a l	PŁEĆ—SEXE			NARODOWOŚĆ—NATIONALITÉ						
		Męska—Hommes	Żeńska—Femmes	Niewiadoma Sexe non désigné	Polska—Polonaise	Rusińska Ruthénienne	Białoruska Bielorusse	Niemiecka Allemande	Żydowska—Juive	Inna — Autre	Niewiadoma Nationalité non désignée
OGÓLEM TOTAL	10509	5735	3201	1573	6198	758	—	34	265	299	2955
Francja France	8054	4950	1577	1527	4048	654	—	4	156	299	2893
Niemcy Allemagne	901	340	543	18	825	12	—	13	8	—	43
Czechosłowacja Thécoslovaquie	5	1	4	—	2	—	—	—	3	—	—
Rumunja Roumanie	138	117	21	—	34	83	—	16	4	—	1
Belgia Belgique	365	257	87	21	287	—	—	—	68	—	10
Austria Autriche	6	—	5	1	—	—	—	—	6	—	—
Jugosławia Yugoslavie	14	10	3	1	4	4	—	—	4	—	2
Dania Danemark	989	40	949	—	989	—	—	—	—	—	—
Anglia Angleterre	10	4	6	—	2	—	—	—	8	—	—
Węgry Hongrie	1	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Inne kraje Europy Autres pays de l'Europe	26	15	6	5	6	5	—	1	8	—	6



krajów Europy  
les pays d'Europe

płci, narodowości i zawodów.  
sexe, nationalité et profession.

Mai 1926.

Données provisoires.

CZYNNI ZAWODOWO — PROFESSION							Bierni zawodowo (towarzyszący członkowie rodzin) Sans profession	Zawód niewiadomy Profession non désignée
Rolnictwo Agriculture	Górnictwo—Mines	Przemysł Industrie	Handel, banki i biurowość Commerce, banques et comptabilité	Komunikacja i transport Communication et transport	Wolne zawody, nauczycielstwo Professions libérales, enseignement	Służba domowa i usługi osobiste Service domestique et personnel		
5269	313	159	22	104	7	46	1154	3435
3458	307	118	6	21	5	31	1005	3103
799	—	2	4	—	—	3	39	54
—	—	—	1	—	—	2	—	2
2	—	24	1	83	—	—	27	1
19	5	4	2	—	—	6	78	251
—	—	—	1	—	—	1	1	3
2	—	6	1	—	—	1	2	2
989	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	3	—	—	—	1	2	4
—	—	—	—	—	—	—	—	1
—	1	2	6	—	2	1	—	14

# Emigracja do Emigration vers

Podział według województw,  
Division par départements,

Czerwiec 1926.  
Dane tymczasowe.

WOJEWÓDZTWA DÉPARTEMENTS	Razem—Total	PŁEĆ—SEXE			NARODOWOŚĆ — NATIONALITÉ						
		Męska—Hommes	Żeńska—Femmes	Niewiadomo Sexe non désigné	Polska—Polonaise	Rusińska Ruthénienne	Białoruska Biélorusse	Niemiecka Allemande	Żydowska—Juive	Inna — Autre	Niewiadoma Nationalité non désignée
OGÓŁEM TOTAL . . .	11274	7290	2590	1384	6753	1006	—	11	329	60	3115
Miasto Warszawa . . .	331	215	106	10	59	86	—	—	130	56	—
Warszawskie . . .	561	440	104	17	530	—	—	—	17	4	10
Łódzkie . . . . .	1924	1266	367	291	1741	—	—	2	54	—	127
Kieleckie . . . . .	2077	1115	643	319	1119	2	—	—	3	—	953
Lubelskie . . . . .	229	145	63	21	171	10	—	—	18	—	30
Białostockie . . . .	21	9	9	3	6	1	—	—	7	—	7
Wileńskie . . . . .	17	4	2	11	—	—	—	—	—	—	17
Nowogródzkie . . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Poleskie . . . . .	2	—	2	—	—	—	—	—	2	—	—
Wołyńskie . . . . .	86	63	15	8	40	42	—	—	4	—	—
Poznańskie . . . . .	1285	799	419	67	903	—	—	7	3	—	372
Pomorskie . . . . .	140	104	36	—	121	—	—	—	—	—	19
Krakowskie . . . . .	1757	1285	315	157	1199	—	—	—	38	—	520
Lwowskie . . . . .	1418	1022	257	139	401	608	—	2	48	—	359
Stanisławowskie . . .	16	10	5	1	1	7	—	—	3	—	5
Tarnopolskie . . . .	510	399	97	14	241	250	—	—	2	—	17
Śląskie . . . . .	346	186	48	112	116	—	—	—	—	—	230
W. m. Gdańsk . . . .	2	2	—	—	—	—	—	—	—	—	2
Bez danych . . . . .	552	226	112	214	105	—	—	—	—	—	447

# krajów Europy les pays d'Europe

plci, narodowości i zawodów.  
sexe nationalité et profession.

Juin, 1926.

Données provisoires.

CZYNNI ZAWODOWO — PROFESSION							Bierni zawodowo (towarzyszący członkowie rodzin) Sans profession	Zawód niewiadomy Profession non désignée
Rolnictwo Agriculture	Górnictwo—Mines	Przemysł Industrie	Handel, banki i biuro- wość Commercé, banques et comptabilité	Komunikacja i transport Communication et transport	Wolne zawody, nauczycielstwo Professions libé- res, enseignement	Służba domowa i usługi osobiste Service domestique et personnel		
5508	414	419	22	4	25	50	1607	3225
139	—	56	9	2	13	22	83	7
467	—	1	—	—	—	—	48	45
1208	39	261	1	—	1	13	220	181
542	105	11	1	1	—	1	605	811
163	2	8	—	—	—	3	16	37
3	—	2	—	—	—	—	1	15
—	—	—	—	—	—	—	—	17
—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	2
15	—	—	—	—	—	—	—	71
558	36	18	—	1	—	4	423	245
74	3	19	—	—	—	—	25	19
881	180	26	7	—	11	3	74	575
887	10	15	4	—	—	1	54	447
6	—	—	—	—	—	—	3	7
468	—	1	—	—	—	1	23	17
28	38	1	—	—	—	1	22	256
—	—	—	—	—	—	—	—	2
69	1	—	—	—	—	1	10	471

## Emigracja do Emigration vers

Podział według krajów przeznaczenia,  
Division par pays de destination,

Czerwiec 1926.

Dane tymczasowe.

KRAJE PAYS	Razem—Total	PŁEĆ—SEXE			NARODOWOŚĆ— NATIONALITÉ						
		Męska—Hommes	Żeńska—Femmes	Niewiadoma Sexe non désigné	Polska—Polonaise	Rusińska Ruthénienne	Białoruska Biélorusse	Niemiecka Allemande	Żydowska—Juive	Inna—Autre	Niewiadoma Nationalité non désignée
OGÓLEM TOTAL	11274	7290	2600	1384	6753	1006	—	11	329	60	3115
Francja France	10173	6542	2292	1339	5989	1003	—	2	162	55	2962
Niemcy Allemagne	632	471	159	2	582	1	—	8	7	—	34
Czechosłowacja Tchécoslovaquie	23	5	13	5	5	1	—	—	11	—	6
Rumunja Roumanie	93	55	38	—	76	—	—	—	16	—	1
Belgia Belgique	166	74	72	20	39	1	—	—	107	—	19
Austria Autriche	17	15	2	—	7	—	—	—	1	—	9
Jugosławia Yougoslavie	27	23	1	3	21	—	—	1	1	4	—
Dania Danemark	1	—	1	—	—	—	—	—	—	—	1
Anglia Angleterre	6	2	4	—	1	—	—	—	3	—	2
Węgry Hongrie	2	1	1	—	—	—	—	—	1	1	—
Inne kraje Europy Autres pays de l'Europe	134	102	17	15	33	—	—	—	20	—	81

krajów Europy  
les pays d'Europe

płci, narodowości, i zawodów.  
sexe, nationalité et profession.

Jun 1926.

Données provisoires.

CZYNNI ZAWODOWO — PROFESSION							Bierni zawodowo (towarzyszący członkowie rodzin) Sans profession	Zawód niewiadomy Profession non désignée
Rolnictwo Agriculture	Górnictwo—Mines	Przemysł Industrie	Handel, banki i biurowość Commerce, banques et comptabilité	Komunikacja, i transport Communication et transport	Wolne zawody, nauczycielstwo Professions libérales, enseignement	Służba domowa i usługi osobiste Service domestique et personnel		
5508	414	419	22	4	25	50	1607	3225
4889	388	327	4	4	15	35	1487	3024
582	—	1	1	—	—	1	10	37
1	—	—	2	—	2	2	6	10
1	—	40	—	—	—	—	32	20
27	—	24	8	—	3	10	48	46
5	1	—	1	—	—	1	3	6
—	—	23	—	—	—	—	3	1
—	—	—	—	—	—	—	—	1
—	—	2	—	—	1	—	1	2
—	—	—	2	—	—	—	—	—
3	25	2	4	—	4	1	17	78

# Emigracja do krajów Emigration vers les pays

Podział według województw,  
Division par départements,

Kwiecień 1926.  
Dane tymczasowe.

WOJEWÓDZTWA DÉPARTEMENTS	Razem — Total	PŁEĆ — SEXE			NARODOWOŚĆ — NATIONALITÉ						
		Męska — Hommes	Żeńska — Femmes	Niewiadoma Sexe non désigné	Polska — Polonaise	Rusińska Ruthénienne	Białoruska Biélorusse	Niemiecka Allemande	Żydowska — Juive	Inna — Autre	Niewiadoma Nationalité non désignée
OGÓŁEM TOTAL	5739	3718	1383	638	1645	1540	71	24	2415	37	7
Miasto Warszawa ) Warszawskie )	612	299	130	183	67	—	—	1	508	36	—
Łódzkie . . . . .	170	82	47	41	50	1	—	3	115	1	—
Kieleckie . . . . .	222	211	6	5	171	3	—	—	43	—	5
Lubelskie . . . . .	196	149	14	33	99	10	—	—	87	—	—
Białostockie . . . . .	400	181	179	40	84	—	6	1	309	—	—
Wileńskie . . . . .	190	90	61	39	55	—	5	—	130	—	—
Nowogródzkie . . . . .	109	52	53	4	21	—	11	—	77	—	—
Poleskie . . . . .	301	173	111	17	38	—	49	—	214	—	—
Wołyńskie . . . . .	575	298	171	106	71	239	—	16	249	—	—
Poznańskie . . . . .	82	19	61	2	81	—	—	1	—	—	—
Pomorskie . . . . .	26	17	7	2	24	—	—	1	1	—	—
Krakowskie . . . . .	348	276	46	26	212	4	—	—	132	—	—
Lwowskie . . . . .	882	587	256	39	397	301	—	—	184	—	—
Stanisławowskie . . . . .	453	231	140	82	101	277	—	—	75	—	—
Tarnopolskie . . . . .	1144	1031	96	17	155	703	—	—	286	—	—
Śląskie . . . . .	6	4	2	—	1	—	—	1	4	—	—
W. m. Gdańsk . . . . .	2	—	—	2	—	—	—	—	—	—	2
Zagranica . . . . .	21	18	3	—	18	2	—	—	1	—	—

pozaeuropejskich  
transocéaniques

plci, narodowości i zawodów  
sexe, nationalité et profession

Avril 1926.

Données provisoires.

CZYNNI ZAWODOWO — PROFESSION							Bierni zawodowo (towarzyszący członkowie rodzin)  Sans profession	Zawód niewiadomy  Profession non désignée
Rolnictwo Agriculture	Górnictwo—Mines	Przemysł Industrie	Handel, banki i biurowość Commerce, banques et comptabilité	Komunikacja i transport Communication et transport	Wolne zawody, nauczycielstwo Professions libé- res, enseignement,	Służba domowa i usługi osobiste Service domestique et personnel		
2605	2	846	146	7	41	79	1136	877
69	—	214	54	2	13	21	118	121
18	—	71	8	1	1	9	60	2
153	1	38	11	3	1	6	4	5
102	—	44	—	—	2	8	31	9
72	—	93	—	—	1	—	115	119
66	—	—	2	—	—	—	15	107
10	—	—	—	—	—	5	22	72
155	—	24	—	—	—	—	119	3
294	—	55	—	—	3	—	199	24
34	—	3	2	—	6	—	35	2
12	—	1	—	—	4	—	8	1
263	—	12	35	—	5	—	11	22
488	—	82	23	—	5	—	190	94
309	—	48	2	—	—	5	38	51
558	—	154	1	1	—	25	164	241
1	—	1	1	—	—	—	3	—
—	—	—	—	—	—	—	—	2
1	1	6	7	—	—	—	4	2

## Emigracja do krajów Emigration vers les pays

Podział według krajów przeznaczenia,  
Division par pays de destination,

Kwiecień 1926.

Dane tymczasowe.

K R A J E P A Y S	R a z e m — T o t a l	PŁEĆ—SEXE			NARODOWOŚĆ — NATIONALITÉ						
		Męska — Hommes	Żeńska — Femmes	Niewiadoma Sexe non désignée	Polska—Polonaise	Rusińska Ruthénienne	Białoruska Biélorusse	Niemiecka Allemande	Żydowska—Juive	Inna — Autre	Niewiadoma Nationalité non désignée
OGÓLEM TOTAL	5739	3718	1383	638	1645	1540	71	24	2415	37	7
Stany Zjednoczo- ne A. P. Etats-Unis de l'Amérique du Nord	739	361	325	53	408	59	26	1	245	—	—
Kanada Canada	2220	1843	301	76	936	739	1	1	543	—	—
Meksyk Mexique	27	8	7	12	—	—	—	—	27	—	—
Kuba Cuba	35	10	11	14	—	—	—	—	35	—	—
Inne kraje Ame- ryki Północnej Autres pays de l'Amérique du Nord	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Argentyna Argentine	1210	722	121	367	241	702	43	22	202	—	—
Brazylja Brésil	318	183	133	2	51	40	1	—	189	37	—
Peru Pérou	7	6	1	—	—	—	—	—	—	—	7
Urugwaj Uruguay	37	21	8	8	4	—	—	—	33	—	—
Inne kraje Ame- ryki Połudn. Autres pays de l'Amérique du Sud	25	15	7	3	—	—	—	—	25	—	—
Afryka Afrique	19	14	5	—	—	—	—	—	19	—	—
Palestyna Palestine	1074	514	457	103	—	—	—	—	1074	—	—
Inne kraje Azji Autres pays de l'Asie	5	2	3	—	5	—	—	—	—	—	—
Australja Australie	23	19	4	—	—	—	—	—	23	—	—



# pozaeuropejskich transocéaniques

plci, narodowości i zawodów.  
sexe, nationalité et profession.

Avril 1926.

Données provisoires.

CZYNNI ZAWODOWO — PROFESSION							Bierni zawodowo (towarzyszący członkowie rodzin) Sans profession	Zawód niewiadomy Profession non désignée
Rolnictwo Agriculture	Górnictwo—Mines	Przemysł Industrie	Handel, banki i biurowość Commerce, banques et comptabilité	Komunikacja i transport Communication et transport	Wolne zawody, nauczycielstwo Professions libérales, enseignement	Służba domowa, i usługi osobiste Service domestique et personnel		
2605	2	846	146	7	41	79	1136	877
156	1	60	13	—	4	18	399	88
1384	1	39	9	1	3	35	452	296
—	—	9	2	—	—	—	10	6
—	—	12	1	—	—	—	8	14
—	—	—	—	—	—	—	—	—
882	—	255	31	2	18	8	8	—
67	—	122	28	2	9	11	9	70
—	—	—	—	—	—	—	—	7
4	—	11	15	—	1	1	4	1
—	—	15	6	—	—	2	1	1
—	—	1	11	—	—	1	6	—
112	—	321	17	2	6	2	227	387
—	—	—	2	—	—	—	3	—
—	—	1	11	—	—	1	9	1



Emigracja do krajów  
Emigration vers les pays  
Podział według województw,  
Division par départements,

Maj 1926.

Dane tymczasowe.

WOJEWÓDZTWA DÉPARTEMEN	R a z e m — T o t a l	PŁEĆ — SEXE			NARODOWOŚĆ — NATIONALITÉ						
		Męska — Hommes	Żeńska — Femmes	Niewiadoma Sexe non désigné	Polska—Polonaise	Rusińska Ruthénienne	Białoruska Biélorusse	Niemiecka Allemande	Żydowska — Juive	Inna — Autre	Niewiadoma Nationalité non désignée
OGÓŁEM TOTAL	3728	2379	1277	72	1158	624	—	8	1928	—	10
Miasto Warszawa . . .	336	213	110	13	25	—	—	—	311	—	—
Warszawskie . . . . .	168	94	66	8	48	—	—	—	120	—	—
Łódzkie . . . . .	193	99	90	4	90	—	—	—	103	—	—
Kieleckie . . . . .	214	142	71	1	82	—	—	—	132	—	—
Lubelskie . . . . .	197	119	74	4	62	—	—	—	135	—	—
Białostockie . . . . .	397	219	166	12	67	—	—	—	330	—	—
Wileńskie . . . . .	138	86	52	—	79	—	—	—	59	—	—
Nowogródzkie . . . . .	111	70	36	5	31	—	—	—	80	—	—
Poleskie . . . . .	240	139	90	11	76	—	—	—	164	—	—
Wołyńskie . . . . .	294	173	114	7	50	80	—	2	153	—	9
Poznańskie . . . . .	22	18	4	—	16	—	—	1	5	—	—
Pomorskie . . . . .	7	2	3	2	7	—	—	—	—	—	—
Krakowskie . . . . .	173	123	50	—	127	—	—	—	46	—	—
Lwowskie . . . . .	449	328	120	1	169	130	—	—	149	—	1
Stanisławowskie . . . . .	222	145	77	—	48	94	—	5	75	—	—
Tarnopolskie . . . . .	547	397	149	1	167	320	—	—	60	—	—
Śląskie . . . . .	7	4	1	2	2	—	—	—	5	—	—
W. m. Gdańsk . . . . .	1	1	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Zagranica . . . . .	12	7	4	1	11	—	—	—	1	—	—

pozaeuropejskich  
transocéaniques  
płci, narodowości i zawodów  
sexe, nationalité et profession

Mai 1926.

Données provisoires.

CZYNNI ZAWODOWO — PROFESSION							Bierni zawodowo (towarzyszący członkowie rodzin)  Sans profession	Zawód niewiadomy  Profession non désignée
Rolnictwo Agriculture	Górnictwo—Mines	Przemysł Industrie	Handel, banki i biurowość Commerce, banques et comptabilité	Komunikacja, i transport Communication et transport	Wolne zawody, nauczycielstwo Professions libé- les, enseignement,	Służba domowa i usługi osobiste Service domestique et personnel		
1390	3	838	118	6	40	89	787	457
10	—	132	35	3	8	4	71	73
40	—	57	5	—	—	2	44	20
34	—	52	8	1	2	1	63	33
54	—	55	5	—	3	3	52	42
41	—	55	5	—	1	1	61	33
54	—	149	9	1	2	4	96	82
61	1	22	6	—	7	2	24	15
36	—	27	2	—	1	5	22	18
75	—	58	5	1	2	7	62	30
84	—	78	9	—	1	12	85	25
9	1	4	—	—	—	1	3	4
2	—	—	—	—	—	—	2	3
92	—	37	13	—	2	2	18	9
263	1	59	10	—	7	5	51	53
139	—	21	3	—	3	8	42	6
392	—	27	3	—	1	29	87	8
1	—	2	—	—	—	—	3	1
—	—	—	—	—	—	—	—	1
3	—	3	—	—	—	3	1	2

# Emigracja do krajów Emigration vers les pays

Podział według krajów przeznaczenia,  
Division par pays de destination,

Maj 1926.  
Dane tymczasowe.

KRAJE PAYS	Razem—Total	PŁEĆ—SEXE			NARODOWOŚĆ — NATIONALITÉ						
		Męska — Hommes	Żeńska — Femmes	Niewiadoma Sexe non désigné	Polska—Polonaise	Rusńska Ruthénienne	Białoruska Biélorusse	Niemiecka Allemande	Żydowska—Juive	Inna — Autre	Niewiadoma Nationalité non désignée
OGÓLEM TOTAL	3728	2379	1277	72	1216	564	2	8	1928	—	10
Stany Zjednoczo- ne A. P. Etats Unis de l'Amérique du Nord	480	202	265	13	251	4	—	1	224	—	—
Kanada Canada	736	543	193	—	302	320	—	5	107	—	2
Meksyk Mexique	9	5	3	1	—	—	—	—	9	—	—
Kuba	30	20	9	1	3	—	—	—	26	—	1
Inne kraje Ame- ryki Północnej Autres pays de l'Amérique du Nord	1	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—
Argentyna Argentine	1152	820	320	12	553	187	2	—	403	—	7
Brazylja Brésil	265	184	81	—	80	53	—	2	130	—	—
Peru Pérou	7	6	1	—	—	—	—	—	7	—	—
Urugwaj Uruguay	31	23	8	—	12	—	—	—	19	—	—
Inne kraje Ame- ryki Połudn. Autres pays de l'Amérique du Sud	24	17	7	—	—	—	—	—	24	—	—
Afryka Afrique	18	9	9	—	2	—	—	—	16	—	—
Palestyna Palestine	924	519	362	43	—	—	—	—	924	—	—
Inne kraje Azji Autres pays de Asie	13	5	8	—	13	—	—	—	—	—	—
Australja Australie	38	25	11	2	—	—	—	—	38	—	—

# pozaeuropejskich transocéaniques

plci, narodowości i zawodów.  
sexe, nationalité et profession.

Mai 1926.  
Données provisoires.

CZYNNI ZAWODOWO — PROFESSION							Bierni zawodowo (towarzyszący członkowie rodzin)  Sans profession	Zawód niewiadomy  Profession non désignée
Rolnictwo Agriculture	Górnictwo—Mines	Przemysł Industrie	Handel, banki i biurowość Commerce, banques et comptabilité	Komunikacja i transport Communication et transport	Wolne zawody, nauczycielstwo Professions libé- rales, enseignement	Służba domowa i usługi osobiste Service domestique et personnel		
1390	3	838	118	6	40	89	787	457
125	—	90	11	—	6	16	96	136
543	—	20	8	1	3	35	97	29
—	—	1	—	—	—	1	4	3
1	—	12	—	—	—	—	10	7
—	—	1	—	—	—	—	—	—
564	3	239	29	2	4	28	219	64
62	—	74	30	—	5	6	70	18
1	—	4	1	—	—	—	—	1
8	—	9	2	—	2	—	5	5
—	—	11	6	—	—	1	4	2
1	—	3	2	—	—	—	6	6
84	—	362	24	2	17	1	263	171
—	—	—	—	1	1	—	7	4
1	—	12	5	—	2	1	6	11

Emigracja do krajów  
Emigration vers les pays  
Podział według województw,  
Division par départements,

Czerwiec 1926.  
Dane tymczasowe.

WOJEWÓDZTWA DÉPARTEMENTS	Razem—Total	PŁEĆ — SEXE			NARODOWOŚĆ — NATIONALITÉ						
		Męska—Hommes	Żeńska—Femmes	Niewiadoma Sexe non désigné	Polska—Polonaise	Rusińska Ruthénienne	Białoruska Biélorusse	Niemiecka Allemande	Żydowska—Juive	Inna—Autre	Niewiadoma Nationalité non désignée
OGÓŁEM TOTAL	3882	2797	1027	58	1065	798	175	69	1155	—	620
Miasto Warszawa . . .	247	160	85	2	19	—	—	—	288	—	—
Warszawskie . . . . .	115	67	46	2	39	—	—	8	64	—	4
Łódzkie . . . . .	135	71	64	—	18	—	2	30	84	—	1
Kieleckie . . . . .	206	150	56	—	76	16	1	1	111	—	1
Lubelskie . . . . .	173	120	53	—	83	—	1	5	82	—	2
Białostockie . . . . .	219	130	89	—	80	—	7	1	130	—	1
Wileńskie . . . . .	70	44	25	1	29	11	2	—	28	—	—
Nowogródzkie . . . . .	90	46	44	—	20	2	6	—	62	—	—
Poleskie . . . . .	258	188	70	—	34	27	67	—	99	—	31
Wołyńskie . . . . .	326	206	107	13	45	102	—	9	141	—	29
Poznańskie . . . . .	44	37	7	—	41	1	—	1	—	—	1
Pomorskie . . . . .	14	11	3	—	8	1	—	3	—	—	2
Krakowskie . . . . .	222	188	34	—	169	22	—	3	18	—	10
Lwowskie . . . . .	688	546	125	17	211	218	—	—	71	—	188
Stanisławowskie . . . . .	317	233	79	5	33	143	—	5	23	—	113
Tarnopolskie . . . . .	744	586	140	18	151	353	—	3	13	—	234
Śląskie . . . . .	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Bez danych . . . . .	1	1	—	—	—	—	—	—	—	—	1
Zagranica . . . . .	13	13	—	—	9	1	—	—	1	—	2

pozaeuropejskich  
transocéaniques

plci, narodowości i zawodów.  
sexe, nationalité et profession.

Jun 1926.

Données provisoires.

CZYNNI ZAWODOWO — PROFESSION							Bierni zawodowo (towarzyszący członkowie rodzin) Sans Profession	Zawód niewiadomy Profession non désignée
Rolnictwo Agriculture	Górnictwo—Mines	Przemysł Industrie	Handel, banki i biuro- wość Commerce, banques et comptabilité	Komunikacja i transport Communication et transport	Wolne zawody, nauczycielstwo Professions libé- res, enseignement	Służba domowa i usługi osobiste Service domestique et personnel		
1767	1	491	77	7	23	96	804	616
8	—	101	19	4	6	3	98	8
34	—	24	4	—	—	1	50	2
21	—	40	8	1	3	3	54	5
100	1	37	2	—	—	3	58	5
81	—	30	1	—	1	1	56	3
37	—	74	8	1	2	4	89	4
24	—	18	1	—	—	5	20	2
26	—	23	1	—	1	7	32	—
128	—	32	5	—	2	6	57	28
124	—	58	9	—	1	9	106	19
25	—	2	—	1	1	—	14	1
11	—	—	—	—	—	—	1	2
169	—	16	2	—	2	3	17	13
381	—	25	15	—	3	13	61	190
142	—	2	2	—	1	12	40	118
447	—	7	—	—	—	26	51	213
—	—	—	—	—	—	—	—	—
—	—	—	—	—	—	—	—	1
9	—	2	—	—	—	—	—	2

## Emigracja do krajów Emigration vers les pays

Podział według krajów przeznaczenia,  
Division par pays de destination,

Czerwiec 1926.

Dane tymczasowe.

KRAJE PAYS	Razem—Total	PŁEĆ—SEXE			NARODOWOŚĆ — NATIONALITÉ						
		Męska—Hommes	Żeńska—Femmes	Niewiadoma Sexe non désigné	Polska—Polonaise	Rusińska Ruthénienne	Białoruska Biélorusse	Niemiecka Allemande	Żydowska—Juive	Inna—Autre	Niewiadoma Nationalité non désignée
<b>OGÓLEM TOTAL</b>	<b>3882</b>	<b>2797</b>	<b>1027</b>	<b>58</b>	<b>1065</b>	<b>887</b>	<b>86</b>	<b>69</b>	<b>1155</b>	—	<b>620</b>
Stany Zjednoczone A. P. Etats-Unis de l'Amérique du Nord	364	166	192	6	134	27	9	10	169	—	15
Kanada Canada	2089	1694	375	20	692	753	43	38	173	—	390
Meksyk Mexique	27	13	14	—	—	—	—	—	27	—	—
Kuba Cuba	21	10	11	—	—	—	—	—	21	—	—
Inne kraje Ameryki Północnej Autres pays de l'Amérique du Nord	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—	—
Argentyna Argentine	970	658	289	23	206	98	33	9	433	—	191
Brazylja Brésil	163	106	52	5	30	9	1	11	89	—	23
Peru Pérou	1	1	—	—	—	—	—	—	1	—	—
Urugwaj Uruguay	39	27	11	1	2	—	—	1	36	—	—
Inne kraje Ameryki Połudn. Autres pays de l'Amérique du Sud	19	13	6	—	—	—	—	—	18	—	1
Afryka Afrique	6	5	1	—	—	—	—	—	6	—	—
Palestyna Palestine	170	95	72	3	—	—	—	—	170	—	—
Inne kraje Azji Autres pays de l'Asie	1	—	1	—	1	—	—	—	—	—	—
Australja Australie	12	9	3	—	—	—	—	—	12	—	—



# pozaeuropejskich transocéaniques

plci, narodowości i zawodów.  
sexe, nationalité et profession.

Jun 1926.

Données provisoires.

CZYNNI ZAWODOWO—PROFESSION							Bierni zawodowo (towarzyszący członkowie rodzin) Sans profession	Zawód niewiadomy Profession non désignée
Rołnictwo Agriculture	Górnictwo—Mines	Przemysł Industrie	Handel, banki i biurowość Commerce, banque et comptabilité	Komunikacja i transport Communication et transport	Wolne zawody, nauczycielstwo Professions libérales, enseignement	Sluzba domowa i usługi osobiste Service domestique et personnel		
1767	1	491	77	7	23	96	804	616
77	—	47	12	—	8	19	183	18
1425	—	40	9	—	3	62	182	368
—	—	3	1	—	1	1	21	—
1	—	7	—	—	—	—	13	—
—	—	—	—	—	—	—	—	—
223	1	277	28	3	4	10	243	181
25	—	38	12	3	2	2	56	25
—	—	—	—	—	—	—	1	—
1	—	14	6	—	1	—	10	7
—	—	8	1	—	1	—	7	2
—	—	3	—	—	—	—	3	—
15	—	53	5	1	1	2	80	13
—	—	—	—	—	1	—	—	—
—	—	1	3	—	1	—	5	2

# PRZEGLĄD KRAJOWY.

## WEWNĘTRZNY RYNEK PRACY.

Bezrobocie, w którym, po gwałtownym wzroście ujawnionym na początku bieżącego roku, zaznaczyła się już przy końcu pierwszego kwartału pewna tendencja spadkowa, w drugim kwartale wykazuje o wiele silniejszy spadek. Według danych państwowych urzędów pośrednictwa pracy było w dniu 1 kwietnia 345.010 bezrobotnych, w dniu 1 lipca 288.510, ubytek wynosi więc w ciągu 3 miesięcy 56.500, a w cyfrach procentowych rozłożonych na poszczególne miesiące: 3.1% w kwietniu, 5.2% w maju, 5.0% w czerwcu. W roku ubiegłym w tym samym okresie ubytek wynosił w cyfrach absolutnych 12.350, a w cyfrach procentowych 3.1% w kwietniu, 2.8% w maju, 0.9% w czerwcu i wyjaśniony być może rozpoczęciem robót sezonowych w rolnictwie i w przemyśle budowlanym. Zanotowane w bieżącym roku tempo zmniejszania się liczby bezrobotnych, wskazuje już natomiast na pewną realną poprawę stosunków, co zresztą potwierdzać się zdają następne miesiące.

W przemyśle górniczym w kwietniu bezrobocie wykazuje jeszcze pewien wzrost, szczególnie znaczny na Śląsku (610 osób), natomiast w maju liczba bezrobotnych zmniejszyła się o około 2.300 osób, w czerwcu o około 1.600 osób, co się tłumaczy korzystną konjunkturą handlową wskutek strajku w Anglii.

W przemyśle metalowym i hutniczym bezrobocie spada nieznacznie w kwietniu głównie w okręgu łódzkim i radomskim, na Śląsku zaś nastąpiło nawet pewne zwiększenie bezrobocia. Natomiast w maju liczba bezrobotnych zmniejszyła się o około 1.220 osób, największy spadek notowany jest w województwie kieleckim z powodu ożywienia działalności w Suchedniowskiej fabryce odlewów i w hucie Katarzyna.

W przemyśle włókienniczym liczba zatrudnionych wzrasta stale i dość znacznie, — w kwietniu w cyfrach zaokrąglonych o 4.350 osób, w maju o 2.050, w czerwcu o 2.500. Najsilniejszy spadek bezrobocia notują państwowe urzędy pośrednictwa pracy w Łodzi, w Piotrkowie i w Sosnowcu, natomiast na Śląsku Cieszyńskim i w Warszawie, w ostatnim miesiącu rozpatrywanego okresu, liczba bezrobotnych nieco się powiększyła w tej gałęzi przemysłu.

W przemyśle budowlanym liczba bezrobotnych spada w kwietniu o 4.550 osób, w maju o 2.300, w czerwcu o 2.000 osób. Największą poprawę w tej dziedzinie pracy wykazują województwa łódzkie i śląskie.

Wśród robotników innych zawodów liczba bezrobotnych spada w kwietniu o 3.100 osób, w maju o 1.250, w czerwcu o 2.450. Największy spadek wykazują województwo stanisławowskie z powodu zatrudnienia większej liczby robotników przy publicznych robotach ziemnych, woje-

wództwo łódzkie z powodu przyjęcia większej liczby robotników do fabryki mebli Wojciechów, do cementowni, do zakładów ceramicznych i do garbarni, w końcu pewien spadek bezrobocia zaznaczył się w województwie śląskiem.

Poprawa zanotowana w powyższych grupach zawodowych robotniczych nie objęła jednak pracowników umysłowo pracujących. W grupie tej wzrost bezrobocia wykazuje szczególną stałość od wielu miesięcy wskutek redukcji w instytucjach państwowych, samorządowych i prywatnych i wzrastającego zubożenia warstw, wśród których poprzednio praca umysłowa znajdowała odbył. W kwietniu liczba bezrobotnych w tej grupie zwiększyła się o 350 osób, w maju o 1.000 osób, w czerwcu o 1.650 osób. W tym ostatnim miesiącu spadek tłumaczy się częściowo zwolnieniem znacznej liczby pracowników w kinach warszawskich, z powodu zatargu z magistratem.

Wśród robotników niewykwalifikowanych, liczba bezrobotnych spadła w kwietniu o 10.700, w maju o 6.550, w czerwcu o 5.700 osób. Grupa ta, najbardziej wrażliwa na wahania rynku pracy, skorzystała w pierwszym rzędzie z pracy ofiarowanej przy publicznych robotach ziemnych, prowadzonych przy budowie kolei Kalety—Herby i przy regulacji Wisły w województwie łódzkim i śląskiem. W kwietniu pracowało przy robotach publicznych około 10.000 robotników, w tem część robotników różnych zawodów, pobierających poprzednio zasiłki dla bezrobotnych i skierowanych do pracy przez państwowe urzędy pośrednictwa pracy. W następnych miesiącach liczba zatrudnionych w ten sposób zwiększa się.

W rolnictwie notowane jest zmniejszenie liczby bezrobotnych w kwietniu o 1.500 osób, w maju o 2.000, w czerwcu o 1.250. Faktycznie wzrost zatrudnienia w związku z rozpoczętym okresem robót rolnych jest znacznie większy, ale jak wiadomo znaczna większość robotników rolnych nie rejestruje się w państwowych urzędach pośrednictwa pracy, nie spodziewając się zatrudnienia poza okresem robót sezonowych i dlatego nie jest notowana w wykazach rynku pracy.

# Przegląd ruchu migracyjnego, polityki emigracyjnej, warunków pracy i produkcji w obcych krajach.

E U R O P A.

FRANCJA.

## Praca robotników polskich w cukrowniach w departamentach Aisne i Seine-et-Marne.

Uprawa buraków jest dość silnie rozwinięta w departamentach Aisne i Seine-et-Marne, położonych w pobliżu Paryża, wskutek tego istnieje tam również przemysł cukrowniczy, w którym zatrudniona jest pewna liczba robotników polskich. W 6 cukrowniach, co do których istnieją dane zebrane przez konsulat paryski, pracuje 350 polaków, w tem 133 kontraktowych i 217 przebywających we Francji od dłuższego czasu, którzy po upływie kontraktu, na którego zasadzie byli sprowadzeni, pracują podobnie jak robotnicy francuscy bez kontraktu.

Robotnicy ci naogół cieszą się dobrą opinią jako silni, wytrzymali i szybko pojmujący pracę specjalistów. Wydajność ich jest równa wydajności robotników belgijskich i francuskich, pracujących w tej gałęzi przemysłu.

Najliczniej pracują polacy w cukrowniach Vauciennes i Meaux — Villenoy. W Vauciennes zanotowano 60 robotników przybyłych w tym roku, zarabiających 20 fr. dziennie i otrzymujących ponadto premję. Prócz nich 90-ciu zatrudnionych jest od paru lat. Ci otrzymują 30 do 32 franków dziennie. Niektórzy sprowadzili z kraju rodziny i otrzymali osobne mieszkania. Dzielnica zamieszkała przez polaków nazwana została dzielnicą warszawską. Robotnicy samotni mieszkają w barakach i jadają w kantine, utrzymywanej przez rodzinę polską. Całodzienne utrzymanie, czysto i dobrze przyrządzone, kosztują 4 fr. 50 cent. dziennie. Robotnicy są naogół zadowoleni z warunków pracy i sposobu traktowania przez pracodawcę, p. de Cornois. Należy dodać, że w fabryce tej polacy zajmują również stanowiska wyspecjalizowanych robotników przy wirówkach, przy saturacji, gotowaniu i t. p.

Cukrownia Meaux — Villenoy zatrudnia przeszło 160 robotników, w tej liczbie 63 pracujących na podstawie kontraktu. Kilku robotników mieszka oddzielnie z rodzinami, pozostali żywią się w kantine, również prowadzonej przez polską rodzinę. Całodzienne utrzymanie kosztuje tam fr. 5.50 i jest mniej obfite niż w Vauciennes.

W cukrowniach znajdujących się w Neuilly, St. Front i Chateau — Thierry pracuje po kilku lub kilkunastu robotników, których płace wynoszą od 20 fr. wzwyż. Specjaliści otrzymują od 30 do 50 franków dziennie. Mieszkania, opału i światła dostarczają cukrownie.

### **Określanie zdatności zawodowej górników polskich przez zarząd kopalń.**

Na zasadzie informacji, uzyskanych od kompetentnych zrzeszeń gospodarczych we Francji (Union des Industries Metallurgiques et Minieres i Comité des Forges et Mines de Fer de l'Est) Generalne Towarzystwo Imigracyjne, działające w Polsce, wyjaśniło, że dla określenia zdatności zawodowej górników wymagany jest w kopalniach okres próby, wynoszący w przybliżeniu jeden miesiąc.

Po upływie tego czasu górnicy uzyskują kategorię płac zależną od swoich fachowych kwalifikacyj. Robotnicy, którzy przed przyjazdem do Francji nigdy nie pracowali w kopalniach rudy żelaznej, mogą, w razie wykazania odpowiednich zalet pracy, a zwłaszcza inicjatywy, przejść z 3-ciej lub 2-giej kategorii do 1-szej po 5 lub 6 miesiącach. Robotnicy ci pracują na akord.

### **Prywatne przedsiębiorstwa w kolonjach francuskich.**

W przypuszczeniu, że posiadanie adresów przedsiębiorstw prywatnych na terenie kolonij francuskich o które często zapytują fachowcy, poszukujący tam pracy, ułatwi im zasięgnięcie niezbędnych informacji o istnieniu wolnych posad oraz o ich warunkach zarobkowych i klimatycznych, Urząd Emigracyjny podaje spis poniższy, według urzędowego wykazu francuskiego Ministerstwa Kolonij. Urząd zaznacza przytem, że otrzymanie pracy, w razie istnienia w któremkolwiek przedsiębiorstwie wolnych posad, byłoby możliwe jedynie dla osób posiadających dostateczne kwalifikacje zawodowe, znajomość języka francuskiego i zupełnie zdrowych. Jednocześnie Urząd zaleca skrupulatne informowanie się o ofiarowanych warunkach płacy i o właściwościach klimatycznych danego terenu pracy, w celu uniknięcia późniejszych zawodów i nieporozumień.

### **Przemysł spożywczy.**

Arsène Saupiquet, 16, boulevard de Sébastopol, Nantes (Madagascar).

C-ie Franco-Canadienne des Pêches et Frigorifiques, 19, avenue de l'Opéra, Paris (Saint-Pierre et Miquelon).

C-ie Générale de Produits Alimentaires, 38, rue des Mathurins, Paris (Madagascar).

C-ie Nosybéenne d'Industries Agricoles, 9, rue Pillet-Will, Paris (Madagascar)

Figafrica (entrepôt frigorifique, distillerie), Conakry (Guinée française).

La morue française et sécheries de Fécamp, 80, rue Taitbout, Paris (Saint-Pierre et Miquelon).

Rizeries d'Extrême-Orient, 301, quai des Jonques, Cholon (Cochinchine).

Rizeries indochinoises, 9, boulevard Amiral de Beaumont, Haiphong (Tonkin).

Société industrielle et commerciale de l'Emyrne, 7, rue Colbert, Marseille (Madagascar).

Société des conserves alimentaires de la Montagne d'Ambre, 8, rue Colbert, Marseille (Madagascar).

Société rochefortaise de produits alimentaires, 38, rue des Mathurins, Paris (Madagascar).

Société industrielle de la Grande Pêche, 8, rue Ménars, Paris (Mauritanie).

Les vitaliments coloniaux, 21, rue Desrenaudes Paris (Indochine).

### Przemysł chemiczny.

C-ie des Rhums purs, 43, rue de Naples, Paris

C-ie générale de l'Afrique française (huile de palme), 4, rue Esprit-des-Lois, Bordeaux (A. O. F.).

C-ie agricole et industrielle de Madagascar (rizeries, salines), 49, rue Grignan, Marseille.

Etablissements Antoine Chiris, 51, avenue Victor-Emmanuel III, Paris.

Etablissements Marais et C-ie (produits tinctoriaux), rue de Marengo, Bordeaux (Martinique).

Huileries africaines, 13, rue Notre-Dame-des-Victoires, Paris (A.O.F.).

Société des salines de Djibouti, 96 bis, boulevard Haussmann, Paris.

Société indochinoise forestière et des allumettes, 41, boulevard de Magenta, Paris.

Société des verreries d'Extrême-Orient, 96 bis, boulevard Haussmann, Paris.

Société française des verreries d'Indochine, 97, boulevard Malesherbes, Paris.

Salines du Sine-Saloum, 15, rue Vauban, Bordeaux (A. O. F.).

Société des papeteries d'Indochine, 96 bis, boulevard Haussmann, Paris.

Société française des distilleries de l'Indochine, 10, rue La Boétie, Paris.

Société industrielle de chimie d'Extrême-Orient, 96 bis, boulevard Haussmann, Paris (Indochine).

Société asiatique des boissons indigènes, 10, rue La Boétie, Paris (Indochine).

Société des huileries et rizeries ouest-africaines, 282, boulevard Saint-Germain, Paris (A. O. F.).

Tanins de Madagascar, 10, quai de Serin, Lyon.

### Cukrownie.

C-ie marseillaise de sucrerie coloniale, 15, boulevard des Italiens, Paris (Guadeloupe).

C-ie agricole et sucrière de Nossi-Bé, 24, rue Fortuny, Paris (Madagascar).

Société des usines de Beauport, 9, allées de Chartres, Bordeaux (Guadeloupe).

Société industrielle et agricole de la Pointe-a-Pitre, 1, rue Blanche, Paris (Guadeloupe).

Sucreries coloniales, 43, rue de Naples, Paris (Réunion, Martinique, Guadeloupe).

Sucreries et raffineries de l'Indochine, 96 bis, boulevard Haussmann, Paris.

### Przemysł włókienniczy.

C-ie générale des soies de France et d'Indochine, 19, Place Tolozan, Lyon.

Filatures et tissages Gaebelé, 17, quai Louis XVIII, Bordeaux (Inde).

Société anonyme „Savana”, 51, rue Porte-Dijéaux, Bordeaux (Inde).

Société franco-annamite textile et d'exportation, Nam-Dinh, Tonkin.

Société des textiles de Madagascar, 26, rue Brunel, Paris.

### Przemysł metalowy, drzewny i inny.

P. Broet et C-ie (scierie), 4, rue de Picpus, Paris (A. E. F.).

C-ie foncière et minière de Madagascar (scierie), 94, rue Saint-Lazare, Paris.

C-ie forestière de l'Afrique française, 161, rue du Faubourg-Saint-Honoré, Paris (A. O. F.).

C-ie des scieries africaines (Vizioz et C-ie), 161, rue du Faubourg-Saint-Honoré, Paris (A. O. F.).

C-ie commerciale de l'Afrique équatoriale française (scierie), 51, rue de Provence, Paris.

C-ie marseillaise de Madagascar (scierie), 49, rue Grignan, Marseille.

C-ie coloniale de Madagascar (scierie), 43, rue de la Chaussée-d'Antin, Paris.

C-ie forestière et commerciale du Maroni, 49, rue Laffitte, Paris (Guyane).

C-ie minière et métallurgique d'Indochine, 154, boulevard Haussmann, Paris.

Est-Asiatique français (usinage du bois), 14, rue de Courcelles, Paris (Indochine).

E. Gillet (scierie), 84, boulevard Auguste-Blanqui, Paris (A. E. F.).

La Grande-Ile (scierie), 2, quai des Chartons, Bordeaux (Madagascar).

L. Jacque et C-ie, constructions mécaniques), 129, rue du Faubourg-Poissonnière, Paris (Indochine)

Nouvelle compagnie forestière du Mékong (usinage du bois), 12, rue Boissy-d'Anglas, Paris (Indochine).

La Sicilo-calcaire africaine, 282, boulevard Saint-Germain, Paris (A. O. F.).

Société des ateliers maritimes de Haiphong, 96 bis boulevard Haussmann, Paris (Indochine).

Société des scieries et des fabriques d'allumettes du Thanh-Hoa, 7, square Moncey, Paris (Indochine).

Société d'entreprises industrielles, Basse-Terre, Pointe-à-Pître (Guadeloupe).

Société anonyme des tuileries de l'Indochine, 6, cité Monthiers (rue de Clichy), Paris.

Société forestière de la Guyane française (scierie), 35, rue Jouffroy, Paris.

Société nationale du Cameroun (usinage du bois, tonnellerie) 47, rue de la Victoire, Paris.

Société indochinoise forestière et des allumettes, 41, boulevard de Magenta, Paris.

Société des ciments Portland artificiels de l'Indochine, 1, rue de Stockholm, Paris.

Société anonyme „La Bienhoa industrielle et forestière“ (scierie, distillation), 1, rue du Cirque, Paris.

Société industrielle et forestière de l'Indochine (scierie, pâte à papier), 40, rue Lamarck, Paris.

Société anonyme des établissements Emile d'Hubert (scierie), 50 bis, rue de la Victoire, Paris.

Société agricole et industrielle de l'Ogooué (scierie), 21, rue de Londres, Paris.

#### Elektryczność.

C-ie d'électricité de Fort-de-France, (P. Horry et C-ie), 31, à Fort-de-France.

C-ie africaine d'électricité, 42, allée d'Orléans, Bordeaux (A. O. F.).

C-ie d'électricité du Sénégal, 99, rue de Richelieu, Paris (A. O. F.).

C-ie des eaux et d'électricité de l'Indochine, 3, rue de Stockholm, Paris.

L'énergie industrielle, 94, rue Saint-Lazare, Paris (Madagascar).

L'énergie électrique indochinoise, 3, rue de Stockholm, Paris.

Société indochinoise d'électricité, 3, rue de Stockholm, Paris.

Société anonyme d'électricité de la Guadeloupe, Basse-Terre, Pointe-à-Pître.

#### Kopalnie.

Afrique minière équatoriale, 102, rue de Richelieu, Paris.

L'Ankaratra, 16, rue de la Pépinière, Paris (Madagascar).

C-ie du Haut-Mékong, 126, rue de Provence, Paris (Indochine).

C-ie française des phosphates de l'Océanie, 28, rue de Châteaudun, Paris.

C-ie des mines de Falémé-Gambie, 5 et 7, rue des Italiens, Paris (A. O. F.).

C-ie minière du Congo français, 23, rue de Châteaudun, Paris.

C-ie française du Titane, 127, rue du Vieux-Pont-de-Sèvres, Billancourt (A. O. F., Indochine).

C-ie coloniale de Madagascar, 43, rue de la Chaussée-d'Antin, Paris.



C-ie lyonnaise de Madagascar, 10, rue Lafont, Lyon.

Etains et wolfram du Tonkin, 37, rue de Surène, Paris.

La Madagor, 2, quai des Chartrons, Bordeaux (Madagascar).

Société française d'exploitations aurifères, 27, rue Ballu, Paris (Guyane).

Société des mines d'or de l'Andavaköera, 21, place de la Madeleine, Paris.

Société du domaine de Kébao, 12, rue Boissy-d'Anglas, Paris (Indochine).

Société des anthracites du Tonkin, 13, rue de Bourgogne, Paris.

Société française des charbonnages du Tonkin, 70, rue de la Victoire, Paris.

Société de mines d'étain du Haut-Tonkin, 206, rue de Jemmapes, Paris.

Société minière du Tonkin, 97, boulevard Malesherbes, Paris.

Société des mines de Trang-Da, 35, rue de Clichy, Paris (Tonkin).

Société des mines de Ban-Man, 37, rue de Surène, Paris (Indochine).

Société des charbonnages du Dong-Trieu, 11, rue de Châteaudun, Paris (Indochine).

Société d'études et d'exploitations minières de l'Indochine, 21, rue de la Ville-l'Evêque, Paris.

Société indochinoise de charbonnages et de mines métalliques, 96 bis, boulevard Haussmann, Paris.

Société nouvelle des phosphates du Tonkin, 96 bis, boulevard Haussmann, Paris.

Syndicat B des placers guyanais, 6, rue de Provence, Paris.

Syndicat lyonnais de Madagascar, 7, rue Grolée, Lyon.

Union minière et industrielle, 47, boulevard Haussmann, Paris (Madagascar).

### Transporty lądowe, morskie i rzeczne<sup>1)</sup>

C-ie du chemin de fer de Dakar à Saint-Louis, 19, rue Cambacérès, Paris.

C-ie française de chemins de fer au Dahomey 280, boulevard Saint-Germain, Paris.

C-ie française des chemins de fer de l'Indochine et du Yunnan, 89, rue de Miromesnil, Paris.

C-ie du chemin de fer franco-éthiopien, 89, rue de Miromesnil, Paris.

C-ie française des tramways d'Indochine, 3, rue de Stockholm, Paris.

C-ie française des tramways du Donai, 1, rue du Cirque, Paris (Indochine).

C-ie française de l'Afrique occidentale (navigation), 32, cours Pierre-Puget, Marseille.

C-ie indochinoise de navigation, 14, rue de Courcelles, Paris.

C-ie maritime de transports coloniaux, 94, rue Saint-Lazare, Paris (Madagascar).

<sup>1)</sup> Informacyj, dotyczących przedsiębiorstw transportowych, eksploatowanych wprost przez zarządy kolonij oraz robót publicznych, udziela Inspekcja Generalna Robót Publicznych w Ministerstwie Kolonij, 27 rue Oudinot, Paryż.

Cie française du Haut-Congo, (navigation), 14, rue Ballu, Paris (A. E. F.).

Comptoirs coloniaux Chiris (navigation), 51, avenue Victor-Emmanuel III, Paris.

Etablissements Barthès et Lesieur, (navigation), 22, rue Ferrère, Bordeaux (A. O. F.).

Guadeloupe-Automobile, La Pointe-à-Pitre (Guadeloupe).

Messageries fluviales de Cochinchine, 5, rue d'Athènes, Paris.

Messageries africaines (navigation), 17, cours de Verdun, Bordeaux (A. O. F.).

Nouvelle compagnie française de Kong (navigation), 6, rue de Margnan, Paris (A. O. F.).

Nouvelles société commerciale africaine (navigation), 9, cours de Gourgue, Bordeaux (A. O. F.).

Société commerciale, industrielle et agricole du Haut-Ogooué (navigation), 43, rue Laffite, Paris (A. E. F. et A. O. F.).

Société nationale du Cameroun (navigation), 47, rue de la Victoire, Paris.

Société Afrique et Congo (navigation), 64, rue de la Victoire, Paris (A. E. F.).

Société de Bamako (navigation), 32, rue Taitbout, Paris (A. O. F.).

Société indochinoise de transports (automobiles), 36 bis, boulevard Haussmann, Paris.

Société française de navigation et de transports de la Guyane, 14, rue de Rocroy, Paris.

Société du Wharf de Tamatave, (navigation), 20, rue La Fayette, Paris (Madagascar).

Société de chalandage et de remorquage de l'Indochine, 96 bis, boulevard Haussmann, Paris.

Société commerciale de l'Ouest-Africain, 69, rue de Miromesnil, Paris. (A. O. F.).

Société industrielle et commerciale d'automobiles, Fort-de-France (Martinique).

Société anonyme des messageries automobiles néo-calédoniennes, Nouéma (Nouvelle-Calédonie).

Société d'exploitation du port et des services publics de Port-Etienne, à Port-Etienne (Mauritanie).

### Roboty publiczne.

Bâtons armés Hennebique, 1, rue Danton, Paris.

Cie africaine d'entreprises, 12, rue du Havre, Paris (A. O. F.).

Cie générale transsaharienne, 13, rue Couchot, Billancourt (Seine).

Construction africaine, 282, boulevard Saint-Germain, Paris. (A. O. F.).

Etablissements Daydé, 6 bis, rue Auber, Paris.

Fougerolle frères, 103, rue Saint-Lazare, Paris.

Grands travaux d'Extrême-Orient, 25, rue de Courcelles, Paris.

Société d'études du chemin de fer transafricain, 17, rue Scribe, Paris.

Société générale de travaux pour la France et les colonies, 12, rue de Monceau, Paris.

Société anonyme de travaux Dyle et Bacalan, 10, rue Général-Foy, Paris.

Société d'études pour l'irrigation de la vallée du Niger, 282, boulevard Saint-Germain, Paris.

Société foncière de l'Indochine, 47, rue de Liège, Paris.

Société française d'entreprises de dragages et de travaux publics, 96 bis, boulevard Haussmann, Paris.

Société de construction des Batignolles (chemin de fer A. E. F.), 11, rue d'Argenson, Paris.

Société générale d'entreprises, 56, rue du Faubourg - Saint - Honoré, Paris.

Société d'études du port de Rufisque, Rufisque (Sénégal).

Syndicat d'études des chemins de fer du sud de l'Indochine, 282, boulevard Saint-Germain, Paris.

## N I E M C Y

### Liczba robotników cudzoziemskich zatrudnionych w roku 1925.

Według obliczeń Niemieckiej Centrali Robotniczej, w roku 1925 zatrudnionych było na obszarze Niemiec w roku ubiegłym 263.417 robotników cudzoziemskich, których podzielić można na dwie odrębne grupy zawodowe — robotników rolnych i przemysłowych. Robotników rolnych było 142.694, robotników miejskich i przemysłowych 120.723 (włącznie ze służbą domową). Ta ostatnia grupa dzieli się na następujące kategorie:

Pracujący w górnictwie, hutnictwie i salinach	28.337
„ w przemyśle włókienniczym	13.598
„ w przemyśle metalowym	10.960
„ w kamieniołomach i przy robotach ziemnych	6.461
Służba domowa	7.632
Bez ściśle oznaczonego zajęcia	32.302

Większa część robotników cudzoziemskich, a mianowicie 153.847 zapatrzona była w t. zw. karty legitymacyjne, 105.868 posiadało t. zw. zaświadczenia zwalniające (Befreiungsschein), a 3.702, przekraczających codziennie granicę, miało robotnicze przepustki graniczne. Zaznaczyć należy, że robotnicy przemysłowi w znacznej większości (około 80%) zwolnieni są od przymusu legitymacyjnego, podczas gdy robotnicy rolni, niemal wszyscy poddać się musieli przymusowej legitymacji; a zaledwie 4% tej kategorii zdołało uzyskać zaświadczenia zwalniające.

Najliczniejsi wśród robotników cudzoziemskich są robotnicy polscy, którzy według obliczeń Centrali Robotniczej dosięgają 143.409. Znaczna większość Polaków — bo 137.122 pracowało w rolnictwie, a zaledwie 16.287 w przemyśle. Chodzi tu wyłącznie o obywateli polskich, przyczem stwierdzić jednak należy, że bardzo wielu robotników polskich i innych narodowości nie ma dotychczas stwierdzonego obywatelstwa. Drugie pod względem liczebności miejsce zajmują obywatele czescy (54.671). Większość ich jednak jest narodowości niemieckiej. Wszyscy Niemcy pracują w przemyśle. W rolnictwie zatrudnionych jest jedynie 4.701 Słowaków. Po-

zatem było 7.115 jugosłowiańskich obywateli, 9.123 austriackich, 4.412 włoskich, 3.208 szwajcarskich, 2.615 węgierskich, 23.038 holendrów (2.200 zatrudnionych w rolnictwie), 1.442 belgów (74 zatrudnionych na roli). Niemal wszyscy zatrudnieni są w przemyśle. W rolnictwie pracowała znikoma liczba cudzoziemców innych niż polacy, którzy, rzecz można, że posiadają pod tym względem pewną wyłączność na rynku niemieckim.

Państwa bałtyckie, Rosja i Rumunja, objęte w statystyce niemieckiej wspólną nazwą „inne państwa wschodnie”, mają w Niemczech 9.685 robotników, w tem 6.313 robotników rolnych — niemal wyłącznie rekrutujących się z pośród byłych obywateli rosyjskich i litwinów.

Największą liczbę robotników cudzoziemskich posiadają Prusy, z pośród zaś poszczególnych prowincyj Nadrenja, Westfalja i Śląsk zatrudniają najwięcej cudzoziemców w przemyśle, a prowincja saska, Pomorze i Brandenburgja w rolnictwie. Z innych państw Rzeszy najmniejszą liczbę robotników cudzoziemskich wykazuje Bawarja, największą zaś Mecklenburg-Schwerin, jeżeli chodzi o rolników i Saksonja, jeżeli chodzi o robotników przemysłowych (głównie czeskich niemców).

Robotnicy polscy przemysłowi pracują najliczniej w Westfalji (3.707), w Nadrenji (2.953), w Brandenburgji (1.892), i na Śląsku (1.492). Natomiast robotnicy rolni najgęściej zamieszkują prowincję saską w Prusach (26.334), Pomorze (20.508), Brandeburgję (17.131), Mecklenburg-Schwerin (17.091), Śląsk (9.591), Prusy Wschodnie (6.504), prowincję Hanower (7.831).

Należy dodać, że wśród 16.287 obywateli polskich pracujących w przemyśle, przeszło połowę stanowią Niemcy, natomiast wśród robotników rolnych jest stosunkowo bardzo niewiele Niemców, Rusinów i Białorusinów.

Powyższe obliczenia uskutecznione są na podstawie rejestracji robotników cudzoziemskich, przeprowadzanej co roku przez Centralę Robotniczą.

Wreszcie zaznaczyć trzeba, że w liczbie 127.122 robotników polskich pracujących w rolnictwie, znajdowało się 50 do 55.000 robotników sezonowych, przybyłych na wiosnę z Polski i powracających do kraju po ukończeniu robót, reszta zaś czyli 75 do 80.000 robotników przebywała w Niemczech od lat kilku.

## C Z E C H O S Ł O W A C J A

### Stan gospodarczy w pierwszym kwartale 1926 r.

Stagnacja gospodarcza, która w roku ubiegłym dotknęła niektóre gałęzie przemysłu, w pierwszym kwartale bieżącego roku, objęła główne jego działy, a mianowicie metalowy, włókienniczy, a częściowo węglowy i spożywczy. Pogorszenie sytuacji wyraziło się w zmniejszeniu eksportu o 12% w porównaniu z pierwszym kwartałem 1925 r.

Przyczyną pogorszenia położenia gospodarczego jest między innymi wzrastająca konkurencja państw zachodnio-europejskich, a mianowicie Niemiec, Anglii, Belgji i Francji. Dotkliwym jest dla zbytu towarów czesko-słowackich podwyższenie ceł przywozowych w Niemczech, Jugosławji i Polsce oraz brak umowy handlowej z Węgrami. Za hamulec normalnego rozwoju życia gospodarczego Czechosłowacji uważane są również wysokie taryfy kolejowe, nadmierne opodatkowanie oraz do pewnego stopnia ciężary społeczne, które wynoszą 12 do 13% płac robotniczych.

Zastój panujący w przemyśle metalurgicznym wywołał w pierwszym kwartale zwolnienie 2.102 pracowników na ogólną liczbę 50.180 robotników, zatrudnionych w 97 zakładach. Zatrudnieni robotnicy nie pracowali w tym czasie 214.460 dni. W porównaniu do pierwszego kwartału 1925 r. liczba zamówień dla walcowni i wysokich pieców wyniosła zaledwie 70 do 75%. Rynek rosyjski w okresie tym utracił swe znaczenie. Zmniejszyła się znacznie liczba zamówień z tego kraju i pogorszyły warunki płatności z powodu trudności finansowych, przeżywanych w Rosji.

Produkcja węgla wykazuje wzrost w porównaniu do pierwszego kwartału b. r. W porównaniu do ostatniego kwartału z. r. zmniejszyło się wydobycie węgla, ale wzrosła produkcja brykietów i koksu. Pod naciskiem konkurencji niemieckiego i polskiego węgla na zagranicznych rynkach zbytu oraz trudnych warunków wynikających ze znacznego opodatkowania tego produktu oraz wysokich taryf kolejowych, przedsiębiorstwa węgłowe przystępują do uproszczenia pracy wydobywania węgla za pomocą łączenia szybów podziemnych i innych udoskonaleń technicznych. Następstwem tego postępu jest zaoszczędzenie pracy, a w związku z tem zwolnienie pewnej liczby robotników pomimo, że produkcja się nie zmniejszyła. Redukcja ta dotknęła również robotników polskich, zatrudnionych w dość znacznej liczbie w zagłębiu morawsko - ostrawskim.

Przemysł włókiennicy był obok przemysłu metalowego najsilniej dotknięty zastojem, tak z powodu zmniejszenia eksportu do krajów sąsiednich, jak z powodu zmniejszenia konsumpcji krajowej, wywołanego ogólną stagnacją i wynikającym stąd osłabieniem siły kupna. Zaostrenie sytuacji w przemyśle włókienniczym wyraziło się w zmniejszonej ilości pracodawanych dni, a także w redukcji pewnej liczby robotników.

W związku z pogorszeniem się sytuacji w przemyśle zwiększyła się liczba bezrobotnych. Podczas gdy w grudniu z. r. było w całym państwie zarejestrowanych 48.384 bezrobotnych, w styczniu b. r. liczba ich wynosiła 61.876. W lutym i w marcu zaznaczył się nieznaczny wzrost bezrobotnych.

## JUGOSŁAWJA.

### Emigracja zamorska w r. 1925.

Zamorski ruch emigracyjny z Jugosławiji w świetle urzędowego sprawozdania Komisarjatu Emigracyjnego Królestwa S. H. S. za rok 1925 wykazuje w porównaniu z rokiem 1924 niewielkie osłabienie. Ogółem wyjechało z Jugosławiji w roku ubiegłym 15,005 osób, przyczem należy nadmienić, że liczba ta dotyczy wyłącznie obywateli jugosłowiańskich (w r. 1924 analogiczna liczba wynosiła 17,238 osób).

W liczbie 15.005 osób było 9.757, a więc około 65% mężczyzn. Co do terenu rekrutacji, to największą gorączką emigracyjną w państwie jugosłowiańskim wykazują prowincje, wchodzące dawniej w skład b. monarchji austriackiej. Krocja i Slawonja dała 6,588 emigrantów obu płci, Wojwodina — 3,050, Dalmacja — 2,970, Słowenja — 1,046; inne prowincje dają tylko nieznaczne ilości wychodźców. Tym faktem tłumaczy się poniekąd skład wyznaniowy wychodźstwa jugosłowiańskiego: liczba katolików wynosiła w roku ubiegłym 11,601 osób, prawosławnych (właściwie serbo - prawosławnych) — 1,838, ewangelików — 1,500; inne wyznania

razem wzięte nie obejmują nawet 70 osób. Ciekawym przyczynkiem do charakterystyki emigracji jugosłowiańskiej są liczby narodowościowe. Słowian było 8,095 głów (w tem serbów 7,824, t. j. 96,7%, czyli niespełna 54% ogółu emigrantów, podczas gdy Niemców 3,692 (24,5%), a Węgrów 3,082 (20,5%) głowy.

Procent emigrantów tych dwu narodowości jest znacznie wyższy niż procent ludności niemieckiej (około 4,3%) i węgierskiej (około 3,9%) w Jugosławji. Duży procent emigrantów - niemców prawdopodobnie powoduje fakt, że 2,643 osoby (prawie 18%) skierowały się do portu hamburskiego, który przed wojną odegrał w dziejach wychodźstwa słowiańskiego tak pamiętną rolę. Z innych portów największą frekwencją cieszą się w/g danych jugosłowiańskich Cherbourg (4,309 emigrantów), Genua (1,654), Amsterdam (1,495 i Antwerpja (1,029) — na inne porty przypadają małe kwoty emigrantów. Przez blisko i dogodnie w stosunku do Jugosławji położony Triest wyjechało zaledwie 90 emigrantów. Za rzecz godną uwagi należy uważać to, że 35,4% wychodźców pozostawiło w kraju swe majątki, a tylko 6,2% wyzbyło się go na odjeździe; pozostałe 58,4% nie posiadało wcale majątku.

Jako pobudkę wyjazdu 97,8% emigrantów podało przyczyny ekonomiczne; 91% ogółu udało się po raz pierwszy na obczyznę, 8% po raz drugi; „recydywę” migracyjną więcej niż dwukrotną wykazuje zaledwie 1% ogółu.

Pod względem zawodowym emigracja jugosłowiańska przedstawia się dość słabo. Wykwalifikowani robotnicy stanowią zaledwie 3,9%, wolne zawody 1,8%, natomiast główną masę wychodźczą stanowią rolnicy (57,4%) i robotnicy niewykwalifikowani (10,7%); bierni zawodowo członkowie rodzin stanowią 26,2%.

Uderza mała stosunkowo liczba zupełnych analfabetów, których było wśród wychodźców jugosłowiańskich tylko 108 osób. Przeszło 85% wychodźców umie czytać i pisać w swym języku ojczystym, ponadto 746 osób władało językiem niemieckim, 714 — angielskim; 113 — włoskim, 37 — hiszpańskim, 23 — francuskim i 2 — portugalskim.

Z krajów imigracyjnych, wchłaniających emigrację jugosłowiańską, na pierwszym miejscu stoi Brazylja (7,053 osoby), za którą idzie Kanada (2,436 osób), Argentyna (2,247), Stany Zjednoczone (2,188), Chile (360) i Australja (305). Pozostałe kraje przyjmują jedynie nieznaczne, nieprzekraczające 200 osób kontyngenty emigrantów z Jugosławji; ogólna suma wychodźców do tych krajów wynosi 416 osób.

Znaczna liczba emigrantów do Brazylji (7,053) tłumaczy się prawdopodobnie tem, że 6,894 osoby wyjechały na rachunek stanu Sao Paulo.

Przejazdy otrzymało 1,086 emigrantów, 324 otrzymało pieniądze na podróż od krewnych lub przyjaciół, przbywających na wychodźstwie, a tylko 6.701 osób odbyło drogę na rachunek własny.

## FINLANDJA.

### Ruch emigracyjny.

Finlandja nie posiada prawie zupełnie zagadnienia emigracyjnego i imigracyjnego. Brak również ustawodawstwa emigracyjnego, które nie wyszło jeszcze z okresu projektów, nierozpatrywanych dotąd przez ciałą

ustawodawcze. Liczba emigrujących jest bardzo nieznaczna. Utrudniony wyjazd na emigrację zarobkową do St. Zjednoczonych A. P. powoduje stałe zmniejszenie tego ruchu. Zmniejszył się również bardzo w roku sprawozdawczym odpływ ludności do Kanady, odgrywający jeszcze pewną rolę w roku ubiegłym.

Liczba emigrantów wynosiła:

w roku 1925 — 3,077.

w roku 1924 — 5,429.

## GRECJA.

### Uchodźcy z Turcji.

Natychmiast po zawarciu zawieszenia broni w Mudanji, z górą 1.000.000 uchodźców z Azji Mniejszej, z Tracji Wschodniej i z Konstantynopola przeniosło się do Grecji. Liczba ta stopniowo się zwiększała, by osiągnąć 1.5 — 2 milionów. Samo ich przewiezienie z Azji Mniejszej do Grecji kosztowało rząd grecki zgórą 200 milionów drachm. Umieszczenie, ubranie, karmienie tej masy, która powiększyła nagle ludność Grecji o 25% — przedstawiały zadanie prawie że niewykonalne. Jednak, zawdzięczając cudzoziemskiej pomocy, towarzystwom dobroczynnym, przeważnie amerykańskim, które wydały wiele dziesiątków i setek tysięcy dolarów na przekarmienie w przeciągu wielu miesięcy 800.000 uchodźców, rząd grecki wyszedł zwycięsko z niezmiernie trudnej sytuacji.

Obecnie sprawa uchodźców, chociaż nie przedstawia się groźnie, nie przestaje jednak być ciężarem, wymagającym od rządu greckiego znacznych wydatków i stałych zabiegów.

O ile jednak uchodźcy wymagają jeszcze od rządu i społeczeństwa greckiego wielkich ofiar, — przedstawiają oni bardzo cenny materiał pod względem społecznym i stanowią już bardzo poważne źródło dochodów państwowych.

Przywożąc ze sobą znajomość uprawy roli, rzemiosł i przemysłu dywanowego, pracowita i wypróbowana w twardej szkole tureckiej rzesza uchodźców, wzbogaciła kraj, stwarzając odrazu przemysł dotychczas nieistniejący i podnosząc kulturę rolną tych obszarów ziemskich, należących do ludności tureckiej w Tracji, na których ją osiedlił rząd grecki, wysiedlając jednocześnie z nich Turków i przeprowadzając tem samem planową helenizację kresów.

## AMERYKA.

### STANY ZJEDNOCZONE.

#### Wychodźstwo polskie w stanach Ohio i Michigan.

#### Liczba wychodźców.

Ogólna liczba emigrantów z ziem polskich, zamieszkała w stanach Ohio i Michigan, należącym do okręgu konsularnego Detroit wynosi

przypuszczalnie cokolwiek mniej niż 1 milion osób. Z liczby tej prawdopodobnie około 1/4 przyjęła już obywatelstwo Stanów Zjednoczonych. Pozostałych 750 tysięcy emigrantów składa się przypuszczalnie w cyfrach przybliżonych:

z polaków	650.000
„ rusinów	90.000
„ żydów	5.000
„ rosjan i innych	5.000
	Razem
	750.000

### Reemigracja.

Obywatele polscy, udający się do Polski lub innego kraju, wyjeżdżają ze Stanów Zjednoczonych w 9-ciu wypadkach na 10 na czasowy tylko pobyt czy to dla sprowadzenia rodziny, czy też odwiedzenia krewnych i załatwienia spraw majątkowych w kraju. Reemigrantów, w ścisłym słowa tego znaczeniu, jest stosunkowo bardzo niewielu.

### Rynek pracy.

Wskaźnikiem sytuacji, panującej na rynku pracy w tym okręgu, jest ilość robotników fabrycznych zatrudnionych w poszczególnych miesiącach w Detroit i jego okolicy.

Ilość tą, według danych Departamentu Pracy, przedstawia się w 5 miesiącach b. r. następująco:

	Liczba faktycznie zatrudnionych robotników w 1926 r.	Liczba faktycznie zatrudnionych robotników w 1925 r.
Styczeń . . . . .	262.000	—
Luty . . . . .	270.000	—
Marzec . . . . .	270.000	—
Kwiecień . . . . .	252.000	237.000
Maj . . . . .	245.000	237.000

### Konjunktury gospodarcze.

Konjunktury gospodarcze zapowiadają się w stanach Ohio i Michigan naogół świetnie. Dotyczy to wszystkich gałęzi przemysłu tutejszego jak również budownictwa i rolnictwa.

W przemyśle w dalszym ciągu największą cieszy się ekspansją przemysł samochodowy, następnie meblowy, chemiczny (przeważnie farmaceutyka) i skórzaný.



Przeciętne płace robotników.

Przeciętne płace tygodniowe podług statystycznych danych, zebranych przez Departament Handlowy w pierwszym kwartale r. b. były następujące:

(w dolarach tygodniowo)

	Styczeń	Luty	Marzec
a) Przeciętna dla wszystkich robotników obojga płci . . . . .	27.07	27.49	27.49
b) Przeciętna dla mężczyzn . . . . .	29.47	30.04	30.13
c) Przeciętna dla kobiet . . . . .	17.07	17.31	17.30
d) Przeciętna dla robotników wykwalifikowanych . . . . .	31.16	31.79	31.82
e) Przeciętna dla robotników niewykwalifikowanych . . . . .	23.78	24.04	24.21
f) Przeciętna dla robotników w stalowniach	50 ct.	za godzinę pracy	
g) Przeciętna dla robotników na farmach .	30 ct.	za godzinę pracy	

Przecięte ceny detaliczne w Detroit na poszczególne artykuły pierwszej potrzeby w tym samym artykule są następujące:

1 funt angielski chleba . . . . .	08 dol.
1 " wołowiny . . . . .	60 dol.
1 " masła . . . . .	50 dol.
1 " słoniny . . . . .	40 dol.
1 kwarta mleka . . . . .	14 dol.
1 para obuwia męskiego najtańszego gatunku . . . . .	5.00 dol.
1 " " " średniego gatunku . . . . .	10.00 dol.
1 garnitur męski najtańszego gatunku . . . . .	20.00 dol.
1 " " " średniego gatunku . . . . .	50.00 dol.

KANADA.

Rynek pracy w 1925 r.

Sytuacja na rynku pracy w Kanadzie w roku 1925, zwłaszcza w drugiej połowie roku przedstawia się naogół lepiej, niż w roku poprzednim. We wszystkich niemal działach przemysłu, popyt na pracę był stosunkowo większym niż w roku poprzednim, zatrudnienie zaś było stałsze. W rolnictwie zatrudnienie na pracę jest zawsze większe niżeli podaż rąk roboczych.

Wskaźniki liczbowe opracowane przez Dominjalne Biuro statystyczne, dają następujący obraz zatrudnienia w roku 1925 w porównaniu

z rokiem poprzednim, przyczem za podstawę opracowania wskaźników, przyjęto rok 1920, oznaczając stan rynku wskaźnikiem 100:

	1924	1925
styczeń . . . . .	88.7	83.9
luty . . . . .	90.6	86.1
marzec . . . . .	90.7	87.0
kwiecień . . . . .	89.3	87.2
maj . . . . .	91.8	90.8
czerwiec . . . . .	95.2	94.5
lipiec . . . . .	95.9	96.8
sierpień . . . . .	94.7	95.3
wrzesień . . . . .	93.1	96.6
październik . . . . .	93.9	98.3
listopad . . . . .	93.0	97.0
grudzień . . . . .	90.8	95.3

Najwyższy poziom zatrudnienia wykazał miesiąc październik, najniższy zaś miesiąc styczeń.

Jeśli chodzi o warunki zatrudnienia w poszczególnych prowincjach to najlepiej przedstawiała się sytuacja w British Columbia, gdzie wskaźnik zatrudnienia za styczeń 1925 wynosi 92,9, zaś za grudzień — 109,0. Wskaźniki dla prowincyj stepowych wahają się pomiędzy 88 i 99, w Ontario pomiędzy 81 a 93, w Quebec za pierwsze półrocze wskaźnik wynosi 89, w drugim zaś sięga 101, a w prowincjach nadmorskich waha się pomiędzy 78 a 99.

Z działów przemysłu najlepsze konjunktury dla pracy wykazywał przemysł budowlany; wskaźnik liczbowy waha się tutaj pomiędzy 107 a 125. Potem idzie transport i komunikacja (wskaźniki wahają się pomiędzy 99 a 114) i służba domowa — (wskaźniki pomiędzy 107 a 126). Przemysł przetwórczy jako rynek pracy charakteryzują wskaźniki wahające się pomiędzy 75 a 91, zaś przemysł kopalniany wskaźniki pomiędzy 92 a 97.

Polepszenie się sytuacji na rynku pracy potwierdzają także zestawienia, dotyczące bezrobocia pośród członków kanadyjskich związków zawodowych. Zestawienia te, opublikowane w urzędowym ogramie Ministerstwa Pracy, wskazują, iż procent niezatrudnionych członków związków zawodowych w ciągu roku sprawozdawczego wahał się pomiędzy 5 a 9% ogółu członków związków zawodowych, w roku zaś 1924 procent niezatrudnionych wahał się pomiędzy 6 a 11%.

### Płace robotnicze.

Wskaźniki liczbowe płac robotniczych w okresie sprawozdawczym wskazują na znaczniejsze obniżenie się płac nietylko w porównaniu z rokiem poprzednim, ale z okresem czasu od roku 1920 włącznie. Od roku tego wskaźniki liczbowe płac przedstawiają się jak następuje: (rok 1913 równa się 100).

1920 . . . . .	192.1
1921 . . . . .	186.1
1922 . . . . .	176.8
1923 . . . . .	178.6
1924 . . . . .	179.3
1925 . . . . .	174.8

W porównaniu z rokiem poprzednim podniosły się nieco płace w przemyśle budowlanym, w przemyśle drukarskim, płace pracowników w tramwajach i na kolejach elektrycznych oraz płace robotników niewykwalifikowanych, zaś obniżyły się płace robotników w tartakach i wogóle robotników drzewnych oraz płace górników węglowych. Na tym samym poziomie utrzymały się płace kolejarzy i robotników metalurgicznych.

KATEGORJA PRACY:	Płaca za godzinę:				Ilość godzin na tydzień:		
	od	35	ct. do	50	ct. od	44 do	54
Robotnicy fabryczni niewykwalifikowani	od	35	ct. do	50	ct. od	44	do 54
Robotnicy tkaccy	"	20	" "	50	" "	50	" 55
Robotnicy w rzeźniach	"	35	" "	46	" "	48	" 60
Robotnicy w papierniach	"	90	" "	1.00	" "	48	" —
Stolarze	"	30	" "	0.54	" "	45	" 60
Garbarze	"	35	" "	50	" "	54	" 60
Górnicy	"	40	" "	60	" "	48	" 58
Robotnicy w tartakach	"	35	" "	90	" "	54	" 60
Robotnicy kolejowi	"	45	" "	75	" "	44	" 60
Elektrotechnicy	"	50	" "	60	" "	54	" 60
Drukarze (płace tygodniowe)	"	36	dol. "	46	dol. "	44	" 48
Robotnicy metalurgiczni	"	50	ct. "	80	ct. "	44	" 54
Robotnicy budowlani	"	57	" "	99	" "	44	" 60
Robotnicy krawieccy (płace tygodniowe)	"	12.50	dol. "	40	dol. "	44	" 46
Robotnicy piekarscy	"	15.00	" "	35	" "	44	" 50
Drwale w lasach (płace miesięczne i utrzymanie)	"	26	" "	36	" "	60	" —

## ARGENTYNA.

### Rynek pracy w 1925 r.

Wskutek zastoju gospodarczego szereg gałęzi przemysłu zmuszony był do ograniczenia pracy. Dotyczy to zwłaszcza przemysłu frygoryfikacyjnego, włókienniczego, drzewnego i fabryk obuwia. Ankieta przeprowadzona w 361 znacniejszych przedsiębiorstwach przemysłowych i handlowych wskazuje, że pomiędzy sierpniem 1925 r., a lutym 1926 r., liczba robotników w fabrykach wyrobów spożywczych, włókienniczych, drzewnych i skórzanych zmniejszyła się, a natomiast zwiększyła się dość znacznie w przemyśle tytoniowym i w budownictwie.

Argentyna nie posiada statystyki bezrobotnych, nie ulega jednak wątpliwości, że była ich znaczna ilość. Zastój gospodarczy wpłynął również na zmniejszenie się imigracji, która według urzędowych danych wynosiła:

w r. 1923 195.063 osób

w r. 1924 159.243 "

w r. 1925 125.365 "

W roku 1925 wyjechało z Argentyny 49.840 osób, zwiększenie więc ludności z powodu migracji wynosi w tym roku 75.525 osób.

Za wyjątkiem robotników rolnych bez rodzin, którzy w okresie robót rolnych względnie łatwo znaleźć mogą pracę, wszystkie kategorie pracowników natrafiają na wielkie trudności w uzyskiwaniu zajęcia. Jeżeli robotnicy wykwalifikowani, a w szczególności budowlani mają pewne szanse otrzymania pracy, to sytuacja jest wprost beznadziejna dla robotników niewykwalifikowanych, a bardziej jeszcze dla inteligentów, pracowników biurowych lub innych. Zgodnie z ciągle powtarzanymi ostrzeżeniami Poselstwa Polskiego w Buenos Ayres należy stanowczo odradzać wyjazd do

Argentyny osób nawet dobrze wykwalifikowanych w swoim zawodzie, ale nie posiadających kapitału i nie znających języka hiszpańskiego. Znajomość języka niemieckiego, francuskiego lub angielskiego nie jest wcale wystarczająca dla miejscowych warunków. Zdolność do pracy fizycznej może uchronić przyjeżdżających od ostatecznej nędzy, wszakże i o tą pracę jest obecnie dosyć trudno, a przytem nie można liczyć, że znalezione zajęcie, wymagające wielkiego wysiłku pracy dla ludzi nieprzyzwyczajonych i źle płatne, będzie tylko krótkim, przejściowym etapem od lepszego bytu. Wiele osób nie znajdzie sposobności, pomimo swych kwalifikacyj, do wzniesienia się na wyższy szczebel pracy.

### **Płace i koszty utrzymania.**

Płace utrzymywały się w 1925 r. mniej więcej bez zmian. Robotnicy niewykwalifikowani otrzymywali przeciętnie 3 do 4 pezów dziennie, robotnicy wykwalifikowani 5 do 8 pezów. Zgodnie z przeprowadzoną przez Departament Pracy ankietą, przeciętny dochód rodziny robotniczej, w której pracował tylko ojciec, wynosił w r. 1925 1.677 pezów, przeciętne wydatki rodziny składającej się z ojca, matki i dwojga dzieci wynosiły 1.908 pezów, co wskazuje na niedostateczność płac robotniczych.

Koszta utrzymania, po dość znacznejwyżce, które nastąpiła w r. 1924, utrzymały się w r. 1925 bez większych zmian. Ceny niektórych przedmiotów codziennego spożycia jak chleb, mąka, mleko, ryba, węgiel utrzymały się na dawnym poziomie, spadły natomiast ceny cukru, mięsa, ryżu, oliwy, a podniosła się znacznie cena kartofli i w mniejszym stopniu ceny tłuszczu i mydła. Ceny mieszkań, pomimo dość znacznej liczby niezajętych, podniosły się w ostatnich latach. Komorne za mieszkanie trzypokojowe w dzielnicy robotniczej wynosi około 120 pezów w Buenos Aires, za 1 pokój 40 pezów, na prowincji 35 do 20 miesięcznie.

### **Widoki kolonizacji.**

Jedną z przyczyn zmniejszenia się emigracji do Argentyny jest — poza ogólnymi warunkami gospodarczymi — brak intensywnej polityki kolonizacyjnej. Brak ten stwierdza ostatnie orędzie Prezydenta w tych słowach: „Nasza polityka kolonizacyjna sprowadza się do rozmieszczenia kontyngentów imigracyjnych, przyczem nie udało się nam przeprowadzić w odpowiedniej formie badań nad klasyfikacją, nabyciem i sposobem przejęcia na własność ziem państwowych, co jest niezbędne dla lokowania kolonistów”. W innym miejscu Prezydent zaznacza, że zwiększenie imigracji jest niemożliwe, dopóki nie stworzy się specjalnych warunków, zachęcających ludzi pracy i dopóki nie zostanie uchwalona ustawa kolonizacyjna, która wniesiona została przez rząd już w r. 1924.

W obecnych warunkach, pomimo istnienia znacznych obszarów rządowych, posiadających dogodne warunki klimatyczne (p. Zeszyt 1 Przeglądu Emigracyjnego, str. 67), kolonizacja idzie opornie wskutek braku ułatwień ze strony rządu. Niezawsze są nawet wykonywane przepisy obowiązującej ustawy, dotyczące odstawienia na koszt rządu osadników do miejsca, w którym pragną się osiedlić. Np. w Misjonach osadnicy, udający się do Bompland, obszernej kolonii, posiadającej pewną liczbę Polaków, transportowani są tylko do Posadas, stolicy prowincji, a dalszą drogę auto-

mobilową zmuszeni są odbyć na koszt własny. Trudności te dają się wprawdzie usunąć za pomocą odpowiedniej interwencji, w każdym razie jednak osadnicy winni być przygotowani na szereg znacznych wydatków przed zdobyciem pierwszych plonów ze swoich działek. Wobec tego zaś, że posiadanie potrzebnej sumy 500 do 750 dolarów po opłaceniu kosztów podróży jest w dzisiejszych czasach dość rzadkie, niemożna spodziewać się znacznego rozwoju kolonizacji rządowej.

### Próby kolonizacji włoskiej.

Ziemie państwowe z pewnymi wyjątkami posiadają naogół nie najlepsze grunta i cierpią na brak dobrej komunikacji, a przytem w większości nie są przygotowane do przyjęcia kolonistów. Biorąc pod uwagę te trudności, włosi podjęli próbę rozwiązania sprawy kolonizacji na drodze utworzenia towarzystw prywatnych. W tym celu utworzona została Kompanja Italo-argentyńska z kapitałem 3.000.000 pezów, na który złożyły się udziały trzech banków włoskich: banku Rio de La Plata, banku Francusko-włoskiego i Banco Comercial Italiano. Pozatem wzięły udział w finansowaniu tej instytucji towarzystwa okrętowe Navigazione Generale Italiana, Loyd Sabauda, Transatlantica Italiana, Cosulich, Lloyd Latino oraz niektóre przedsiębiorstwa handlowe i przemysłowe, włoskie i argentyńskie.

Kompanja nabyła tereny w terytorjum Rio Negro, przeprowadziła sztuczne nawodnienie i stopniowo przygotowuje je pod kolonizację. Nawadnianie jest bardzo kosztowne, dlatego kompanja, która kupiła ziemię po cenie 150 pezów za hektar, zmuszona jest sprzedawać ją po cenie 1000 pezów hektar. Dzięki temu jednak, że ziemia po przeprowadzeniu nawodnienia jest niezmiernie urodzajna, można było przyjąć jako jednostkę gospodarczą działkę 10-hektarową, a w niektórych wypadkach nawet 5-hektarową. Ziemię otrzymuje kolonista gotową pod uprawę z wybudowanym na niej domkiem.

Na zakupionych terenach pomieścić się może 500 rodzin, 140 rodzin zostało już osiedlonych. Zasadniczo osadnik powinien wpłacić przy osiedleniu się 10% ceny, faktycznie jednak bywa często zwolniony z tej opłaty, zarówno jak od wszelkich innych w ciągu pierwszych dwóch lat. Po upływie tego czasu osadnik otrzymuje staraniem Kompanji pożyczkę banku hipotecznego do wysokości 80% wartości gruntu z amortyzacją rozłożoną na lat 33. Kompanja otrzymuje tę sumę tytułem spłaty, a pozostałe 20% figuruje na drugim numerze hipoteki na rzecz Kompanji z płatnością w ciągu 5 lat. Jednocześnie kolonista otrzymuje definitywny tytuł własności na działkę.

Pozatem osadnik korzysta z kredytu pomocy (credit d'assistane) na zakup w kooperatywie kolonij żywności, narzędzi i inwentarza żywego oraz z kredytu na nasiona. W obu wypadkach osadnik nie otrzymuje gotówki, lecz jedynie żądane przedmioty na kredyt, a należność za nie zostaje zabezpieczona na drugim numerze hipoteki łącznie z resztą długu na rzecz Kompanji. Kredyt na żywność wynosi 60 pezów miesięcznie w pierwszym roku i może być przedłużony na rok następny, kredyt na narzędzia i zwierzęta dosięga 480 pezów, kredyt na nasiona 1400 pezów na działkę 10-hektarową. Dzięki tym ułatwieniom możliwe jest założenie gospodarstwa bez posiadania własnych funduszy.

Opisany wyżej tryb kolonizacji stanowi pewnego rodzaju próbę, za którą część mają inne, przyczem nie jest jeszcze wiadome, czy kolonizacja innych terenów odbywać się będzie przy pomocy Kompanji Italo-Argentyńskiej, czy też innych towarzystw i czy akcja ta będzie częściowo finansowana przez włoski Instituto di credito per il lavoro italiano all'estero, nie-  
c) no utworzony z kapitałem zakładowym 100.000.000 lirów.

## PERU.

### Próby kolonizacji w latach ubiegłych.

Jedna z najwcześniejszych prób kolonizowania obszarów peruwiańskich miała miejsce w r. 1857, gdy kilkuset tyrolskich i pruskich osadników otrzymało działki nad rzeką Pozuzo, w okręgu Hoanuko. W tym czasie kolej Centralna nie była jeszcze zbudowana i wielu osadników zmarło w drodze, nie mogąc znieść trudów uciążliwej lądowej podróży. Wielu z nich padło ofiarą chorób epidemicznych, pozostała więc w kolonji tej jedynie szczupła garstka. W r. 1868 zasililo ją 300 nowych osadników. Po kilkudziesięciu latach pewna liczba rodzin oddzieliła się od kolonji, osiedlając się w pobliżu, w dolinie Oxapampa, w okręgu Junin. Obie te osady istnieją dotychczas, nie rozwinęły się jednak do znaczniejszych rozmiarów i liczą ogółem około 600 osadników. Kilka rodzin osiedliło się wzdłuż rzek Mayro i Palcazu, nie tworząc jednak również większych osad. Budująca się obecnie kolej Pachitea ma między innymi na celu ułatwienie dostępu do kolonij Oxapampa i Pozuzo.

W r. 1874 przedsięwzięta została pierwsza poważna próba skolonizowania doliny Chunchamayo w okręgu Junin. Miejscowość ta jest jedną z najbardziej dostępnych od strony wybrzeża i zawiera duże obszary gruntu odpowiedniego do uprawy, choć górzystego, podobnie jak większość ziemi peruwiańskiej. Wymierzono działki 250-akrowe dla kolonji włoskiej, która miała się tam osiedlić, faktycznie jednak przybyło tylko niewielu osadników. W r. 1892 udzielona została Peruwiańskiej Korporacji koncesja obejmująca w tejże dolinie obszar około 2.500.000 akrów. Utworzone zostało przedsiębiorstwo rolne pod nazwą Kolonji Perene, położone w odległości 10 mil na wschód od Marced, które rozwija się stopniowo, wszakże z punktu widzenia finansowego nie można uważać iż rozwój ten jest dostatecznie pomyślny, gdyż dotychczas niewielu osadników założyło gospodarstwa w tej kolonji. Obecnie dolina ta jest głównie zaludniona przez plantatorów peruwiańskich, którzy założyli plantacje kawy, uprawiane głównie przez krajowców szczepu Chunchu.

W ostatnich kilku latach wznowione zostały próby sprowadzenia cudzoziemskich osadników do Peru. W r. 1920 rząd peruwiański zaoliarował opłacenie kosztów przewozu pewnej liczby rodzin angielskich, pragnących osiedlić się w tym kraju. Z oferty tej skorzystało około 300 osób, wszakże większość tych osadników, pochodząca z Londynu i innych wielkomijskich centrów, nie nadawała się do pionierskiego bytowania na pustkowiu. W rezultacie rząd peruwiański uznał za właściwe odesłać ich do Anglii, wyjąwszy kilka osób, które znalazły zatrudnienie w Lima i Callao.

W r. 1920 grupa osadników węgierskich otrzymała grunta w okręgu Chunchamayo, na kolonji nazwanej La Florenzia. Próba ta wszakże również nie miała powodzenia i tylko kilku osadników pozostało na miejscu.

W okręgu Madre de Dios rząd usiłował stworzyć kolonje z żołnierzy peruwiańskich, zapewniając im wolny przejazd, ziemię bez opłat i niezbędne zapasy. W tym wypadku również próba ta była nieudana wobec tego, że osadnicy okazali chęć jak najrychlejszego powrotu do okolic cywilizowanych.

Do największych usiłowań, dotyczących kolonizacji pustych obszarów peruwiańskich, należy zaliczyć plany, powstałe w Stanach Zjednoczonych. W r. 1920 pewien amerykańczyk otrzymał 685.000 akrów na tak zwanej Pampa del Sacramento pomiędzy rzekami Huallaga i Ucayali. Za pomocą intensywnej propagandy reklamowej pewna liczba farmerów amerykańskich zainteresowała się możliwością zakupienia ziemi po tanich cenach i w r. 1921 przybyła do Callao pierwsza grupa osadników w liczbie 25-ciu. Większość jednak zawróciła z drogi po przejściu niewielkiej przestrzeni drogi, począwszy od Tamba de Sol, ci zaś, którzy dostali się na miejsce tak się zniechęcili, że powrócili do Stanów Zjednoczonych przez Iquitos.

W roku 1921 udzielono koncesji o obszarze 2.500.000 akrów spółce akcyjnej powstałej w San Francisco pod nazwą Peruvian Land and Development Co. Głównym organizatorem przedsiębiorstwa był włoch Hugo Tomenotti. Koncesja objęła trójkątny obszar pomiędzy rzekami Ucayali, Tambo i Pachitea, graniczący z ziemiami kolonji Perene. Poczynione zostały staranne przygotowania w celu zapewnienia osadnikom niezbędnych wygód, wszakże pierwsza grupa 50 osadników uległa również zniechęceniu i pozostało na miejscu zaledwie 10 do 12 osób.

Trzeci plan kolonizacyjny, jest obecnie opracowany przez Kompanję Hulloaga, subsydjowaną przez T-wo General Syndicate of New York. Przedsiębiorstwu temu udzielono już koncesji na 12.500.000 akrów w departamentach Loreto, San Martin i Amazonas pod warunkiem wybudowania pewnych odcinków kolei żelaznej w określonym kierunku. Umowa nie została jeszcze ostatecznie podpisana i towarzystwo według posiadanych informacji bada obecnie możliwości zorganizowania kolonizacji przez europejczyków na większą skalę. Koncesja zawiera obszary położone na tak zwanej Monatna pomiędzy Moyobamba i Yuirimaguas, w których warunki klimatyczne są podobno dobre i żyzność gruntu niewątpliwa. Powodzenie tej próby uzależnia się od wykonania przedwstępnych przygotowań na miejscu i zapewnienia dojazdu. Może brane są również pod uwagę możliwości odkrycia ropy i innych bogactw mineralnych na obszarze koncesji.

Należy również wspomnieć o usiłowaniach kolonizacyjnych, podjętych w Peru przez japończyków. Dotychczas imigranci japońscy przybywali wyłącznie w charakterze robotników najemnych, a chociaż konkurencja ich taniej pracy wywołuje pewną niechęć ze strony miejscowej ludności, przyjazd ich nie uległ dotąd ograniczeniom podobnie jak przyjazd robotników chińskich. Na początku obecnego stulecia japończycy zatrudnieni przy plantacjach karczuka w Madre de Dios utracili pracę wskutek depresji tej gałęzi przemysłu i część ich zajęła się rolnictwem w pobliżu miasta Puerto Maldonado. W r. 1919 japońskie przedsiębiorstwo zakupiło obszar 800.000 hektarów w pobliżu Huanuco i pewna niewielka liczba osadników została sprowadzona. O widokach rozwoju tej pierwszej poważnej próby azjatyckiej kolonizacji w Peru trudno jeszcze mówić.

Co się tyczy kolonizacji europejskiej, sądząc z prób, cytowanych tu na podstawie urzędowego wydawnictwa Stanów Zjednoczonych („Peru, a commercial and industrial handbook, W. E. Dunn. Department of Commerce, Washington, 1925”), powodzenie jej wydaje się w pierwszym rzędzie zależne od dostępności kolonij, a więc od rozwoju sieci komunikacyjnej, od odpowiedniego zorganizowania akcji przygotowawczej oraz od warunków klimatycznych.

## AZJA.

### Palestyna.

#### Warunki emigracji.

W połowie czerwca bawił w Warszawie p. Chaimson, dyrektor departamentu imigracyjnego administracji angielskiej w Palestynie. Celem jego podróży było osobiste zapoznanie się z działalnością kontrolerów emigracyjnych przy poselstwach angielskich oraz urzędów palestyńskich. Podczas swego pobytu w Warszawie odbył p. Chaimson szereg konferencji z Państwowym Urzędem Emigracyjnym, kontrolerem Poselstwa angielskiego oraz z kierownikami Wydziału palestyńskiego. Przed odjazdem do Rygi, który nastąpił w dniu 17 czerwca, udzielił przedstawicielowi Hajnta następujących wyjaśnień: Trudno jest mówić o przyszłości emigracji do Palestyny gdyż warunki zmieniają się z dnia na dzień. Obecnie wielki kryzys ekonomiczny i finansowy, który w pewnej mierze związany jest z obecną sytuacją w Polsce. W ciągu lat ostatnich żydzi polscy stanowili połowę całej emigracji do Palestyny, z tego 50% kapitaliści. Obecnie w Palestynie jest wielka liczba bezrobotnych. Sytuację utrudnia ten jeszcze fakt, że wielu emigrantów, przybyłych do Palestyny w ciągu ostatnich dwóch lat, otworzyło kramiki zamiast wziąć się do pracy produkcyjnej. Są w Palestynie miasteczka, gdzie na 150 domów jest przeszło 100 sklepików. Jednak stan obecny nie może trwać długo. Kiedy przyjdzie zmiana przewidzieć jest trudno, to też żydzi polscy powinni mieć nieco cierpliwości w dążeniu swem do Palestyny. Kraj może obecnie przyjąć tych wszystkich, którzy chcą tam wyemigrować. Nie można dopuścić do tego, aby nowoprzybyli skazani byli na cierpienia. Rząd palestyński nie powstrzymał całkowicie emigracji, jednak zmuszony jest ją ograniczyć tak, aby do kraju przybywały tylko osoby, mające zapewnione zajęcie lub młodzi ludzie gotowi do ciężkiej pracy i do ofiarności fizycznej i materialnej. Takie elementy są bardzo pożądane i dla nich nie będą czynione żadne trudności. To samo dotyczy również żon, dzieci, rodziców i rodzeństwa osób zamieszkałych w Palestynie, które mogą krewnych swych utrzymywać. W chwili obecnej szczególnie niepożądaną jest imigracja do Palestyny kobiet, które nie mają tam krewnych lub zapewnionego zajęcia. W każdym razie jest obecnie całkowicie niedopuszczalne przybywanie do Palestyny osób, które zamierzają zajmować się tam handlem. Sytuacja w kolonjach jest lepsza niż w miastach i dlatego byłoby dobrze, aby prąd imigracyjny kierował się nie do miast, lecz do kolonij. Obecnie już ma być przyspieszone rozstrzygnięcie spraw dotyczących udzielania wiz kapitalistom, ale wątpliwem jest, aby w najbliższej przyszłości



ści poczynione być miały jakieś zmiany w ustawie imigracyjnej z roku 1925, gdyż rząd chce jeszcze w ciągu roku lub dwóch lat zbierać materiał doświadczalny na podstawie ustawy istniejącej. Z czasem jednak prawdopodobnie warunki przybywania do Palestyny będą złagodzone. Jeśli chodzi o ułatwienie procedury wydawania wiz dla turystów, to rząd palestyński wprawdzie pragnie popierać ruch turystyczny do Palestyny, ale musi zwracać uwagę, aby pośród turystów nie było imigrantów. Jeśli istnieje przekonanie, że petent jest prawdziwym turystą, otrzymuje on wizę bez trudności. Liczba emigrantów z Rosji sowieckiej do Palestyny stała w ciągu ostatnich dwóch lat na drugim miejscu za Polską. Niema przyczyn, aby imigracja żydów rosyjskich miała się zmniejszyć. Rząd palestyński nie czyni im żadnych specjalnych trudności. (Hajnt 18/6).

## JAPONJA.

### Zagadnienie demograficzne.

Na jednej z konferencji w pałacu cesarskim, na których profesorowie uniwersytetu omawiają w obecności Księcia Regenta aktualne sprawy z dziedziny polityki, finansów i zagadnień światowych, profesor Shiga Juko miał w marcu odczyt o przyroście naturalnym ludności japońskiej oraz o możliwościach skierowania do innych krajów nadmiaru ludności.

Zdaniem prelegenta Mandżurja i Mongolja są jedynymi krajami, do których imigracja odbywać się może bez przeszkód i trudności. Przyrost naturalny wynosi w Japonii 750.000 osób rocznie, dla rozmieszczenia go Japonja potrzebowałaby według słów profesora co roku nowej prowincji.

Stwierdzając z ubolewaniem nieprzychylny nastrój panujący ogólnie w stosunku do imigracji japońskiej, prelegent zwraca uwagę, że prócz krajów azjatyckich i niektórych krajów Ameryki łacińskiej niema na świecie miejsca dla japończyków. Ameryka Południowa jest jednak zbyt oddalona i dla wysłania na tę półkulę chociażby 1/10 rocznego przyrostu należałoby umieścić tę masę emigrującą na 75 statkach, odchodzących co 5 dni i mieszczących po 1000 ludzi.

W chwili obecnej znajduje się w Brazylii jedynie 44.000 osadników japońskich i niema wielkiej nadziei na zwiększenie tej liczby. Ostatnio „Liga Rolnicza” stanu Sao Paulo ogłosiła uchwałę stwierdzającą, że imigranci japońscy są niepożądani ze względu na to, że się nie dają asymilować.

Jedynym więc ujściem dla emigracji japońskiej jest zdaniem profesora Shigi Azja Wschodnia, a zwłaszcza Mandżurja i Mongolja. Mandżurja Północna pomieścić może do 10 milionów ludności, jednak przeszkodą w realizowaniu imigracji na większą skalę do tego kraju jest znaczna różnica klimatu.

(Bollettino dell'Emigrazione, Nr. 5. 1926).

## DZIAŁ URZĘDOWY. OKÓLNIKI I KOMUNIKATY.

### L

OKÓLNIK Nr. 470.

z dnia 2 kwietnia 1926 r.

w sprawie emigracji sezonowej do Niemiec.

Do PP. Wojewodów i P. Komisarza Rządu na m. st. Warszawę.

W ślad za okólnikami Ministerstwa Pracy i Opieki Społecznej Nr. 455 z 31 stycznia 1926 r., Nr. 458 z 5 lutego 1926 r. i Nr. 463 z 5 marca 1926 r. zarządza się:

1) Wobec wyczerpania oznaczonej przez Rząd Niemiecki maksymalnej ilości robotników polskich, którzy mogą uzyskać w roku bieżącym pracę sezonową na roli, należy wstrzymać dalsze wydawanie paszportów tym robotnikom.

2) Paszporty otrzymywać mogą w trybie dotychczasowym jedynie ci robotnicy, którzy posiadają kontrakty Niemieckiej Centrali Robotniczej, wystawione nie dawniej jak na 7 dni przed dniem ich przedłożenia przez petentów, względnie zaopatrzone w tymże terminie w odpowiednią adnotację placówek granicznych tej Centrali.

Powyzsze zechcą PP. Wojewodowie podać jaknajrychlej do wiadomości PP. Starostów i Kierowników Państwowych Urzędów (Eksp. Urz.) Pośrednictwa Pracy.

Za Ministra:

St. Gawroński.

Dyrektor Urzędu Emigracyjnego.

### II.

#### INSTRUKCJA DLA STAROSTÓW I PAŃSTWOWYCH URZĘDÓW POŚREDNICTWA PRACY

w sprawie wydaleń z Niemiec obywateli polskich,

wydana dnia 7 kwietnia 1926 r.

Urząd Emigracyjny przy Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej prosi Urząd Wojewódzki o podanie do wiadomości Starostów i Państwowych Urzędów Pośrednictwa Pracy, że

celem umożliwienia interwencji na podstawie faktycznych danych w sprawach wydaleń z Niemiec obywateli polskich, koniecznym jest, by raporty władz polskich tych spraw, dotyczące opierały się na protokólnych zeznaniach, spisywanych indywidualnie z każdym wydalonym i zawierały odpowiedzi, o ile można, na następujące pytania:

1) Ostatnie miejsce pracy wydalonego (adres miejsca pracy, powiat, i powińca, nazwisko pracodawcy);

2) Jak długo przebywał w Niemczech, w jaki sposób tam przybył?;

3) Czy wydalono go z pracy?

4) Jaki był powód wydalenia z Niemiec?

5) Jakie władze wydały, czy dostał nakaz opuszczenia granic Niemiec na piśmie?

6) Czy miał dowody swego polskiego obywatelstwa?

Powyzszą instrukcję winny Starostwa podać do wiadomości Urzędów Gminnych.

St. Gawroński.

Dyrektor Urzędu Emigracyjnego.

### III.

OKÓLNIK Nr. 12

z dnia 24 kwietnia 1926 r.

w sprawie zaświadczeń o niezaleganiu z podatkami przez robotników.

Do Panów Kierowników Państwowych Urzędów i Ekspozytur Urzędów Pośrednictwa Pracy oraz Komunalnych Urzędów Pośrednictwa Pracy w Województwie Śląskiem.

Urząd Emigracyjny zawiadamia, że Ministerstwo Skarbu, pismem L. DPO. 1501/VII z 16 marca b. r. do wszystkich Izb Skarbowych i do Wydziału Skarbowego Śląskiego Urzędu Wojewódzkiego, uchyliło obowiązek przedstawiania zaświadczeń o niezalega-

niu z podatkami przez robotników, względnie emigrantów kontynentalnych, wyjeżdżających na roboty sezonowe w myśl § 1. B. rozporządzenie z dnia 22.XII. 1925 r. (Dz. U. Rz. P. Nr. 133, poz. 949).

Zarazem Ministerstwo Skarbu oznajmiło, że świadectwa, wydawane przez urzędy państwowe, a potrzebne osobom ubiegającym się o bezpłatne paszporty, w myśl § 1 B. powyższego rozporządzenia, jak również podania o wydanie tych świadectw, mogą być zwolnione od opłat stemplowych nawet bez formalnego świadectwa ubóstwa, gdy ubóstwo petentów jest oczywiste, który to warunek zachodzi niewątpliwie u bezrobotnych, zarejestrowanych w Urzędach Pośrednictwa Pracy i pobierających zasiłki państwowe.

St. Gawroński.  
Dyrektor Urzędu Emigracyjnego.

#### IV.

### OKÓLNİK Nr. 17

z dnia 21 sierpnia 1926 r.

w sprawie przystąpienia Urzędu Emigracyjnego do wydawania urzędowego „Komunikatu Informacyjnego Urzędu Emigracyjnego”.

Do Panów Kierowników Państwowych i Komunalnych Urzędów Pośrednictwa Pracy i Opieki na Wychodźcami i Ekspozytur tych Urzędów.

Celem dostarczenia Państwowym Urzędom Pośrednictwa Pracy i Opieki nad Wychodźcami, jakoteż innym władzom i instytucjom kompetentnym, materiałów do informowania osób zainteresowanych o koniunkturach emigracyjnych i warunkach emigracji do poszczególnych krajów, Urząd Emigracyjny przystąpił do wydawania urzędowego „Komunikatu Informacyjnego Urzędu Emigracyjnego”, który wychodzić będzie nieperjodycznie, w miarę zebrania się materiału.

„Komunikat” ten rozsyłany będzie wedle osobnego rozdzielnika, w którym pomieszczone zostaną zainteresowane Wydziały i Departamenty Min. Pracy i Op. Społ., Min. Sp. Zagr., Min. Sp. Wewn. oraz Min. Przem. i Handlu, Wydziały Pracy i Opieki Społ. Urzędów Wojewódzkich i Komisarjatu Rządu na m. st. Warszawę, Państwowe Urzędy Pośrednictwa Pracy oraz Ekspozytury tych Urzędów, Komunalne Urzędy Pośrednictwa Pracy w woj. Śląskiem, Inspektorowie Emigracyjni w Mysłowicach i w Wejherowie, Radcowie Emigracyjni w Paryżu i Berlinie, poza tem zaś wszystkie towarzystwa opieki nad wychodźcami, upoważnione do udzielania informacji w zakresie emigracji. Ponadto poszczególne numery „Komunikatu Informacyjnego” zależnie od ich treści, wysyłane będą zainteresowanym polskim placówkom konsularnym zagranicą.

Zechcą PP. Kierownicy Państw. i Komun. Urzędów Pośrednictwa Pracy i Ekspozytur tych Urzędów uważać zawarte w „Komunikatach Informacyjnych Urzędu Emigr.” informacje za urzędowe wskazówki Urzędu Emigracyjnego i przestrzegać ich tak przy przyjmowaniu i załatwianiu próśb o paszporty emigracyjne, jak i przy informowaniu petentów.

Za Dyrektora:  
Ludwik Kulczycki.  
Naczelnik Wydziału.

#### V.

### KOMUNIKAT

z dnia 13 kwietnia 1926 r.

Pojawiające się w prasie codziennej nieścisle wiadomości o warunkach emigracji do Peru wywołują gorączkę emigracyjną wśród coraz szerszych warstw ludności, zarówno włościańskiej i robotniczej, jak pracującej umysłowo. Na tle ogólnego zainteresowania kwestją emigracji wysuwane są fantastyczne plany kolonizacji i nierealne obietnice, które powodują w wielu wypadkach rzucanie posad, likwidację mieszkań i gospodarstw, a w ostatecznym wyniku zawód i pogorszenie dotychczasowych warunków bytu.

Urząd Emigracyjny ponownie ostrzega, że podobnym pogłoskom, rozszerzanym czy to przez nieświadomość, czy w celach wyzysku przez ludzi niekompetentnych, wierzyć nie należy.

Sprawa emigracji polskiej do krajów zamorskich, w tej liczbie do Peru, na możliwie jak najkorzystniejszych warunkach, jest przedmiotem gruntownych badań władz kompetentnych. Konkretnie plany w tej sprawie będą podawane przez Urząd Emigracyjny do wiadomości publicznej we właściwym czasie.

## VI

### KOMUNIKAT

z dnia 20 kwietnia 1926 r.

W związku z kursującymi pogłoskami o rzekomych wielkich rozmiarach emigracji do Rosji, jakoteż o wygórowanych opłatach, jakie władze polskie mają pobierać przy wydawaniu paszportów do Rosji, Urząd Emigracyjny przy Ministerstwie Pracy i Opieki Społecznej komunikuje, że wedle otrzymanych od przedstawicielstw polskich w Rosji informacji, niema tam zgoła pracy dla pracowników niewykwalifikowanych. W związku z tem paszporty emigracyjne wydawane są przez władze polskie w nielicznych jedynie wypadkach, w których pragną wyjechać, i nie mający pracy ani środków utrzymania w kraju, posiadają zapewnioną w Rosji pracę lub też posiadają tam rodzinę, mogącą zapewnić im utrzymanie. Osoby takie winne przedstawić kontrakt od zamieszkałego w Rosji przedsiębiorcy, zawierający szczegółowe warunki pracy i płacy, lub też zobowiązanie zamieszkałej tam rodziny zapewnienia im stale mieszkania i utrzymania. Dokumenty te zaświadczone być muszą przez właściwy Konsulat polski w Rosji.

Wydanie paszportu emigracyjnego do Rosji nie przesądza uzyskania wize wiewieckiej na wjazd i pobyt, którą wydaje Konsulat Rosyjski w Warszawie wedle obowiązujących go w tej mierze przepisów. Paszporty emigracyjne do Rosji narówni z wydawanymi emigrantom do innych krajów, są bezpłatne na mocy ustawy z dnia 17 lipca 1924 roku.

## VII

### KOMUNIKAT

z dnia 16 maja 1926 r.

Wiele gmin miejskich i magiistrackich otrzymało niedawno odezwy rozesłane przez Polskie Biuro Informacyjno-Kolonizacyjne w Winnipegu, obiecujące pomoc w nabyciu ziemi lub wyszukaniu pracy w Kanadzie; wzamian za powyższe usługi zaleca się w tych odezwach przesyłanie listem poleconym składek w wysokości jednego dolara „Na utrzymanie biura”. Ponadto biuro to obiecuje uzyskać od towarzystw okrętowych dla korespondentów swych, którzy namawiać będą do korzystania z pomocy biura, po 3 dolary za każdy sprzedany bilet okrętowy oraz bezpłatną podróż do Kanady za sprzedaż 50 biletów.

Urząd Emigracyjny zwraca uwagę, że niewłaściwy sposób reklamowania swych usług przez Biuro nie daje podstaw do przypuszczenia, że emigranci odniosą korzyść z proponowanej przez nie pomocy.

Urząd ostrzega również przed werbowaniem emigrantów na wyjazd do Kanady, a tem bardziej przed braniem prowizyj od sprzedanych kart okrętowych, gdyż działalność tego rodzaju jest niezgodna z obowiązującymi w Polsce przepisami i powodować będzie podzignięcie winnych do odpowiedzialności.

## VIII

### KOMUNIKAT

z dnia 21 maja 1926 r.

Wobec pogłosek o możliwości zatrudnienia w Turcji polskich inżynierów i techników i licznych zapytań kierowanych z tego powodu do Urzędu Emigracyjnego, podaje się do wiadomości zainteresowanych, że, zgodnie z otrzymanymi w tej sprawie miarodajnymi informacjami, znalezienie pracy w tych zawodach jest obecnie trudne, wobec czego fachowcy polscy nie mają widoków zatrudnienia w Turcji. Wyjazd do Turcji bez zapewnionej z góry posady jest więc niewskazany, naraża bowiem na stratę i zawód.

PRAWODAWSTWO OBCE.

## H I S Z P A N J A.

### ROZPORZĄDZENIE WYKONAWCZE DO USTAWY O EMIGRACJI

Z DN. 20 GRUDNIA 1924 R.

#### ROZDZIAŁ PIERWSZY.

O osobach, które wchodzą w zakres definicji emigranta i o dokumentach, w które osoby te winny się zaopatrzyć.

##### Artykuł 1.

Emigrujący obywatele hiszpańscy płci męskiej, pełnoletni, będą uznani za emigrantów w pojęciu niniejszej ustawy i niniejszego rozporządzenia:

1. jeżeli nie podlegają poborowi wojskowemu w okresie obowiązkowej służby czynnej;
2. o ile należą do rezerwy, jeżeli nie zostało zawieszono ich prawo do emigrowania przez Dekret Królewski uchwalony na Radzie Ministrów;
3. jeżeli nie podlegają śledztwu lub wyrokowi sądowemu;
4. jeżeli nie biorą udziału w ruchu emigracyjnym, uznanym za emigrację kolektywną, nie zatwierdzoną należycie, w myśl artykułu 6 ustawy i artykułu 4 niniejszego rozporządzenia;
5. jeżeli celem, dla którego opuszczają granicę kraju ojczystego, jest poszukiwanie pracy, wszędzie tylko wówczas, gdy emigracja do kraju, do którego się udają, nie została czasowo wzbroniona na podstawie artykułu 16 ustawy w sposób przewidziany artykułem 4 rozporządzenia;
6. jeżeli przejazd okrętem, płatny lub bezpłatny, odbywa się w trzeciej klasie lub w klasie uznanej za równorzędną.
7. jeżeli nie są wyłączeni z pojęcia prawnego emigrantów.

Obywatele hiszpańscy, mężczyźni pełnoletni, którzy nie podpadają pod określenie pierwszych czterech punktów niniejszego artykułu, będą mogli emigrować, jednakże nie będą uważani za emigrantów dla skutków prawnych, jeśli jednocześnie nie odpowiadają warunkom określonym w punktach 5-tym, 6-tym i 7-ym.

##### Artykuł 2.

Ograniczenia wolności emigrowania, wynikające z obowiązku służby wojskowej, będą stosowane w każdym poszczególnym wypadku zgodnie z przepisami rozporządzenia o rekrutacji i uzupełnieniu kadr wojska i marynarki, które dotyczą obowiązku służby wojskowej obywateli, przebywających za granicami kraju lub po drugiej stronie oceanu.

##### Artykuł 3.

Jeżeli Główny Urząd Emigracyjny będzie zawiadomiony, że w jakimkolwiek kraju lub prowincji, do których kierują się emigranci lub do których zamierzają się skierować, istnieje dla nich wyjątkowe ryzyko z powodu złego obchodzenia się lub warunków bezpieczeństwa publicznego, zdrowotności lub jakichkolwiek innych przyczyn, przeprowadzi odpowiednie zbadanie sprawy, przyczem, o ile to będzie koniecznem, zażąda w tym względzie danych od innych resortów.

Po sprawdzeniu rzeczywistego stanu sprawy Główny Urząd Emigracyjny opracuje odpowiedni wniosek, który zostanie przedłożony Radzie Ministrów. Jeśli zachodzić będzie potrzeba zakazania emigracji do poszczególnych krajów lub prowincyj dla względów bezpieczeństwa publicznego, i o ile potrzeba pośpiechu w tym względzie nie stanie na przeszkodzie, Rada zasięgnie opinii Centralnej Rady emigracyjnej i plenarnego zebrania Rady Stanu, stosownie do artykułu 16 ustawy.

Jeżeli Rada Ministrów zezwoli na emigrację, osoby emigrujące zostaną zrównane w prawach z innymi emigrantami i poddane ogólnym przepisom ustawy i rozporządzenia.

Jeżeli Rada wyda orzeczenie negatywne, zakaz będzie wykonany w trybie wskazanym w następnym artykule.

#### Artykuł 4.

W razie gdy Rada Ministrów na zasadzie uprawnień, które jej przysługują na mocy artykułów 4, 6 i 16 ustawy, wzbronij czasowo emigrację mężczyzn niepełnoletnich, posiadających 16 lat skończonych, którzy nie odbyli służby wojskowej, bądź mężczyzn zaliczonych do pierwszej lub drugiej rezerwy armji lub marynarki, — bądź tych, którzy emigrują kolektywnie, bądź wszystkich obywateli hiszpańskich do określonych krajów lub prowincyj. Główny Urząd Emigracyjny zawiadomi o tym Inspektorów Emigracyjnych, którzy ogłoszą zarządzenie to w sposób przewidziany w niniejszym rozporządzeniu.

Z chwilą ogłoszenia zakazu, okrętowe bilety emigracyjne nie będą mogły być wydawane osobom, których zakaz dotyczy, jak również zwrócona będzie należność, wpłacona w terminie poprzedzającym ogłoszenie zakazu przez Inspektorów.

#### Artykuł 5.

Kobiety niezamężne, mające 25 lat skończonych, wdowy oraz kobiety zamężne, co do których zapadła ostateczna decyzja rozwodowa, mogą emigrować w charakterze emigrantów, o ile posiadają wszystkie warunki przewidziane w §§ 3, 4, 5, 6 i 7 artykułu 1-go rozporządzenia. Charakter emigrantów będzie również przyznany kobietom niezamężnym poniżej 25 lat wieku, pełnoletnim, jeśli prócz tego że odpowiadają powyższym warunkom, są sierotami, lub otrzymały pozwolenie ojca lub matki, z którymi mieszkają lub gdy ci ostatni weszli w powtórne związki małżeńskie, i przepis art. 321 kodeksu cywilnego przestaje ich obowiązywać.

Kobiety zamężne, które nie emigrują wspólnie z mężem lub specjalnie w celu połączenia się z nim, winny posiadać ponadto zgodę męża, wydaną w sposób przewidziany w art. 9 niniejszego rozporządzenia.

#### Artykuł 6.

Osoby niepełnoletnie, tak mężczyźni, jak i kobiety, które nie emigrują w towarzystwie swych rodziców lub opiekunów lub w celu połączenia się z nimi i które posiadają warunki wyszczególnione w art. 1, winny posiadać upoważnienie pierwszych lub drugich, stosownie do art. 9, ażeby móc emigrować i być uznane za emigrantów dla skutków prawnych niniejszej ustawy.

#### Artykuł 7.

Wszyscy emigranci, którzy nie są zwolnieni przez prawo z obowiązku posiadania dowodu osobistego, winni posiadać powyższy dokument.

#### Artykuł 8.

Pozwolenie lub upoważnienie o których jest mowa w art. 5 i 6 zostanie wpisane w odpowiedniej rubryce legitymacji emigracyjnej. Zarówno sporządzenie jak wpisanie będzie dokonane bezpłatnie w terminie trzydniowym.

#### Artykuł 9.

Inspektorowie emigracyjni będą mieli prawo zwalniania od obowiązku przedstawiania pozwoleń, przewidzianych w poprzednim artykule, o ile uznają je za zbędne w wypadku, gdy emigrantom niepełnoletnim lub kobietom emigrującym towarzyszyć będą ojcowie, opiekunowie lub mężowie lub jeśli będą mieli pewność, że celem wyjazdu wymienionych emigrantów jest połączenie się z nimi lub inny powód, który będą uważały za wystarczający.

Inspektorowie będą mogli również na swoją odpowiedzialność zabronić emigracji kobietom poniżej 25 lat w każdym wypadku, gdy powezmą uzasadnione podejrzenie, że kobiety te są przedmiotem handlu żywym towarem, podlegającego karze na mocy ustawy o ochronie dzieci i kobiet lub ustawy o zwalczaniu handlu żywym towarem.

Inspektorowie będą obowiązani w każdym razie przeszkodzić wyjazdowi osoby, która nie posiada według ich zapatrywania wszystkich warunków wymaganych przez ustawę lub przez rozporządzenie, albo gdy istnieją wystarczające podstawy dla podejrzenia, że osoby te podszywają się pod nazwisko obce lub zmyślone, albo gdy dokumenty, które przedstawiają, są sfałszowane.

W tych dwóch ostatnich wypadkach jak również w wypadku przewidzianym w ustępie poprzednim, inspektor zawiadomi władze sądowe.

#### Artykuł 10.

Fakt, że emigrant nie znajduje się pod sądem lub nie podlega wyrokowi, winien być stwierdzony bezpłatnie i w terminie trzydniowym od daty wniesienia podania, przez odpowiednich funkcjonariuszy sądowych, w legitymacji emigracyjnej, na stronie do tego przeznaczonej.

#### Artykuł 11.

Osoby, które mimo że posiadają wszystkie dane wymagane przez ustawę i rozporządzenie, ażeby być uznane w pojęciu prawnym za emigrantów, zechciałyby zrzedzić się tego charakteru, winny zwrócić się o to do Inspektoratu Emigracyjnego w porcie wyjazdu.

Mogą być zwolnieni z charakteru emigrantów:

- 1) artyści występujący w teatrach i w innych przedsiębiorstwach publicznych, którzy wyjeżdżają do krajów imigracyjnych, zaopatrzeni w kontrakty,
- 2) agenci handlowi podróżujący,
- 3) służący podróżujący ze swymi chlebodawcami,
- 4) emigranci osiedli w jakimkolwiek kraju imigracyjnym, którzy powrócą do Hiszpanji czasowo dla spraw osobistych i którzy wracają następnie do kraju, z którego przyjechali,
- 5) emigranci, osiadli w Hiszpanji, którzy byli dwa razy lub więcej w kraju, do którego się udają.

Osoby, które odpowiadają wyżej wymienionym warunkom i które życzą sobie wyrzec się charakteru emigranta, winny przesać umotywowane podanie na zwykłym papierze do Inspektoratu Emigracyjnego portu wyjazdu, załączając następujące dokumenty:

W pierwszym wypadku kontrakt zawarty z przedsiębiorstwem lub jego odpis notarialny.

W drugim wypadku dowód tożsamości wystawiony przez Ministerstwo Spraw Wewnętrznych.

W trzecim wypadku świadectwo, określające czas służby, potwierdzone przez alcalda lub sędziego pokoju miejscowości, z której pochodzi pracodawca.

W czwartym wypadku świadectwo przynależności państwowej, wystawione przez hiszpańskiego konsula w kraju imigracyjnym, lub paszport wystawiony przez tegoż.

W piątym wypadku bilet okrętowy lub dowód tożsamości z poprzednich podróży, albo dokumenty wymienione w poprzednim punkcie, wystawione również z okazji poprzednich podróży.

Podanie winno być złożone w Inspektoracie Emigracyjnym portu, który obowiązany jest zawiadomić petenta o rezultacie w terminie maximum 48 godzin od chwili złożenia podania, które łącznie z dokumentami zostanie mu zwrócone po stwierdzeniu jego tożsamości.

## ROZDZIAŁ II.

### O WŁADZACH EMIGRACYJNYCH.

#### I. Główny Urząd Emigracyjny.

##### A. Uprawnienia.

#### Artykuł 12.

Główny Urząd Emigracyjny jest powołany do wykonywania bezpośrednio lub przez podległe mu organy opieki i nadzoru nad emigrantami ze strony Państwa.

Dyrektor Głównego Urzędu Emigracyjnego wykonywać będzie swój urząd z ramienia Ministra Pracy, od którego będzie zależał bezpośrednio i będzie miał prawo wydawać w imieniu Króla zarządzenia wszystkim władzom, urzędnikom lub narodowym instytucjom, które czy to w Hiszpanji, czy też zagranicą mają lub też mogą mieć



związek z wykonywaniem wspomnianej opieki we wszystkich okolicznościach, wynikających bądź z normalnego biegu spraw bądź z obowiązku wykonywania ustaw, regulujących emigrację.

Zarządzenia, które wprowadzają pewne zmiany w tekście przepisów prawnych lub które mają związek ze sprawami, wchodzącymi w zakres kompetencji innego departamentu, muszą być zatwierdzone przez Ministra Pracy, Handlu i Przemysłu.

Dyrektorowi Głównego Urzędu Emigracyjnego podlegać będzie bezpośrednio cały personel, przydzielony do wykonywania prac tego działu.

Główny Urząd Emigracyjny przedstawi Ministrowi etaty centrali i inspektorów, jak również regulamin, określający warunki przyjęcia, mianowania, przesunięć na wyższe szczeble i kar dyscyplinarnych dla wszystkich klas personelu oraz jego uprawnienia i obowiązki.

Podczas nieobecności lub choroby Dyrektora Głównego Urzędu Emigracyjnego będzie go zastępował Inspektor Emigracyjny według starszeństwa służby.

Dyrektorowi Głównego Urzędu Emigracyjnego przysługuje prawo nakładania kar za przekroczenia ustawy, rozporządzenia lub rozporządzeń dodatkowych bezpośrednio lub po wysłuchaniu opinii Centralnej Rady Emigracyjnej.

Przeciwko postanowieniu Dyrektora Głównego Urzędu Emigracyjnego w tym zakresie będzie mógł być założony sprzeciw w drodze sporno-administracyjnej.

## B. Organizacja.

### Artykuł 13.

Główny Urząd Emigracyjny będzie się składał z następujących wydziałów:

- 1) Wydziału Inspekcji w portach i wewnątrz kraju,
- 2) Wydziału Żeglugi,
- 3) Wydziału Opieki zagranicą, Prasy i Statystyki,
- 4) Wydziału finansowego,
- 5) Wydziału prawnego.

Prócz tego ustanowiona będzie Kancelarja Centralna.

### Artykuł 14.

Wydziałowi Inspekcji w portach i wewnątrz kraju powierzone będą następujące sprawy:

Wydawanie pozwoleń towarzystwom okrętowym, konsygnatarjuszom, trudniącym się przewozem emigrantów.

Ustalanie patentów dla konsygnatarjuszy.

Inspekcja w portach.

Miejscowe Rady Emigracyjne.

Umowy przewozowe.

Gospody dla emigrantów.

Emigracja zbiorowa.

Towarzystwa opieki nad emigrantami w Hiszpanji.

Inspekcja wewnątrz kraju.

Badanie przyczyn i skutków emigracji.

Biura informacji i sprzedaży kart okrętowych emigrantom.

Inspekcja na granicach.

Legitymacje emigracyjne.

Informacje dla emigrantów.

### Artykuł 15.

Wydziałowi Żeglugi powierzone będą następujące sprawy:

Reglamentacja warunków bezpieczeństwa i zdrowotności na okrętach.

Stwierdzanie zdolności okrętów do nawigacji i ustalanie najwyższej ich pojemności dla przewozu emigrantów.

Świadectwa dla właścicieli statków i armatorów.

Porządek przy ładowaniu.

Żywnienie emigrantów i produkty spożywcze.

Ogłędziny sanitarne.

Angażowanie personelu sanitarnego i usług.

Inspekcja w czasie podróży.

Cena biletów okrętowych.

Warunki specjalne dla okrętów przeznaczonych dla służby przybrzeżnej.

Ładowanie i przeładowywanie w portach zagranicznych.

Klasy uznane za odpowiadające trzeciej.

#### Artykuł 16.

Wydziałowi Opieki zagranicą, Prasy i Statystyki powierzone będą następujące sprawy:

Badanie warunków gospodarczych, społecznych i sanitarnych krajów emigracyjnych.

Ogłaszanie danych i wiadomości, związanych z zagadnieniem migracyjnym jak również wydawanie przewodników i ulotek popularnych.

Zabranianie emigracji do poszczególnych krajów.

Zestawianie i ogłaszanie danych, dotyczących poszukiwania pracy i zarobków.

Instytucje opieki społecznej i prawnej dla wychodźców, przebywających poza granicami kraju.

Organizacja i działalność rad konsularnych.

Przygotowanie konwencji i traktatów międzynarodowych, dotyczących emigracji. Statystyka.

#### Artykuł 17.

Wydziałowi finansowemu powierzone będą następujące sprawy:

Mienie i rachunkowość Głównego Urzędu Emigracyjnego i wszystkiego co jest związane z Funduszem Emigracyjnym.

Opracowanie budżetu Głównego Urzędu Emigracyjnego i podległych mu agend.

Pobieranie opłat za patenty i podatki od biletów okrętowych dla emigrantów.

Ubezpieczenie emigrantów.

Organizacja przesyłek pieniężnych i lokaty oszczędności.

Opracowanie rocznego sprawozdania administracyjnego.

#### Artykuł 18.

Wydziałowi prawnemu powierzone będą następujące sprawy:

Skierowywanie według instancji i przeprowadzanie dochodzeń w sprawach należących do kompetencji Głównego Urzędu Emigracyjnego i dotyczących przekroczeń ustawy, rozporządzenia i rozporządzeń dodatkowych.

Ściganie i oskarżanie agentów, rekrutujących emigrantów i agencji nieupoważnionych.

Opieka prawna nad emigrantem.

Ustalanie kaucyj należnych od właścicieli okrętów, agentów i kierowników biur informacji i sprzedaży biletów okrętowych emigrantom.

#### Artykuł 19.

## II. Centralna Rada Emigracyjna.

### A. Atrybucje.

#### Artykuł 20.

Centralna Rada Emigracyjna będzie się składała z członków, wymienionych w artykule 10 ustawy, wybieranych trybem przez nią określonym.

#### Artykuł 21.

Do kompetencji Rady należy:

1) Zatwierdzanie budżetu i rachunków Głównego Urzędu Emigracyjnego.

2) Opiniowanie w sprawie udzielania lub otrzymania subwencji, przewidzianych w ustępach 3 i 4 artykułu 23 ustaw.

3) Opiniowanie w sprawie zarządzeń i postanowień, które zmieniają ustawodawstwo emigracyjne.

4) Opiniowanie w wypadkach odwołania się od zarządzeń inspektorów i w kwestiach prawnych, które należą do kompetencji Głównego Urzędu Emigracyjnego.

5) Opiniowanie w sprawach wszelkich form emigracji zbiorowej do krajów obcych w celu kolonizowania terenów lub w innych analogicznych celach.

6) Opiniowanie w sprawach zakazu emigracji do określonych krajów ze względów bezpieczeństwa publicznego, sanitarnych lub wyjątkowego ryzyka dla emigranta.

7) Udzielanie wszelkich opinii, których zażąda Dyrektor Głównego Urzędu Emigracyjnego.

## B. Działalność.

### Artykuł 22.

Posiedzenia Rady Centralnej będą zwyczajne i nadzwyczajne.

Zwyczajne posiedzenia Rady będą miały miejsce w pierwszej połowie stycznia, kwietnia, lipca i października, nadzwyczajne zebrania w każdym czasie, gdy tego zażąda Dyrektor Głównego Urzędu Emigracyjnego.

Wezwania będą rozsyłane przez sekretarjat możliwie zawczasu, przy czym w zaproszeniach wymienić należy porządek dzienny.

Posiedzenia Rady będą się rozpoczynały od odczytania protokołu poprzedniego zebrania, następnie zebranie przejdzie do porządku dziennego, który może być zmieniony na propozycję przewodniczącego, za zgodą zebranych.

Jeśli przewodniczący uzna jakąkolwiek sprawę za dostatecznie omówioną, proponuje Radzie uznanie jej jako takiej bez debatów i jeśli nastąpi zgoda zebranych, zarządzi głosowanie.

### Artykuł 23.

Dla otwarcia posiedzenia i dla prawomocności uchwał Rady Centralnej, wymagana jest obecność połowy plus jeden członków Rady.

Jeżeli zwołane zebranie nie dojdzie do skutku z powodu braku quorum, będzie zwołane nowe zebranie w terminie piętnastodniowym z takim samym porządkiem dziennym. Zebranie to będzie prawomocne bez względu na liczbę obecnych członków, przy czym okoliczność ta winna być zaznaczona w protokóle posiedzenia.

### Artykuł 24.

Przewodniczący Rady Centralnej będzie miał prawo wzywania na posiedzenie Rady funkcjonariusza, wysłuchanie opinii którego będzie uważał za wskazane. Wezwanie będzie skierowane bezpośrednio przez przewodniczącego na ręce szefa departamentu, do którego należy wspomniany funkcjonariusz.

### Artykuł 25.

Rada Centralna wyznaczy w każdym roku z pośród siebie trzech członków, którzy składać będą Komisję rewizyjną.

Rada Centralna będzie miała prawo wyznaczać poza komisją rewizyjną delegacje i komisje dla badania spraw, należących do jej kompetencji.

## C. Przewodniczący Rady Centralnej.

### Artykuł 26.

Przewodniczącym Rady Centralnej będzie osoba mianowana w tym celu przez Ministra.

### Artykuł 27.

Do kompetencji Przewodniczącego Rady należy:

Zwoływanie Rady i przewodniczenie na jej zebraniach.

Ustalanie porządku dziennego dla posiedzeń, które będą zwołane.

Otwieranie i zamykanie posiedzeń jak również kierowanie obradami.

Zatwierdzanie protokołów zebrań przez położenie swego podpisu.

## D. Sekretarjat Rady Centralnej.

### Artykuł 28.

Obowiązki sekretarza Rady Centralnej będą wykonywane przez urzędnika Głównego Urzędu Emigracyjnego, którego wyznaczycy Dyrektor Urzędu.

### Artykuł 29.

Do obowiązków sekretarza należą:

Prowadzenie protokółów posiedzeń Rady.

Oczytywanie protokółów posiedzeń i dokumentów, które mają być przyjęte do wiadomości.

Prowadzenie ewidencji zapisujących się do głosu.

Podpisywanie zaproszeń na zebrania jak również stwierdzanie swoim podpisem protokółów wszystkich zebrań.

Przechowywanie archiwum Rady Centralnej.

Wystawianie zaświadczeń za podpisem przewodniczącego Rady.

## III. Lokalne Rady Emigracyjne.

### Artykuł 30.

Główny Urząd Emigracyjny wyznaczycy porty, w których winny być zorganizowane Rady lokalne. Ładowanie emigrantów będzie mogło odbywać się jedynie w tych portach.

Do Rad tych wejdą: komendant portu lub osoba przez niego delegowana, sędzia pierwszej instancji, naczelnik zagranicznej służby sanitarnej, lekarz, delegowany przez zarząd dobroczynności prowincjonalnej lub municypalnej, inspektor pracy, o ile jest w tym mieście, a w razie jego braku — robotnik wyznaczony przez inspektora pracy miejscowego okręgu, delegat najwyższej władzy wojskowej okręgu dla wykonania zadań wymienionych w obowiązującym dekreście o rekrutacji armji i jedna osoba mianowana przez Dyrektora na wniosek Inspektora.

Przewodniczącym Rady lokalnej będzie jeden z jej członków, wybrany przez Ministra z pomiędzy trzech kandydatów, wyznaczonych przez Radę.

Dругi członek, wyznaczony przez Radę, będzie pełnił funkcje sekretarza.

Osoba, będąca w bezpośrednim stosunku zależności od właściciela okrętów, upoważnionego do działalności w danym porcie, lub firmy, którą reprezentuje w sprawach dotyczących emigracji, nie będzie mogła zasiadać w Radzie.

To samo dotyczy osoby, która w terminie dwuletnim przed swoim wyborem była sama przedstawicielem lub konsygnatarjuszem jakiegokolwiek firmy okrętowej.

### Artykuł 31.

O ile otworzy się wakans z powodu opuszczenia przez jednego z członków Rady stanowiska, które spowodowało zasiadanie jego w Radzie, Przewodniczący Rady zawiadomi o tem Dyrektora Głównego Urzędu Emigracyjnego, który poweźmie odpowiedzialność decyzję w sprawie mianowania nowego członka.

### Artykuł 32.

Rada lokalna wykonywać będzie następujące czynności:

1) Opiniować w sprawach dotyczących reklamacyj i kar nakładanych przez Inspektora w trybie pierwszej instancji.

2) Opiniować we wszystkich wypadkach, w których zażąda tego Inspektor.

Inspektorat Emigracyjny w każdym porcie dostarczać będzie Radzie miejscowej potrzebnej pomocy w postaci personelu, lokalu, materiałów, przyczem w żadnym wypadku nie wolno jest mianować specjalnych funkcjonarjuszycy dla pomocy Radzie miejscowej ani też przydziałać ich na stałe do Rady.

### Artykuł 33.

Do kompetencji przewodniczącego Rady lokalnej należą:

1) Zwolywanie Rady i przewodniczenie na jej posiedzeniach, wyznaczanie spraw, które mają być przedmiotem obrad Rady, kierowanie obradami, zatwierdzanie protokółów swoim podpisem.

2) Służenie jako organ pośredniczący pomiędzy Radą lokalną i Inspektorem .

W razie nieobecności przewodniczącego zastępuje go czasowo członek mianowany najdawniej. W razie istnienia kilku członków, których nominacje pochodzą z tej samej daty, decyduje wiek.

#### IV. Rady Konsularne.

##### Artykuł 34.

Główny Urząd Emigracyjny wyznaczy konsulaty, przy których powstać winny Rady Emigracyjne w celu dopomagania konsulatom w wykonywaniu zadań, dotyczących spraw emigracyjnych.

Radom tym przewodniczy konsul lub w jego imieniu specjalny attaché, wyznaczony w tym celu przez Główny Urząd Emigracyjny.

W terminie, który będzie ustalony w każdym poszczególnym wypadku przez Główny Urząd Emigracyjny, konsulowie zorganizują powyższe Rady bacząc, aby w skład ich weszli przedstawiciele izb handlowych i hiszpańskich miejscowych towarzystw, patriotycznych i dobroczynnych. Skład tych Rad nie powinien być uzależniony od jakiegokolwiek określonego szematu, przeciwnie winien być dostosowany do warunków miejscowych, przyczem wykorzystać należy elementy najbardziej nadające się do tego celu.

Rady konsularne opracują same swoje statuty i zorganizują swoją działalność w sposób, który uznają za najpraktyczniejszy, byle zachowane były cele przewidziane przez ustawę. Statuty przesyłane być winny do Głównego Urzędu Emigracyjnego dla zbadania i zatwierdzenia.

##### Artykuł 35.

Konsularna Rada Emigracyjna będzie wykonywać nadzór i administrować swoim Funduszem Emigracyjnym, na który złożą się:

1) Darowizny i zapomogi zrzesseń i osób prywatnych.

2) Subwencje, które po wysłuchaniu opinii Centralnej Rady Emigracyjnej będą przyznane przez Główny Urząd Emigracyjny w wysokości, nie przewyższającej sumy należnej z tytułu podatku za sprzedane w danym porcie bilety powrotne.

3) Inne środki, które będą mogły być legalnie przyznane.

Fundusz ten, po odliczeniu wydatków związanych z działalnością Rady, będzie użyty jedynie na zapomogi i repatriację hiszpańskich obywateli, którzy będą tego potrzebowali.

Konsularne Rady Emigracyjne będą składały corocznie sprawozdanie rachunkowe Głównemu Urzędowi Emigracyjnemu do sprawdzenia i zatwierdzenia.

#### V. Obowiązki władz administracyjnych i konsularnych w stosunku do emigracji.

##### Artykuł 36.

Władze administracyjne i podlegli im urzędnicy będą mogli interwenjować w sprawach emigracyjnych jedynie w wypadkach wyraźnie określonych w art. 15 ustawy, przyczem zarządzenia swe winni podawać do wiadomości odpowiednich Inspektoratów Emigracyjnych.

W wypadkach przewidzianych w 3 i 4 ustępie przytoczonego artykułu władze administracyjne winny zawsze wzywać pomocy Inspektora Emigracyjnego.

##### Artykuł 37.

Konsulowie hiszpańscy w krajach, do których udają się emigranci hiszpańscy, będą prowadzili księgę zażaleń według wzoru opracowanego przez Główny Urząd Emigracyjny. W księdze tej notować będą wszystkie zarządzenia wydane na skutek tych zażaleń i ich rezultat. Ponadto prowadzić będą spisy osób, które zostały repatriowane, ich imiona i nazwiska, wiek, stan, zawód, miejsce pochodzenia, data i port wyjazdu oraz przyjazdu, czas który przebyli zagranicą, miejscowości, w których zamieszkiwali i prace jaką wykonywali, przyczyny i datę ich repatriacji.

Konsulowie określać będą w swych rocznych sprawozdaniach liczbę i znaczenie towarzystw i patronatów, znajdujących się na terytorjum, należącym do ich jurysdykcji, a mających na celu obronę i opiekę lub pomoc wzajemną obywateli hiszpańskich; usług, które okazały i nazwiska osób, które najbardziej się w nich odznaczyły.

Artykuł 38.

W konsulatach prowadzony będzie rejestr wychodźców niepełnoletnich, przewidziany w art. 18 ustawy. Do obowiązków konsula będzie należało komunikowanie Dyrektorowi Urzędu, za pośrednictwem Ministerstwa Spraw Zagranicznych, danych o sta-wiennictwie, zawiadomieniach i innych formalnościach, przewidzianych w ustawie o po-borze i uzupełnieniu rekruta.

Artykuł 39.

Główny Urząd Emigracyjny będzie przysyłał na początku każdego kwartału Mi-nistrowi Spraw Zagranicznych spis pytań, które życzy sobie skierować do konsulatów hiszpańskich w krajach emigracyjnych, dla przesłania według adresu. W miarę tego jak będą napływały odpowiedzi, które konsulowie postarają się wysyłać jak najspieszniej, Minister Spraw Zagranicznych będzie je kierował, do Głównego Urzędu Emigracyjnego, który zamieszczać będzie ich treść w rocznem sprawozdaniu, składanem w myśl art. 14 ustawy, narówni z danymi statystycznymi i ogólnymi, które winni nadsyłać konsulowie stosownie do ustępu drugiego art. 19 ustawy.

Artykuł 40.

Konsulowie, którzyby żądali lub otrzymali od emigrantów zapłatę za sprawy za-łatwione lub za dokumenty wystawione na ich żądanie w myśl ustawy lub niniejszego rozporządzenia, ulegną skutkom zarządzeń, przewidzianych w art. 137 rozporządzenia.

Artykuł 41.

Konsulowie lub działający w ich imieniu attachés konsularni, specjalnie przydzie-leni do spraw emigracyjnych, będą dopomagali władzom kraju imigracyjnego, o ile te zwrócą się do nich w sprawach dotyczących wykonywania czynności, wynikających z ustawy i rozporządzenia o imigracji i będą starali się zapobiec, aby wychodźca stał się ciężarem społeczeństwa z powodu ułomności fizycznych lub z powodu niezastosowa-nia się do powyższych zarządzeń prawnych.

W tych wypadkach będzie należało ustalić kto ponosi odpowiedzialność za wzię-cie na pokład emigranta pomimo niezdolności do pracy, zaopiekować się nim i re-patryjować go, przysyłając jednocześnie wszystkie zebrane dane Inspektorowi właściwe-go portu dla dalszego załatwienia.

W ten sam sposób konsulowie lub działający w ich imieniu attachés konsularni będą się starali przy pomocy Emigracyjnych Rad konsularnych opiekować się w miarę możliwości wychodźcami po wylądowaniu, przyjmować zażalenia ich i skargi z powodu obchodzenia się z nimi na parowcu, informować ich w miarę możliwości o warunkach pracy w kraju, w którym wylądowali, czuwać nad wykonaniem umowy najmu emigrantów. Funkcjonariusze ci zorganizują w razie potrzeby przy pomocy Emigracyjnych Rad kon-sularnych obronę emigrantów przed trybunałami kraju imigracyjnego i prócz tego stoso-wać będą repatriację ulgową za połowę ceny przejazdu.

## VI. Zażalenia i ich załatwianie.

Artykuł 42.

Emigranci, którzy uważają się za poszkodowanych w prawach, przysługujących im na zasadzie ustawy lub rozporządzenia wykonawczego, przez jakikolwiek akt ze strony właścicieli okrętów, armatorów, konsygnatarjuszy, kapitanów lub wogóle kogokolwiek, załatwiającego czynności związane z emigracją, zwracać się będą do Inspektoratów Emi-gracyjnych, wymieniając słownie lub w piśmie wystosowanem na papierze zwykłym pra-wo, które uważają za naruszone lub fakt, który motywuje zażalenie. Jeśli zażalenie będzie słowne, Inspektorat zaprotokółuje go na piśmie w jasnych i krótkich słowach.

W ten sam sposób będą składane zażalenia właścicieli okrętów i konsygnatarjuszy lub jakiegokolwiek innej osoby, które nie są skierowane przeciw samym Inspektorom.

Jeśli decyzje dotyczące zażeń, składanych Inspektoratom, będą należały do kom-petencji tychże, Inspektorzy, po przeprowadzeniu dochodzeń, które będą uważali za wystarczające, ogłoszą swe postanowienia lub orzeczenia w terminie możliwie najkrót-szym. W wypadkach nagłych starać się będą skrócić procedurę.

Jeśli rozstrzygnięcie zażaleń lub skarg złożonych Inspektoratom nie będzie należało do ich kompetencji. Inspektoraty po przeprowadzeniu dochodzenia i zebrania danych, potrzebnych dla wypełnienia sprawy, po upływie pewnego czasu przesła je kompetentnej władzy dla rozszadzenia.

Od zarządzeń i orzeczeń Inspektoratów zainteresowani będą mogli odwoływać się do Głównego Urzędu Emigracyjnego w terminie 15-sto dniowym od daty zawiadomienia. W tym celu zawiadomienie o decyzji lub wydaniu orzeczenia winno nastąpić w terminie trzydniowym.

Przepisy niniejszego artykułu obowiązują agentów dyplomatycznych i konsularnych, działających zastępczo w charakterze inspektorów w tych miejscowościach, w których nie istnieją funkcjonariusze bezpośrednio zależni od Głównego Urzędu Emigracyjnego, stosownie do brzmienia art. 62 ustawy.

#### Artykuł 43.

Główny Urząd Emigracyjny będzie rozpatrywał w drodze administracyjnej jako jedyną instancją zażalenia, skierowane przeciw Inspektorom Emigracyjnym. Od decyzji Głównego Urzędu Emigracyjnego będzie istniał rekurs w trybie sporno-administracyjnym.

Skargi, o których mowa w ustępie poprzednim, sformułowane przez emigrantów, właścicieli okrętów lub armatorów, konsygnatarjuszy lub jakiegokolwiek inne osoby, przeciw Inspektorom za czyny, popełnione przy wykonywaniu obowiązków służbowych, będą kierowane do Głównego Urzędu Emigracyjnego. Ten statni przeprowadzi badania i wyda orzeczenie po wysłuchaniu zainteresowanych w terminie, nie przekraczającym miesiąca, zasięgając opinii Centralnej Rady Emigracyjnej, jeśli uzna to za właściwe.

Od postanowień i orzeczeń Inspektoratów w sprawach należących do ich kompetencji możliwe będzie odwołanie się do Głównego Urzędu Emigracyjnego. Rekurs ten może być skierowany ustnie lub pisemnie do Dyrektora Urzędu. O ile rekurs będzie ustny, Naczelnik wydziału prawnego spisze protokół ze słów apelującego, który podpisze go, jeśli będzie piśmienny.

Główny Urząd zażąda od Inspektoratu przedstawienia materiałów i wezwie skarżącego do złożenia wyjaśnień, jakie będzie uważał za wskazane, w terminie nie krótszym niż dwa tygodnie i nie dłuższym nad sześć miesięcy stosownie do tego, czy niezbędne dane muszą być otrzymane w kraju, z zagranicy lub z zamorskich krajów. Ponadto zażąda od Inspektora wyjaśnień, które uzna za potrzebne.

Po upływie tego terminu Główny Urząd Emigracyjny, po wysłuchaniu Centralnej Rady Emigracyjnej, wyda postanowienie, które zakończy rekurs na drodze administracyjnej, pozostawiając otwartą drogę sporno-administracyjną.

Jeżeli przedmiotem zażaleń będą czyny popełnione poza granicami jurysdykcji Inspektoratów lub jeżeli skarga złożona będzie zagranicą, Główny Urząd Emigracyjny rozpatrywać będzie skargę w jedynej instancji i wysłucha zainteresowanych w terminie od 15 dni do 6 miesięcy, zażądawszy wpierw potrzebnych aktów, wyjaśnień i danych i zasięgnąwszy opinii Centralnej Rady Emigracyjnej. Od tego postanowienia, które zakończy postępowanie administracyjne, istnieć będzie jedynie rekurs na drodze sporno-administracyjnej.

### VII. Personel Głównego Urzędu Emigracyjnego.

#### Artykuł 44.

Warunkiem niezbędnym dla wykonywania czynności dyrektora Głównego Urzędu Emigracyjnego będzie należenie bądź do korpusu marynarki w służbie czynnej lub w rezerwie, w randze co najmniej kontradmirała, bądź do armji w podobnej kategorii lub do korpusów sanitarnych armji lub marynarki w teje kategorii, bądź do służby dyplomatycznej lub konsularnej w stopniu ministra pełnomocnego lub konsula generalnego, bądź wreszcie do korpusu Inspektorów Emigracyjnych w stopniu szefa administracji albo też pełnienie służby w charakterze wyższego urzędnika, podległego Głównemu Urzędowi Emigracyjnemu. Pierwszeństwo będą mieli ci, którzy odbywali podróże do Ameryki lub którzy przebywali czas jakiś na tym kontynencie.

Dyrektorowi Głównego Urzędu Emigracyjnego przyznane będą ranga i pobory głównego Szefa administracji oraz pokrycie wydatków reprezentacyjnych, które będą określone przy akcie nominacji, przyczem lata służby będą mu zaliczone tak, jak gdyby pozostawał na swem uprzednim stanowisku w służbie czynnej.

Pobory te nie mogą być pobierane łącznie z innymi, do których skądinąd ma prawo wybrany na stanowisko Dyrektora, ten ostatni może jednak wybrać te pobory, które są dla niego wygodniejsze.

Skutki jego nominacji pod względem pragmatyki służbowej będą regulowane ustawą i rozporządzeniami odpowiednich resortów, do których mianowany należy, a w razie braku odpowiednich zarządzeń, ogólną pragmatyką służbową.

Zarówno pobory Głównego Dyrektora jak fundusz reprezentacyjny, który będzie mu przyznany, będą płatne z Funduszu Emigracyjnego podobnie jak inne wydatki personalne i rzeczowe Głównego Urzędu Emigracyjnego i jego agend lokalnych.

#### Artykuł 45.

Warunki przyjęcia, nominacji, posuwania się w służbie i zarządzeń karnych dla personelu wszelkich kategorii, jego atrybucje i obowiązki będą określone w specjalnym rozporządzeniu, który przedstawiony będzie do aprobaty Ministra na wniosek Dyrektora Głównego Urzędu Emigracyjnego.

### ROZDZIAŁ III.

#### OSOBY UPWAŻNIONE DO PRZEWOZU EMIGRANTÓW.

##### I. Właściciele okrętów i armatorzy.

#### Artykuł 46.

Właściciele okrętów lub armatorzy, którzy zamierzają zająć się przewozem emigrantów, winni skierować do Głównego Urzędu Emigracyjnego podanie o pozwolenie, stosownie do art. 24 ustawy, przy uwzględnieniu warunków przewidzianych w artykułach następujących.

#### Artykuł 47.

Właściciele okrętów lub armatorzy narodowości hiszpańskiej winni załączyć do podania następujące dokumenty:

- 1) Egzemplarz statutu, jeśli o pozwolenie stara się towarzystwo.
- 2) Zaświadczenie, zawierające imiona i nazwiska, z uwzględnieniem narodowości dyrektorów i członków rady towarzystwa, wystawione przez sekretarza rady, za podpisem przewodniczącego.
- 3) Zaświadczenie władz morskich, że okręty znajdują się pod flagą hiszpańską i są matrykułowane w Hiszpanji, stosownie do obowiązujących przepisów, jak również zaświadczenie wyciągu z rejestru handlowego, z uwzględnieniem warunków, wymienionych w ustępie 1-ym art. 22 kodeksu handlowego.
- 4) Dowód wniesienia do dyspozycji Głównego Urzędu Emigracyjnego kaucji w wysokości 50.000 pesetów w gotówce lub w pożyczkach państwowych, które będą przyjmowane we wszystkich wypadkach przewidzianych w niniejszym rozporządzeniu według przeciętnego kursu miesiąca, poprzedzającego ten, w którym kaucja jest składana.

#### Artykuł 48.

Właściciele okrętów lub armatorzy obojczy winni załączyć do podania dokumenty następujące:

- 1) Jeden egzemplarz statutu, jeśli o pozwolenie stara się towarzystwo.
- 2) Pełnomocnictwo lub zaświadczenie należyście zalegalizowane na imię poddanego hiszpańskiego, który ma reprezentować towarzystwo, nazwisko osoby, która zastępować go będzie w razie choroby lub śmierci, w tym ostatnim wypadku do czasu mianowania nowego przedstawiciela. Dokument ten będzie zbędny, jeśli podanie złożone będzie przez poddanego hiszpańskiego w imieniu i na zasadzie wystarczających pełnomocnictw osoby lub towarzystwa cudzoziemskiego, ponieważ natenczas pełnomocnik ten uważany będzie eo ipso również za przedstawiciela.
- 3) Dokumenty stwierdzające, że przedstawiciel towarzystwa i jego zastępca są narodowości hiszpańskiej.



4) Dowód wpłaty przez wymienionego poddanego hiszpańskiego, w zastępstwie właściciela okrętów lub armatora cudzoziemskiego, do dyspozycji Głównego Urzędu Emigracyjnego kaucji w wysokości 50.000 pesetów w gotówce lub w pożyczkach państwowych.

5) Dokument, stwierdzający liczbę i pojemność okrętów, przeznaczonych do przewozu emigrantów. Dane te będą wzięte pod uwagę przez Główny Urząd Emigracyjny przy obliczeniu i ustaleniu należności za patent, opłacany przez każdego właściciela okrętu lub armatora.

6) Dokument rejentalny wydany przez przedstawiciela narodowości hiszpańskiej, stwierdzający, że kaucja złożona w imieniu tego ostatniego, stosownie do ustępu 4 niniejszego artykułu, będzie mogła równie być użyta dla pokrycia odpowiedzialności, która może wyniknąć w czasie pełnienia jego funkcji przez zastępcę w razie zawieszenia w czynnościach przedstawiciela do czasu mianowania lub zatwierdzenia nowego.

Stanowisko hiszpańskiego przedstawiciela lub jego zastępcy nie może być objęte przez funkcjonariusza państwowego w służbie czynnej.

#### Artykuł 49.

Podania składane przez właścicieli okrętów lub armatorów o pozwolenie zajęcia się przewozem emigrantów, będą załatwiane przez Główny Urząd Emigracyjny po zasięgnięciu informacji, które będą uznane za niezbędne.

Odmowna decyzja może być zaskarżona na drodze sporno-administracyjnej.

#### Artykuł 50.

Główny Urząd Emigracyjny wydawać będzie patenty, przewidziane w art. 24 ustawy.

#### Artykuł 51.

Przedstawiciele narodowości hiszpańskiej właścicieli okrętów lub armatorów będą zawiadamiali Główny Urząd corocznie, w ostatnim miesiącu roku budżetowego, czy w roku następnym zajdzie jakakolwiek zmiana, czy to w liczbie okrętów przeznaczonych do przewozu emigrantów, czy to w ich tonażu, wyszczególniając i uzasadniając zmiany, które mają nastąpić.

O ile w terminie, który zostanie wyznaczony przez Główny Urząd Emigracyjny, nie będzie wpłacona wyznaczona należność, pozwolenie będzie cofnięte do chwili wpłacenia należności, łącznie z odsetkami, które narosną z powodu zwłoki.

## II. Konsygnatarjusze.

#### Artykuł 52.

Konsygnatarjusze, którzy pragną trudnić się wysyłką emigrantów, zwrócą się do właściwego Inspektoratu z prośbą o pozwolenie przewidziane w art. 52 ustawy. O swojej decyzji w tym względzie Inspektorat winien zawiadomić Główny Urząd Emigracyjny.

#### Artykuł 53.

Konsygnatarjusze obowiązani są załączyć do podania dokumenty następujące:

- 1) Deklaracja towarzystwa, którego okręty będą na nich konsygnowane, z wymienieniem linii, na których okręty te będą kursowały.
- 2) Dokumenty stwierdzające, że petent jest narodowości hiszpańskiej.
- 3) Świadcstwo wystawione przez Ministerstwo Sprawiedliwości, stwierdzające, że petent nie podlegał karze za przestępstwa, mające związek z emigracją.
- 4) Dowód wpłaty do dyspozycji Głównego Urzędu Emigracyjnego kaucji w wysokości 25.000 pesetów, w gotówce lub w pożyczkach państwowych.

#### Artykuł 54.

Inspektorat udzieli pozwolenia w terminie ośmiu dni od daty złożenia podania. Odmowa może nastąpić jedynie, jeśli petent nie złoży wszystkich dokumentów wymaganych lub jeżeli stwierdzone będzie, że nie korzysta z pełni praw cywilnych.

Jeśli decyzja Inspektoratu będzie negatywna, petent będzie mógł zaskarżyć ją przed Głównym Urzędem Emigracyjnym.

Artykuł 55.

Nie mogą być konsygnatarzami dla powodów przewidzianych w art. 26 ustawy:

- 1) Członkowie Sądu, sędziowie śledczy i municypalni, sekretarze i zastępcy ich w sądach przysięgłych i w sądach pokoju.
- 2) Generałowie, dowódcy i oficerowie wojska i marynarki w służbie czynnej.
- 3) Gubernatorowie cywilni, sekretarze, urzędnicy i pracownicy tych zarządów.
- 4) Burmistrzowie, zastępcy burmistrzów, sekretarze rad miejskich i urzędnicy municypalni.
- 5) wszystkie inne osoby, które wykonują jakąkolwiek jurysdykcję.

Artykuł 56.

W razie śmierci konsygnatarjusza przedsiębiorstwo jego będzie mogło dokonywać odprawy okrętów konsygnowanych na niego, do czasu mianowania następcy, ale jedynie w ciągu dwóch miesięcy, licząc od daty śmierci. Kaucja złożona w imieniu zmarłego, podlega obciążeniu w razie przekroczeń, które mogą mieć miejsce w czasie zastępstwa. Kaucja armatora w takim wypadku będzie również dodatkowo służyła na pokrycie odpowiedzialności, związanych z konsygnacją, stosownie do art. 28 ustawy.

Armator obcokrajowiec będzie mógł w razie śmierci lub zwolnienia swego konsygnatarjusza upoważnić swego przedstawiciela do czynności związanych z konsygnacją jego okrętów w jakimkolwiek porcie hiszpańskim do czasu mianowania nowego konsygnatarjusza pod warunkiem, że zastępstwo to nie może przekroczyć dwu miesięcy od daty zejścia lub zwolnienia. Wspomniany przedstawiciel jest obowiązany zawiadomić o tym oficjalnie Główny Urząd Emigracyjny, który zawiadomi odpowiedni Inspektorat dla dalszego załatwienia.

W razie zawieszenia albo ostatecznego cofnięcia jakiegokolwiek towarzystwu okrętowemu pozwolenia na zajmowanie się przewozem emigrantów, rozumie się samo przez się, że jest zawieszono lub upada całkowicie pozwolenie udzielone konsygnatarzom na reprezentowanie takiego towarzystwa w porcie.

Konsygnatarz nie będą mogli korzystać z pozwolenia, które im będzie udzielone dla ładowania emigrantów, jeśli towarzystwa, które reprezentują, nie zachodzą do portu, w którym zamieszkują.

Artykuł 57.

Konsygnatarzowie towarzystw krajowych lub cudzoziemskich, mających pozwolenie na przewóz emigrantów, będą opłacali rocznie od 1.000 do 5.000 pesetów stosownie do liczby emigrantów, których załadują.

III. Postanowienia ogólne.

Artykuł 58.

Hiszpańscy armatorzy lub właściciele okrętów zarówno jak konsygnatarzowie będą prowadzili księgi zgodnie z brzmieniem art. 33 kodeksu handlowego, a ponadto konsygnatarzowie prowadzić będą rejestr ogólny emigrantów, którzy odpiłyną na ich statkach.

Konsygnatarzowie będą mieli obowiązek przechowywać powyższy rejestr do dyspozycji Inspektoratów Emigracyjnych w przeciągu pięciu lat, jak również talony biletów, przewidziane w art. 38 ustawy.

Artykuł 59.

Jeżeli właściciel okrętów, armator lub konsygnatarz zechce zrzec się pozwolenia, wydanego mu na przewóz i ładowanie emigrantów, winien będzie zawiadomić o tem pisemnie Główny Urząd Emigracyjny, który w terminie piętnastu dni od daty otrzymania zrzeczenia, ogłosi zwolnienie od opłaty patentu w przyszłości, jednak bez prawa zwrotu już zapłaconego.

Artykuł 60.

W razie gdy Rząd wstrzyma czasowo emigrację do określonych krajów lub prowincyj na zasadzie art. 16 ustawy, Dyrektor Głównego Urzędu Emigracyjnego prześle

Inspektoratom urzędującym w portach, w których zatrzymują się okręty właścicieli lub armatorów lub zamieszkują konsygnatarjusze, polecenie cofnięcia pozwoleń, dotyczących przewozu do tych krajów lub do tych prowincyj.

Główny Urząd Emigracyjny będzie miał również obowiązek zawiadomienia Inspektoratów, w celu dalszego zafatwienia, o cofnięciu pozwoleń właścicielom okrętów, armatorom lub konsygnatarjuszom, którzy popełnią poważne wykroczenie przy wykonywaniu swych obowiązków.

#### Artykuł 61.

Konsygnatarjusze będą przysyłać konsulowi hiszpańskiemu w porcie przeznaczenia tym okrętem, który wiezie emigrantów, spis tychże, według wzoru opracowanego przez Główny Urząd.

Emigranci, podlegający służbie wojskowej, będą wpisani na osobną listę, w której będzie zaznaczony ich obecny stosunek do wojskowości, rodzaj broni i jednostka wojskowa, do której należą.

Konsygnatarjusze będą również przysyłać do Głównego Urzędu Emigracyjnego za pośrednictwem Inspektoratów portowych duplikaty list wymienionych poprzednio.

#### Artykuł 62.

Konsygnatarjusze armatorów w portach przeznaczenia, jako ich przedstawiciele w granicach stosowania ustawy, będą przyjmowali zażalenia i uwagi konsulów hiszpańskich, kwitując na żądanie odbiór pism, które powyższe władze do nich skierują.

Armatorzy mają prawo powierzać przedstawicielstwo swych interesów w portach przeznaczenia, w granicach stosowania tego artykułu, i osobom, które nie są konsygnatarjuszami tych okrętów, zawiadamiając o tem Główny Urząd Emigracyjny.

W każdym wypadku armatorzy będą dodatkowo odpowiedzialni za przekroczenia ustawy i rozporządzenia, popełnione przez ich przedstawicieli w portach przeznaczenia.

#### Artykuł 63.

Właściciele okrętów i ich reprezentanci oraz konsygnatarjusze są obowiązani przysyłać Inspektorowi portu, w którym mają swoją siedzibę, w dwóch egzemplarzach ogłoszenia, prospekty i druki, które będą publikowane.

Inspektorat zwróci natychmiast jeden z przesyłanych egzemplarzy, zaopatrzony go w swój podpis i pieczęć; egzemplarz ten winien być przechowywany przez właścicieli okrętów lub konsygnatarjuszy do dyspozycji Inspektorów emigracyjnych. Tekst puszczonych w obieg druków lub ogłoszeń winien zgadzać się całkowicie z przechowywanym egzemplarzem.

Gdy ogłoszenia te publikują się w miejscowościach, w których niema Inspektora Emigracyjnego, należy uzyskać pozwolenie Głównego Urzędu.

Ogłoszenia i publikacje rozpowszechniane przez armatorów i konsygnatarjuszy mogą zawierać jedynie:

Nazwę towarzystwa, opis okrętu, datę przybycia, odjazdu, nazwy portów wyjścia, przeznaczenia i przesiadania, przypuszczalny czas trwania podróży.

Wolno będzie również rozdawać lub rozlepieć chromolitografie lub fotografie okrętów pod warunkiem, że nie będą zawierały nic ponad to, co jest przewidziane w poprzednim ustępie.

Jeżeli plakaty, ogłoszenia lub prospekty nie stosują się dokładnie do warunków wymienionych w ustępie poprzednim, zostaną przesłane przez Inspektorat do Głównego Urzędu i będą mogły być rozpowszechniane jedynie po uzyskaniu pozwolenia tego ostatniego.

#### Artykuł 64.

Funkcjonowanie biur informacyjnych i sprzedaży biletów emigrantom, przewidziane w art. 36 ustawy, podlegać będzie przepisom następującym:

1) Kierownik biura winien być narodowości hiszpańskiej, posiadać pełnię praw kupieckich, być dobrego prowadzenia się, nie być zasądzonym za przestępstwa mające związek z emigracją, nie mieć opinii agenta emigracyjnego, ani też należeć w czasie

teraźniejszym lub przeszłym do towarzystw lub zrzeseń, mających na celu zyski ciągłone bezpośrednio lub pośrednio z rekrutacji i przewozu emigrantów.

Okoliczności powyższe będą stwierdzane na zasadzie informacji komendanta policji powiatu, do którego należą kandydaci na posady kierowników biur.

Jeśli kierownictwo biura należeć będzie do osoby prawnej, winna ona być legalnie ukonstytuowaną, a osoba, która ją będzie reprezentowała, winna posiadać wymagane powyżej warunki.

2) Biura te będą opłacały podatek w wysokości od 100 do 1000 pesetów zależnie od ilości sprzedanych biletów i stosownie do taryfy ustanowionej przez Główny Urząd Emigracyjny.

3) Dla założenia biura trzeba złożyć w Głównym Urzędzie kaucję w wysokości 2000 peset za każdego właściciela okrętów, armatora lub konsygnatarjusza, który złoży podanie o pozwolenie. Kaucja ta będzie służyła jako gwarancja dla czynności, które będzie prowadził kierownik biura.

4) Za czynności kierowników biur będą dodatkowo odpowiedzialni właściciele okrętów, armatorzy, ich przedstawiciele lub konsygnatarjusze, którzy wystąpili o pozwolenie na założenie biura w sposób przewidziany w art. 28 ustawy.

5) Główną funkcją kierowników biura będzie informowanie emigrantów ściśle według brzmienia artykułu 63 rozporządzenia, określającego rodzaj i zakres udzielanych wiadomości, oraz wydawanie biletów według wzoru, który opracuje Główny Urząd Emigracyjny.

6) Bilety, które biura te będą wydawały będą prowizoryczne ze względu na to, że wyjazd ich właścicieli zależny jest od pozwolenia, którego udzieli Inspektoraty. Dla wszystkich innych skutków prawnych będą one uważane za definitywne i zapewnią posiadaczom te same prawa, które przysługują posiadaczom biletów definitywnych na zasadzie ustawy i rozporządzenia i w razie niewykonania umowy lub przekroczenia postanowień obowiązujących wywołają te same sankcje karne. W tym celu bilety te zawierac winny nazwę statku, nazwisko konsygnatarjusza, cenę i termin odjazdu. W porcie wyjazdu będą one zamienione na bilety definitywne, o ile Inspektorat upoważni ich posiadaczy do wyjazdu.

Cena biletu nie może być wyższą od ceny biletu na ten sam statek i na tę samą podróż, pobieraną w porcie wyjazdu.

7) Za niewykonanie zobowiązań, które wypływają z posiadania biletu wydane go przez biuro, specjalnie zaś dotyczących zarezerwowania miejsca na obranym okręcie, będzie odpowiedzialny konsygnatarjusz i zażalenia za poniesione z tego tytułu szkody i straty będą kierowane przeciw niemu.

8) Biura sprzedaży biletów emigrantom będą podlegały Inspektoratom Emigracyjnym i przekroczenia obowiązujących postanowień i instrukcyj, które będą ogłaszane, karane będą grzywną w odpowiedniej wysokości i spowodować mogą nawet cofnięcie pozwolenia.

9) Główny Urząd Emigracyjny będzie miał prawo, o ile okoliczności będą tego wymagały, cofnąć pozwolenia jednemu, kilku lub wszystkim biurom sprzedaży biletów dla emigrantów, które będą wówczas zmuszone do zaprzestania swych czynności w terminie wyznaczonym.

W wymienionych wyżej instrukcjach będą wskazane sposób i warunki działania tych biur oraz tryb postępowania dla zażaleń przeciw kierownikom biur za przekroczenie przez nich popełnione.

## ROZDZIAŁ IV.

### Fundusz Emigracyjny.

#### Artykuł 65.

Główny Urząd Emigracyjny będzie miał prawo otrzymywać w imieniu Państwa wszelkie dobra lub kapitały z tytułu spadku, legatu lub darowizny na cele, które odpowiadają jego działalności, jak również będzie miał prawo kupna i zawierania umów, zgodnie z obowiązującymi przepisami.

Artykuł 66.

Centralna Rada Emigracyjna jest opiekunem funduszu, który będzie się nazywał Funduszem Emigracyjnym.

Fundusz ten będzie się tworzył w sposób następujący:

- 1) Z opłat za patenty wpłaconych przez właścicieli okrętów, konsygnatarjuszy oraz biura informacji i sprzedaży biletów emigrantom.
- 2) Z kar opłaconych za przekroczenia ustawy, przepisów wykonawczych i rozporządzeń dodatkowych.
- 3) Z podatku od biletów emigrantów i repatriantów.

4) Z wpływów pochodzących z publikacji lub wydawnictw Głównego Urzędu.

5) Z subwencji i darowizn, udzielanych przez zrzeszenia i osoby prywatne.

Wszystkie te dochody będą inkasowane przez Główny Urząd Emigracyjny i depozytowane w Skarbie Państwa, w którym pozostawać będą do jego dyspozycji. Sumy nie zużyte w jednym okresie budżetowym będą kredytowane na okres następny.

Funkcjonariusz Ministerstwa Skarbu zajmie się inkasowaniem wpływów. Plan wydatków z tego funduszu będzie umieszczony corocznie ze wszystkimi szczegółami w preliminarzu budżetowym, zatwierdzonym przez Centralną Radę Emigracyjną na wniosek Głównego Urzędu.

Cele, na które Główny Urząd czerpać będzie z Funduszu Emigracyjnego, poza wydatkami personalnymi i rzeczowymi, których wymagać będzie działalność Urzędu, są następujące:

1) Ubezpieczenia i zapomogi dla emigrantów wyjeżdżających, osiadłych zagranicą i repatriowanych.

2) Opieka nad emigrantami.

3) Subwencje dla sanatoriów, szpitali, zrzeszeń i towarzystw wzajemnej pomocy, dobroczynnych, patriotycznych, oświatowych, lub innych analogicznych instytucji hiszpańskich, mających siedzibę w kraju, do którego się kieruje emigracja hiszpańska i których zadaniem jest dawanie przytułku hiszpanom niezdolnym do pracy, podnoszenie ich poziomu kulturalnego, pielęgnowanie uczuć obywatelskich i patriotycznych naszych kolonii, oraz rozwijanie i krzewienie węzłów braterstwa pomiędzy wszystkimi hiszpanami, znajdującymi się na obczyźnie.

4) Pomoc, której forma i gwarancje będą w każdym poszczególnym wypadku osobno określone, ma cele kolonizacji i zaludnienia Hiszpanji.

Na cele wymienione w 3 i 4 ustępie niniejszego artykułu, nie można będzie zarządzać wydatkami bez uprzedniego uzyskania przychylniej opinii Centralnej Rady Emigracyjnej, uchwalonej trzema czwartymi głosów składających ją członków.

Komisja złożona z trzech członków Centralnej Rady, wyznaczanych przez nią co roku, zajmie się zbadaniem, sprawdzeniem i kontrolą rachunków miesięcznych, oraz zapozna się z aktami, gdy uzna to za wskazane.

Artykuł 67.

Kapitały ukonstytuowanego w ten sposób Funduszu Emigracyjnego, będą złożone w Banku Państwa na rachunku bieżącym do dyspozycji Głównego Urzędu Emigracyjnego, za wyłączeniem sumy niezbędnej dla wypłat natychmiastowych, która nie może jednak nigdy przewyższać 5000 pesetów.

Czeki wystawiane w celu podnoszenia pieniędzy i przekazy będą podpisywane przez Dyrektora Urzędu i naczelnika wydziału finansowego lub przez ich zastępców.

Artykuł 68.

Polecenia wypłat będą wydawane przez Dyrektora Głównego Urzędu Emigracyjnego. Skarbnikiem rachunkowym będzie naczelnik wydziału finansowego.

Na czele rachuby stać będzie naczelnik wydziału finansowego. Rachuba będzie prowadziła księgę inwentarzową i księgę pomocnicze, których zaprowadzenie uzna się w następstwie za właściwe.

Co miesiąc sporządzany będzie bilans rachunkowy, który naczelnik wydziału finansowego prześle komisji rewizyjnej, mianowanej przez Centralną Radę. Co roku opracowane będzie sprawozdanie rachunkowe, poparte dowodami i bilans stanu kasy. Po zatwierdzeniu przez Centralną Radę Emigracyjną sprawozdania i bilans ogłaszane będą w Gazecie Madryckiej za podpisem Dyrektora Urzędu.

### Artykuł 69.

Regulamin wewnętrzny wydziału rachuby, oraz sposób układania rocznego preliminarza budżetowego, będą ustanowione przez Główny Urząd Emigracyjny, który przestrzegać będzie jak największej jasności i prostoty, Określone będą również wysokość i forma kaucji, którą składać będzie funkcjonariusz zarządzający kasą.

### Artykuł 70.

Ubezpieczenia utworzone Dekretem Królewskim z dnia 7 sierpnia 1920 roku, w celu częściowego zabezpieczenia emigrantów przed ryzykiem śmierci lub zupełnej niezdolności do pracy, spowodowanych wypadkami na morzu, w przyszłości dokonywane będą na rzecz tych ostatnich lub prawnych ich spadkobierców zależnie od rodzaju wypadku, na zasadach następujących:

Będą ubezpieczone:

a) Wypadki w czasie podróży (śmierci lub niezdolności do pracy z powodu zatonięcia statku, pożaru, zderzenia lub innej katastrofy na morzu lub z powodu wypadku na pokładzie, za który towarzystwo okrętowe nie może być pociągnięte do odpowiedzialności, lub z powodu choroby, na którą zapadł emigrant podczas podróży).

b) Wypadki nieprzystosowania (choroba, na którą zapadł emigrant w pierwszym miesiącu po przyjeździe i która uniemożliwia pracę w kraju przeznaczenia).

c) Wypadki nieszczęścia (śmierć naturalna przed upływem pierwszego miesiąca od chwili przybycia emigranta).

Na wniosek Głównego Urzędu Emigracyjnego ustalone będą warunki i wysokość powyższego ubezpieczenia. Ubezpieczenie wymienione w ustępie a) będzie dokonane zapomocą konkursu między towarzystwami ubezpieczeniowymi podległymi prawodawstwu hiszpańskiemu. Ubezpieczenia wymienione w ustępach b) i c) dokonane być winny w miarę możliwości za pośrednictwem konsularnych Rad emigracyjnych, na zasadzie porozumienia z towarzystwami hiszpańskimi o celach patriotycznych lub dobroczynnych, działającymi w miejscu przeznaczenia emigranta.

## ROZDZIAŁ V.

### Przepisy dotyczące kaucyj.

### Artykuł 71.

Ażeby odpowiedzialność pieniężna, którą ponosi właściciel okrętów, armator, konsygnatarjusz lub kierownik biura informacji i sprzedaży biletów dla emigrantów mogła być wyegzekwowana, poszkodowany, z inicjatywy którego prowadzony był proces, przedłożyć winien wyrok, jaki wydały na jego korzyść sądy zwykłe, Inspektoraty lub Główny Urząd Emigracyjny, każdy w swoim zakresie.

Dyrektor Urzędu zawiadomi o tym fakcie skazanego właściciela okrętu, armatora, konsygnatarjusza lub kierownika biura sprzedaży biletów dla emigrantów w celu dania mu możliwości założenia sprzeciwu w terminie ośmiu dni, o ile sprzeciw ten może mieć miejsce albo w przeciwnym razie w celu uzupełnienia kaucji do całej jej wysokości w przeciągu miesiąca od daty otrzymania zawiadomienia.

W razie założenia sprzeciwu wszczęte będzie wskazane w tym wypadku postępowanie, które doprowadzić winno do rozstrzygnięcia definitywnego, w terminie piętnastu dni po wysłuchaniu stron zainteresowanych.

W razie zgody wyrażonej przez właściciela okrętu, armatora, konsygnatarjusza lub kierownika biura informacji i sprzedaży biletów dla emigrantów, lub jeżeli po upływie ośmiu dni nie zostanie złożony sprzeciw, albo jeżeli wszczęte ponownie postępowanie rozstrzygnie sprawę na niekorzyść oskarżonego, Główny Urząd Emigracyjny zarządzi wypłatę na rzecz skarżącego.

Jeśli po upływie miesiąca od daty wypłaty zasądzonej sumy właściciel okrętu, armator, konsygnatarjusz lub kierownik biura informacji i sprzedaży biletów nie dopełni kaucji do poprzedniej wysokości, pozwolenie na prawo zajmowania się przewozem lub wysyłaniem emigrantów, będzie cofnięte do czasu wpłaty całej należności.

Konsygnatarjusze mający lub nie mający pozwolenia na przewóz emigrantów, którzy przyjmą emigrantów narodowości hiszpańskiej na pokład statku, nie mającego upoważnienia do przewozu tychże, będą obowiązani do zapłacenia podatku, określonego

w niniejszych przepisach, a jeśli go nie uiszczą w ustalonym terminie i trybie, zarządzone będzie przeciw nim postępowanie egzekucyjne, włącznie do licytacji w razie niewypłacalności jako dłużników Skarbu Państwa.

#### Artykuł 72.

Gdy odpowiedzialność, która ma być wyegzekwowana, pochodzi z tytułu kary, wystarczy ażeby ten, kto ją nałożył zgodnie z ustawą i rozporządzeniem, zawiadomił Główny Urząd Emigracyjny o zapadłym wyroku.

Główny Urząd zawiadomi ze swej strony zainteresowanego. Jeśli do ośmiu dni grzywna nie będzie wpłacona, Dyrektor Urzędu poleci wypłacić ją z kaucji na rzecz Funduszu Emigracyjnego, o czym zawiadomi zainteresowanego, żądając dopełnienia kaucji i stosując następnie postępowanie ustanowione w artykule poprzedzającym.

#### Artykuł 73.

W celu zwrotu kaucji będzie wszczęte postępowanie, w czasie którego wysłuchani będą zainteresowani i Inspektoraty Emigracyjne.

Po przeprowadzeniu dochodzenia przez Główny Urząd Emigracyjny, ogłoszony będzie w Gazecie Madryckiej wyrok prowizoryczny w celu dania osobom, które uważają się za poszkodowane, czasu na reklamację. O ile w przeciągu dwóch miesięcy reklamacja nie będzie wniesiona, wyrok uznany będzie za ostateczny.

Jeżeli armator lub konsygnatarjusz, który zażąda zwrotu kaucji, nie przewoził lub nie ekspedjował emigrantów dłużej niż rok jeden, kaucja będzie uważana za zwolnioną. Wyżej przedstawione formalności, wymagane dla zwolnienia kaucji, nie będą miały w tym wypadku zastosowania, prócz jedynie ogłoszenia w Gazecie Madryckiej, prowizorycznej decyzji w celu dania możliwości osobom, uważającym się za poszkodowane, założenia sprzeciwu w terminie dwumiesięcznym.

### ROZDZIAŁ VI.

#### Umowa przewozowa z emigrantami.

##### I. B I L E T.

#### Artykuł 74.

Towarzystwa okrętowe upoważnione do przewozu emigrantów prowadzić będą księgi talonowe, składające się z grzbietu i arkuszy numerowanych, z których każdy zawierać będzie jeden egzemplarz formularza biletowego, opisanego w następnym artykule.

Inspektorowie winni będą zwracać w terminie czterdziestu ośmiu godzin przedstawione przez właścicieli okrętów lub konsygnatarjuszy księgi talonowe (o ile będą zgodne z zatwierdzonymi wzorami), po zaświadczeniu i ostemplowaniu wszystkich arkuszy.

#### Artykuł 75.

Bilet okrętowy, zarówno pojedynczy jak rodzinny, winien stosować się do wzorów zatwierdzonych przez Główny Urząd Emigracyjny i składać się będzie z części następujących: grzbietu połączanego z talonem, pozostającym u konsygnatarjusza, właściwego biletu, który zatrzyma emigrant, na którego imię bilet ten jest wystawiony i talonu załadunkowego, który będzie odebrany po wejściu emigranta na statek.

Nakaz przyjęcia na pokład, umieszczony w legitymacji emigracyjnej, uważany będzie za obowiązujący, o ile karta legitymacji tej, dotycząca wydania biletu przez konsygnatarjusza, jest wypełniona należycie.

W karcie okrętowej winny być określone następujące dane, stanowiące zasadnicze cechy umowy przewozowej, której dotyczą: numer karty, nazwa towarzystwa, okrętu, portu załadowania, portów pośrednich i portu przeznaczenia, data wyjazdu, imiona emigranta lub emigrantów, jeśli wyjeżdża rodzina; numer łóżka, który emigrant będzie zajmował na statku, cena karty okrętowej wyrażona słowami i cyframi, sposób po-

brania opłaty, багаż, który zabiera emigrant, przyczem wyliczyć należy ilość pakunków i ich wagę w kilogramach, imiona, nazwiska i miejsce zamieszkania osób, które zezwoliły na wyjazd, w wypadkach przewidzianych w art. 5 ustawy; data wystawienia karty okrętowej; stempel konsygnatarjusza, serja i numer legitymacji emigracyjnej.

Talon załadunkowy będzie zawierał: numer karty okrętowej, której odpowiada, serję i numer legitymacji emigracyjnej, nazwisko emigranta lub emigrantów, o ile chodzi o rodzinę, nazwę okrętu, cenę karty okrętowej, port wyjazdu i przeznaczenia, datę odejścia okrętu i stempel konsygnatarjusza.

Przy wydawaniu rodzinnych biletów okrętowych emigrantom, stosownie do postanowień niniejszego rozporządzenia, za rodzinę uważani będą: rodzice z dziećmi niepełnoletnimi, wdowcy lub wdowy z dziećmi niepełnoletnimi, rodzeństwo z rodzeństwem niepełnoletnim i opiekunowie ze swoimi pupilami.

Za dokumenty dodatkowe, do których wystawienia obowiązuje fakt sprzedaży biletów, będą uważane:

1) Lista okrętowa, której odpisy wysłane będą konsulatowi hiszpańskiemu w porcie przeznaczenia, inspektorowi w podróży, jeśli znajdować się będzie na statku lub w razie jego nieobecności lekarzowi hiszpańskiemu, któremu powierzona jest opieka nad emigrantami, inspektorowi w porcie wyjazdu i Głównemu Urzędowi Emigracyjnemu za pośrednictwem tego ostatniego.

W liście okrętowej, która wykonana będzie według wzoru opracowanego przez Główny Urząd Emigracyjny i obejmie wszystkich pasażerów, wsiadających na okręt, będą wyszczególnione: imię i nazwisko każdego emigranta, płeć, pochodzenie, z wymienieniem wsi i prowincyj, wiek, zawód, umiejętność pisania i czytania lub jej brak, ostatnie miejsce zamieszkania, serja i numer legitymacji emigracyjnej. Prócz tego wymienione będą wszystkie szczegóły, które uznane będą za użyteczne dla celów statystycznych.

2) Druk, który będzie wręczony emigrantowi, wyszczególniający pożywienie, do jakiego będzie miał prawo i zawierający przedruk następujących artykułów ustawy i rozporządzenia:

Artykuły ustawy: 2, 3, 5, 38, 40, 41, 42, 44, 47 i 48.

W celu związania treści tych druków z biletem okrętowym wypisze się na nich przed wydawaniem artykuły rozporządzenia: 42, 43, 79, 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 87, 119 i 139, nazwę okrętu, na którym ma się odbyć podróż, datę odejścia statku, serję i numer legitymacji. Mogą być również zamieszczone ogólne warunki przewozu i wewnętrzny regulamin na okrętach, o ile warunki te i przepisy nie sprzeciwiają się ustanowionym przez ustawę i rozporządzenie.

#### Artykuł 76.

Załatwienie formalności związanych z umową przewozową, której wyrazem będzie bilet okrętowy, zawierający wyżej przytoczone warunki, odbywać się będzie według norm opracowanych przez Główny Urząd Emigracyjny. Urząd przestrzegać w nich będzie jak największej prostoty postępowania, dążąc do zaoszczędzenia czasu i trudu tym, którzy biorą udział w załatwianiu powyższej czynności.

Konsygnatarjusze winni wydawać bilety okrętowe ściśle według kolejności żądań, a przy załadowaniu na okręt przestrzegać pierwszeństwa według numerów porządkowych biletów.

Konsygnatarjusze winni umieszczać w swych biurach w miejscu widocznym plakat, wyszczególniający liczbę miejsc, zarezerwowanych przez towarzystwo dla odnośnego okrętu i portu i będą uprzedzali osoby zgłaszające się po bilety okrętowe, jaki numer kolejnej zarezerwowanych miejsc jest do nabycia, przyczem nie będą mogli wydać większą liczbę biletów niż ogłoszona liczba miejsc.

Jeżeli, w celu zapobieżenia spóźnieniu wyjścia okrętu na morze, koniecznym będzie przedłużenie godzin urzędowania biura, ustanowionych przez Główny Urząd Emigracyjny dla każdego portu, czynności biurowe będą mogły trwać na żądanie konsygnatarjusza do dziesiątej w nocy.

W tym wypadku konsygnatarjusz wpłaci na rachunek Funduszu Emigracyjnego dziesięć pesetów za każdą godzinę pracy poza czasem normalnym.

Na prośbę konsygnatarjusza możliwe będzie również udzielanie pozwoleń na ładowanie emigrantów po zachodzie słońca do godziny, którą wyznaczy Główny Urząd Emigracyjny, przyczem czas ten wolno przedłużyć na takichże warunkach. Konsygnat-



tarjusz wpłaci wówczas nizej wymienione sumy: za każdy okręt, który załaduje w nocy do 60 emigrantów — 50 pesetów, do 100 — 90 pesetów, do 200 — 160 pesetów, do 300 — 200 pesetów, wyżej 300 — 250 pesetów.

Wpływy z tego tytułu będą pobierane przez inspektorów portowych, którzy co miesiąc przekazywać je będą na rzecz Funduszu Emigracyjnego, stosownie do instrukcji Głównego Urzędu.

W razie jeżeli ładowanie, rozpoczęte przed zachodem słońca, musi być przedłużone po tym czasie, opłata powyższa będzie liczona dopiero po upływie pół godziny od zachodu słońca.

### Artykuł 77.

Bilety okrętowe dla emigrantów nabyte zagranicą i wystawione na nazwiska osób, które mają ładować się w Hiszpanji, dają prawo tym ostatnim do wyjazdu na okręcie, który odchodzi w kierunku wskazanym na bilecie, a należy do właściciela, który bilet wystawił.

Bilety te winny być przedstawione konsygnatarjuszom portu, na jaki zostały wystawione, dla zamiany na normalny bilet okrętowy, sporządzony według przepisanego wzoru. Ażeby posiadacze tych biletów okrętowych mieli prawo odjazdu z portu, winni uprzedzić konsygnatarjusza przynajmniej na 15 dni przed datą odejścia okrętu, bądź osobiście, bądź zapomocą listu poleconego, za potwierdzeniem odbioru.

Bilety tej kategorii będą mogły być wykorzystane jedynie w razie, jeśli między nabywcą i tym, który ma odbyć podróż, istnieje jeden z nizej wyszczególnionych stosunków pokrewieństwa:

Małżonkowie, rodzice, dzieci, rodzeństwo ze związku prawnego, rodzeństwo adoptowane ze związku nieprawego lub pasierbowie.

W specjalnych wypadkach Inspektor będzie mógł dać pozwolenie w drodze wyjątku na skorzystanie z biletu tej kategorii osobie, która, mimo że nie jest w stosunku wyżej wymienionym do przyswajającego bilet, znajduje się w podobnych stosunkach bliskości. W tym wypadku na bilecie będzie należało zanotować na jakiej podstawie wyjątek ten został zrobiony.

Do reklamacyj lub żądań odszkodowania z tytułu posiadania biletów tej kategorii stosowane będą te same przepisy ustawy, co do zwykłych biletów okrętowych.

Jeżeli właściciel okrętu w chwili przedstawienia biletów zakupionych w kraju imigracyjnym będzie miał sprzedane lub zamówione wszystkie miejsca na okręcie, posiadacze tych biletów będą mieli prawo do wyjazdu następnym okrętem tego samego właściciela, odpływającym w tym kierunku.

Bilet tej kategorii uprawnia do odjazdu zarówno z portu, który jest na nim oznaczony, jak z jakiegokolwiek innego dalszego portu przejściowego, do którego zawijają przyznania jakiejkolwiek niżki.

Towarzystwa okrętowe nie będą mogły wystawiać biletów tej kategorii na porty, w których nie zatrzymują się ich okręty.

Towarzystwo, które po wystawieniu biletu zakupionego w kraju imigracyjnym zawiesi lub przerwie swoje czynności w Hiszpanji lub w kierunku portu przeznaczenia, wymienionego na bilecie, obowiązane będzie w sposób i w terminie przewidzianym w niniejszym artykule zapewnić przejazd posiadaczowi tego biletu, a o ile ten ostatni wystawiony będzie na rodzinę, również rodzinie, na mających upoważnienie okrętach innych towarzystw, które zachodzą do portu wymienionego na bilecie, albo też zwrócić emigrantowi na jego żądanie cenę przejazdu lub przejazdów, aby dać mu możność dokonania podróży na własny rachunek.

Jeśli dla jakiegokolwiek powodu towarzystwo wstrzyma lub skasuje postoje swych okrętów w porcie wskazanym na bilecie tej kategorii, obowiązane będzie do pokrycia kosztów podróży kolejną z powyzszego portu do portu, w którym zatrzymują się jego okręty, jak również wypłacać odszkodowanie licząc po cztery pesety za osobę i dzień od dnia przyjazdu do pierwszego portu aż do dnia załadowania w drugim.

Główny Urząd Emigracyjny ogłosi odpowiednie instrukcje, regulujące wydawanie, tryb postępowania i skutki prawne biletów okrętowych tej kategorii.

## Artykuł 78.

Główny Urząd Emigracyjny będzie miał prawo wydawania w niektórych wypadkach kombinowanych biletów okrętowych, które będą obejmowały wszystkie koszty podróży emigranta, łącznie z mieszkaniem i pożywieniem, z miejsca jego zamieszkania do celu podróży.

W biletach tych będą wymienione szczegółowo należne świadczenia i oznaczona będzie kategoria hoteli oraz rodzaj i ilość pożywienia.

Jednocześnie Główny Urząd Emigracyjny zostaje upoważniony do kontraktowania we wszystkich lub w niektórych portach gospód dla emigrantów i do zakładania takich gospód, jeżeli uzna to za odpowiednie.

Zakontraktowane gospody winny poddać się bez zastrzeżeń dozorowi władz emigracyjnych. Właściciele ich będą obowiązani składać kaucję w wysokości określonej w każdym wypadku przez Główny Urząd Emigracyjny.

W umowach będą określone warunki zamieszkania i kary, które mogą być nakładane za niewykonanie zastrzeżonych warunków, przyczem mogą one dochodzić aż do rozwiązania umowy bez prawa do jakiegokolwiek odszkodowania.

## II. ROZWIĄZANIE UMOWY.

### Artykuł 79.

Gdy emigrant zechce rozwiązać umowę transportową i zawiadomi o tem konsygnatarjusza, który mu wydał bilet okrętowy, przynajmniej na pięć dni przed odejściem okrętu, którym miał odpłynąć, ten ostatni zwróci mu połowę ceny przejazdu, jeśli bilet był opłacony, o ile emigrant udowodnił, że jest rzeczywiście tym, który bilet zakupił.

Konsygnatarjusz, który dokona wypłaty, zażąda od emigranta pokwitowania odbioru zwróconej sumy na prowizorycznym lub normalnym bilecie okrętowym zażalenie od wypadku, zachowując te dokumenty u siebie.

Konsygnatarjusz zawiadomi o rozwiązaniu umowy Inspektorat, który położy swój podpis pod pokwitowaniem emigranta z otrzymanego zwrotu gotówki i cofnie nakaz przyjęcia na pokład. Jeśli emigrant nie umie pisać, podpis położy osoba, którą Inspektorat do tego upoważni.

### Artykuł 80.

Kiedy przyczyną rozwiązania umowy będzie poważna choroba emigranta lub jednego z towarzyszących mu członków rodziny, i rozwiązanie to będzie zgłoszone na sześć godzin przed wyznaczonym terminem odejścia okrętu, zainteresowany winien przedstawić świadectwo lekarza, który stwierdzi, że choroba, na którą się powołuje emigrant nie pozwala mu przedsięwziąć podróży.

Konsygnatarjusz ma prawo polecić zbadanie chorego przez lekarza, którego sam wyznaczy. Jeśli opinja tego ostatniego nie będzie zgodna z opinją lekarza, który wystawił świadectwo, sprawa będzie przedstawiona Inspektorowi, który poleci lekarzowi morskiej służby sanitarnej zbadać chorego i po wysłuchaniu jego zdania osądzi sprawę ostatecznie i bezapelacyjnie.

Wszystkie te czynności powinny być wykonane z szybkością wymaganą w podobnych wypadkach.

W razie przyjęcia podania o rozwiązanie umowy i udzielenia zgody przez Inspektorat, zwrot ceny przejazdu dokonany będzie w ten sam sposób, jaki jest przyjęty w razie dobrowolnego rozwiązania umowy.

Jeżeli chory, który motywuje stanem zdrowia prośbę rozwiązania umowy, nie znajduje się w porcie, konsygnatarjusz będzie mógł prosić Inspektora, ażeby wyznaczył na jego koszt lekarza, który dokona oględzin, wymaganych w porcie przez morską służbę sanitarną lub aby rozwiązał umowę w sposób, przewidziany w artykule poprzednim, nawet gdyby brakowało mniej niż pięć dni do odejścia okrętu.

### Artykuł 81.

Jeśli umowa transportowa rozwiązuje się z powodu śmierci emigranta, konsygnatarjusz złoży całą wpłaconą sumę w Inspektoracie, który przechowa ją dla wypłacenia spadkobiercom.

### Artykuł 82.

Będą uważane za wystarczające dla rozwiązania umowy powody następujące:

1) Ciężka choroba lub śmierć ojca lub matki, jednego z małżonków lub jednego z dzieci osoby posiadającej bilet okrętowy, nawet w razie, jeśli wymieniony członek rodziny, nie miał towarzyszyć emigrantowi, jednak wówczas tylko gdy choroba lub śmierć nastąpi po nabyciu biletu okrętowego i będzie podana do wiadomości na sześć godzin przed odejściem okrętu. Będą miały zastosowanie w tym wypadku postanowienia artykułów 79 i 80.

2) Wszystkie powody, należące do siły wyższej, po ich należytem stwierdzeniu

3) Rozwiązanie z jakiegokolwiek powodu, byleby nie z woli emigranta, umowy najmu, która go skłoniła do emigracji, wszakże pod warunkiem, że zainteresowany zawiadomi o tem na sześć godzin przed załadowaniem na statek, że umowa najmu była rzeczywiście motywem jego wyjazdu i że wiadomość o jej rozwiązaniu doszła go po nabyciu biletu okrętowego.

### Artykuł 83.

Jeśli konsygnatarjusz sprzeda bilet okrętowy, który został w danej podróży niewyzyskany bądź w tym samym porcie, bądź w poprzednim z powodu rozwiązania umowy przewozowej, zawartej zgodnie z brzmieniem art. 79, 80 i 82, lub z powodu nierekamowania przez emigranta w terminie przewidzianym, będzie zmuszony zwrócić emigrantowi sumę, którą był pobrał tytułem częściowego zadatku lub całkowitej należności.

Zwrot dokonany będzie w gotówce, a należność będzie złożona w Inspektoracie Emigracyjnym portu, w którym bilet okrętowy był ponownie sprzedany, Inspektorat ten prześle ją emigrantowi za pośrednictwem Inspektoratu portu, w którym umowa była rozwiązana lub unieważniona.

Dla celów powyższych Inspektorowie Emigracyjni wpisywać będą do kartoteki inspekcyjnej liczbę biletów, niewyzyskanych lub unieważnionych i pozostających do dyspozycji; ponadto podadzą do wiadomości Inspektorów dalszych portów, w których okręt się zatrzymuje, numery tych biletów i będą prowadzili rejestr ich, w którym będzie zanotowane miejsce zamieszkania zainteresowanych.

Główny Urząd Emigracyjny opracuje odpowiednie instrukcje w celu najbardziej praktycznego i właściwego wykonania powyższych przepisów.

W razie dyskwalifikowania na okręcie emigranta, który miał jechać w towarzystwie swojej rodziny czyli dzieci, rodziców, małżonka lub rodzeństwa, ci ostatni będą mieli prawo do zwrotu całkowitej sumy, wpłaconej za przejazd, o ile zaniechają zamiaru podróży.

Z prawa tego nie korzysta rodzina emigranta, odrzuconego z własnej jego winy, między innymi z powodu braku wymaganych dokumentów lub innych podobnych powodów, które będą zbadane przez Inspektorat odpowiedniego portu.

Przeciwko postanowieniom Inspektoratów można będzie wszcząć postępowanie, ustanowione dla innych reklamacyj.

## III. O WSTRZYMANIU PODRÓŻY.

### Artykuł 84.

W razie wstrzymania podróży z powodów niezależnych od emigranta, konsygnatarjusz okrętu winien będzie wypłacać emigrantowi, który nie mieszkał poprzednio w porcie załadowania, odszkodowanie w wysokości czterech pesetów za każdy dzień opóźnienia. Sumy te będzie wręczał codziennie za pokwitowaniem zainteresowanego lub, o ile ten ostatni będzie niepiśmienny, za pokwitowaniem osoby wskazanej przez Inspektorat.

Dla skutków postanowień tego artykułu konsygnatarjusze będą obowiązani wydawać bilety, któremi rozporządzają, na żądanie emigrantów, natychmiast po ogłoszeniu daty odejścia danego statku.

Fakt złożenia u konsygnatarjusza zadatku dla zabezpieczenia zapłaty na bilet okrętowy uprawnia emigranta do odszkodowania w razie opóźnienia statku.

Konsygnatarjusze nie będą obowiązani do zapłaty odszkodowania, o ile zawiadomią listem poleconym emigranta, który opłacił bilet lub złożył zadek, na dziesięć dni wcześniej, o opóźnieniu statku i o dacie jego odejścia.

Bez względu na przyczynę odejścia okrętu po ogłoszonym terminie, emigrant ma prawo do odszkodowania i konsygnatarjusz wypłaci je natychmiast na żądanie Inspektora.

Jeśli spóźnienie będzie wywołane siłą wyższą, konsygnatarjusz niezależnie od wypłaty odszkodowania złoży odpowiedni protest, motywując go według swego rozumienia.

W tym wypadku:

A) Jeśli Inspektor, po odpowiednim zbadaniu sprawy, uzna, że spóźnienie było wywołane siłą wyższą, zgodnie z twierdzeniem konsygnatarjusza, wyśle natychmiast akta sprawy do Głównego Urzędu Emigracyjnego, który winien rozstrzygnąć ją w terminie najwyżej dziesięciodniowym, licząc od dnia wejścia aktów do ogólnego rejestru:

1) Jeżeli Główny Urząd Emigracyjny rozstrzygnie sprawę zgodnie z opinią Inspektora, suma wypłaconego odszkodowania będzie oddana do dyspozycji konsygnatarjusza w terminie czterdziestu ośmiu godzin, obciążając Fundusz Emigracyjny.

2) Jeżeli opinia Głównego Urzędu Emigracyjnego będzie niezgodna z opinią Inspektora, Urząd ten zawiadomi Inspektora i konsygnatarjusza również w przeciągu czterdziestu ośmiu godzin, w celu otrzymania bardziej wyczerpujących informacji. Po nadejściu nowych materiałów i włączeniu ich do akt, będą one rozpatrzone w terminach wskazanych poprzednio.

B) Jeżeli Inspektor nie uzna, w danym wypadku spóźnienia, działania siły wyższej, sprawa rozstrzygnięta będzie, zgodnie z normami ustanowionymi w Instrukcji o grzywnach, przez Główny Urząd Emigracyjny, który weźmie pod uwagę okoliczności każdej sprawy. Jeżeli Urząd uzna, że działanie siły wyższej miało miejsce, suma odszkodowania oddana będzie do dyspozycji konsygnatarjusza w terminie 48 godzin licząc od daty rezolucji.

#### Artykuł 85.

Konsygnatarjusz będzie wolny od obowiązku wypłacania odszkodowania w wypadkach siły wyższej, sprawdzonych z zachowaniem należytej ostrożności przez Inspektoraty lub Główny Urząd Emigracyjny, które przeszkodzą okrętowi wyjść z portu w terminie ogłoszonym, jeżeli wypadki te miały miejsce po wydaniu biletu — bądź przed przyjęciem okrętu do portu załadowania, bądź w porcie załadowania.

Konsygnatarjusz będzie również wolny od wypłaty odszkodowania, jeżeli wypadek, który spowoduje opóźnienie wyjścia statku na morze, zdarzy się w chwili, gdy emigrant będzie się znajdował na pokładzie, pod warunkiem wszakże żywienia go na rachunek okrętu aż do czasu rozpoczęcia podróży.

#### Artykuł 86.

W razie opóźnienia z powodów niezależnych od emigrantów statku, na którym mieli odbyć podróż, Inspektorat może zażądać od konsygnatarjusza lub ten ostatni może prosić Inspektorat o pozwolenie załadowania emigrantów na inny statek tegoż towarzystwa, upoważniony do przewożenia emigrantów, na tych samych warunkach co pierwszy.

Cena przejazdu, którą uiścić emigrant nie będzie mogła być podniesiona, nawet gdyby była wyższą na statku, którym odplynie.

Gdyby jednak cena ta była niższa, różnica będzie zwrócona emigrantowi.

Z dobrodziejstw wynikających z tego przepisu oraz z artykułu 84 będą korzystali emigranci, którzy nie mogli wsiąść na okręt, ponieważ sygnalizowane miejsca nie były wolne, co nie zwalnia właściciela okrętu od odpowiedzialności za niewykonanie przepisów art. 76 rozporządzenia.

Jeśli Inspektorat poleci lub zgodzi się na powyższą zamianę i drugi okręt wyjdzie z portu przed upływem piętnastu dni od daty wyznaczonej na odejście pierwszego, emigranci którzy nie wyjadą na tym okręcie, stracą, począwszy od daty wyjścia okrętu, prawo do odszkodowania, które im przysnaje ustęp pierwszy art. 84 niniejszego rozporządzenia.

O ile jednak pomiędzy odejściem pierwszego i drugiego statku uplynie okres dłuższy niż dni piętnaście, emigranci będą mogli wybrać między wyjazdem drugim statkiem lub rozwiązaniem umów transportowej.

W razie gdyby towarzystwo nie mogło zastąpić okrętu spóźnionego innym, czy to własnym, czy należącym do innego towarzystwa lub zamiany tej nie można było skutecznie w porcie załadowania emigrantów w terminie piętnastodniowym, będzie obowiązałe zwrócić cenę biletu okrętowego, którą wniósł emigrant, zwrócić kosztą przejazdu trzecią klasą od miejsca zamieszkania emigranta do portu jak również kosztą mieszkania i utrzymania do dnia, od którego zaczęła się wypłata odszkodowania oraz pokryć kosztą powrotu do miejsca jego zamieszkania.

#### Artykuł 87.

Towarzystwa kolejowe będą wydawały każdemu, kto tego zażąda i przedstawi legitymację emigracyjną należycie zaświadczoną, bilety specjalne, które posiadać będą na pierwszej stronie napis „Bilet emigracyjny”, na ostatniej zaś przedruk artykułu 45 ustawy, numer pociągu na jaki zostały wydane, serje i numer legitymacji emigracyjnej.

Bilet ten będzie się składał z dwóch jednakowych, złączonych z sobą części, którego, którzy zatrzymają jedną część w swem posiadaniu, drugą zaś oddadzą emigrantom emigrant winien przedstawić przy końcu podróży urzędnikom towarzystwa kolejowemu.

Jeżeli emigrant, który udowodni w odpowiednim Inspektoracie swój charakter emigranta, przy pomocy wspomnianej legitymacji, nie będzie mógł wsiąść na wyznaczony statek z powodu spóźnienia pociągu, zawiadomi o tem Inspektorat, wręczając mu część biletu kolejowego, która pozostała w jego posiadaniu.

Inspektorat Emigracyjny sprawdzi, czy spóźnienie pociągu nastąpiło z powodu siły wyższej i jeżeli uzna, że powód ten nie miał miejsca, zażąda wykonania przepisu art. 45 ustawy.

Jeżeli towarzystwo odmówi wykonania tego przepisu, Inspektorat zaawansuje emigrantowi należne mu odszkodowanie, i zawiadomi Główny Urząd Emigracyjny, ażeby ten ostatni wszczął odpowiednie kroki w celu zareklamowania należnej sumy.

#### Artykuł 88.

Każdy upoważniony konsygnatarjusz wyznaczy miejsce w porcie załadowania gdzie emigranci winni złożyć swoje bagaże, które od tej chwili pozostają na jego odpowiedzialności.

Nie wolno zmuszać emigranta, ażeby przewóz swego bagażu powierzał określonej osobie lub agencji. Do przewozu bagaży ze wspomnianego wyżej lokalu na statek obowiązany jest wyłącznie konsygnatarjusz, który nie ma przeto prawa doliczać do ceny przejazdu poniesione z tego powodu koszty, ani też żądać ich zwrotu z jakiegokolwiek tytułu.

W razie zgubienia lub skradzenia bagażu emigranta na statku albo w czasie, gdy bagaż ten był pod opieką właściciela okrętu lub konsygnatarjusza, odszkodowanie, które winien otrzymać poszkodowany nie może w żadnym razie przewyższyć 200 peset za każda sztukę bagażu osobistego.

Dla otrzymania należnego odszkodowania potrzebne będzie przedstawienie biletu okrętowego, w którym wyznaczona być winna liczba i rodzaj pakunków załadowanych lub dopuszczonych do załadowania.

Emigranci będą mogli deponować bezpłatnie, za pokwitowaniem, u kapitana okrętu lub u osoby, przez niego wyznaczonej, pieniądze i kosztowności, które ze sobą wiozą.

### IV. REPATRYJACJA WYCHODZCÓW.

#### Artykuł 89.

Nałożony na towarzystwo okrętowe przez art. 47 ustawy obowiązek repatryjowania bezpłatnie emigranta, który nie będzie przyjęty w porcie przeznaczenia na zasadzie ustaw imigracyjnych obowiązujących w tym kraju, winien być wykonany po zawiadomieniu o fakcie nieprzyjęcia konsula hiszpańskiego, który wyda polecenie bezpłatnego repatryjowania.

Wykonanie obowiązku repatryjowania może być polecane towarzystwu okrętowemu jedynie wówczas, jeżeli przepis, na którym opiera się odrzucenie emigranta, był ogłoszony oficjalnie w kraju przeznaczenia i jeżeli można będzie łowić, przez oblicze-

nie czasu, który zużywa przesyłka pocztowa z kraju, w którym wyszło rozporządzenie, lub w inny sposób, że rozporządzenie to powinno być być znane w porcie załadowania przed wydaniem biletu okrętowego.

#### Artykuł 90.

Właściciele okrętów lub armatorzy, posiadający pozwolenie na przewóz emigrantów, obowiązani będą repatrjować za połowę ceny liczbę emigrantów, nie przynoszącą 20 procent emigrantów, których przewieźli do kraju przeznaczenia w ciągu roku poprzedniego.

Właściciele ci lub armatorzy będą obowiązani składać co kwartał w odpowiednim porcie konsularnym Radom Emigracyjnym lub w razie ich braku konsulom, w swoim, swego konsygnatarjusza lub swego reprezentanta imieniu, dowody stwierdzające liczbę repatrjantów, przewiezionych na zasadach ulgowych w kwartale poprzednim.

W końcu każdego roku zrobione będzie obliczenie i zgodnie z jego wynikami towarzystwa okrętowe, które albo nie wykonały wymienionych repatrjacji, albo wykonały je w stosunku mniejszym niż towarzystwo, które miało najwięcej repatrjantów w tym samym czasie, wpłacają w gotówce na rzecz Funduszu Emigracyjnego połowę ceny tyłu ulgowych biletów okrętowych, ile winny były wydać na zasadzie ustawy. Sumy te będą użyte wyłącznie na repatrjację. Jeżeli towarzystwo nie wpłaci powyższej sumy w terminie miesięcznym, zostanie ona stracona z kaucji, jednocześnie zaś towarzystwo będzie wezwane do niezwłocznego dopełnienia kaucji.

Jeśli towarzystwo nie wpłaci powyższej sumy lub nie dopełni kaucji w terminie dwudziestu dni, wydane mu pozwolenie na przewóz emigrantów będzie cofnięte.

#### Artykuł 91.

W konsulatach znajdować się będzie do dyspozycji właścicieli okrętów, konsygnatarjuszy lub ich przedstawicieli szczegółowy wykaz, zawierający nazwiska armatorów, nazwy okrętów, które nadeszły w kwartale poprzednim, liczbę emigrantów, przewiezionych z Hiszpanji na każdym okręcie oraz szczegółowy wykaz emigrantów, repatrjowanych przez każdego właściciela okrętu w ciągu kwartału.

#### Artykuł 92.

W celu ustalenia wspomnianych 20 procentów, konsulowie przestrzegać będą zasad następujących:

1) ażeby obowiązek repatrjowania rozłożony był w sposób jak najbardziej sprawiedliwy na wszystkich właścicieli okrętów, którzy mu podlegają;

2) ażeby obowiązek ten był rozłożony proporcjonalnie na wszystkie podróże powrotne, które okręty mają odbyć w ciągu roku;

3) ażeby do tych 20 procent były wliczone osoby, które winny być repatrjowane w myśl art. 47 i następnych Instrukcji dla Konsulatów z dnia 11 października 1889 roku, której przepisy należy uważać za zmienione przez postanowienia, art. 48 ustawy emigracyjnej, dotyczące zapłaty połowy ceny przejazdu.

4) ażeby mieli pierwszeństwo emigranci, odpowiadający warunkom następującym, według poniższej kolejności:

a) obowiązani do powrotu do Hiszpanji w celu odbycia powinności wojskowej,

b) odrzuceni na zasadzie ustawy ograniczającej imigrację, o której konsygnatarjusz lub właściciel okrętu nie mogli wiedzieć przed załadowaniem emigranta,

c) pozbawieni środków, przyczem pierwszeństwo będą mieli ci, którzy posiadają najliczniejsze rodziny, jeśli wracają z nimi,

d) niepełnoletni,

e) ofiary rozbicia okrętu,

f) wymienieni w 3-im ustępie niniejszego artykułu.

#### Artykuł 93.

Przedsiębiorstwa przewozowe będą miały prawo pobierać pełną wartość powrotnych biletów okrętowych, jeżeli przepisy, regulujące imigrację, będą zmienione, odwołane lub zastąpione w sposób, który uniemożliwi emigrantom wyładowanie i w terminie, który czynił niemożliwą wiadomość o tych zmianach przy zawieraniu umowy transportowej.

Gdyby emigranci, którzy mają być repatrjowani, nie byli w stanie opłacić podróży powrotnej, zaliczy się towarzystwu na każdego, który repatrjowany będzie bezpłatnie z tego powodu, dwa przejazdy za połowę ceny, w celu zwolnienia od obowiązku, który art. 48 ustawy na nich nakłada.

#### Artykuł 94.

Jeżeli okręt hiszpański lub cudzoziemski nie zawija w powrotnej drodze do żadnego hiszpańskiego portu, owe 20 procent emigrantów, których winien był przewieźć za połowę ceny, może być repatrjowanych na innym okręcie, uznanym przez władze emigracyjne za odpowiadający przepisom niniejszego rozporządzenia.

Repatracja odbywać się będzie na rachunek armatora okrętu, który ją spowodował i ten statni lub jego przedstawiciel dopłaca temu, który repatrjację wykona, połowę ceny biletu okrętowego za każdego emigranta, repatrjowanego w tych warunkach.

Konsulowie hiszpańscy zagranicą zarządzają tę repatrjację i zaksięgują odpowiednie zaświadczenia, ażeby w każdej chwili można było sprawdzić jej wykonanie.

Armatorzy lub przedstawiciele obu okrętów winni porozumieć się z konsulami dla zadośćuczynienia postanowieniom niniejszego artykułu.

### ROZPORZĄDZENIA OGÓLNE.

#### Artykuł 95.

Wszelkie sprawy, które powstaną z powodu stosowania przepisów artykułów rozdziału VI rozporządzenia, o ile wszczęte są przez emigrantów i skierowane przeciw właścicielom okrętów, armatorom, konsygnatarzom lub kierownikom biur informacji i sprzedaży biletów okrętowych, będą zaliczone do liczby skarg, przewidzianych w art. 21 ustawy i rozpatrywane w sposób przewidziany w art. 42 niniejszego rozporządzenia.

Jeśli sprawy będą spowodowane przez właścicieli okrętów, armatorów, konsygnatarzów lub kierowników biur informacji i sprzedaży biletów okrętowych, będą zaliczone do liczby spraw objętych art. 22 ustawy i rozpatrywane w sposób przewidziany w art. 43 niniejszego rozporządzenia.

### ROZDZIAŁ VII.

#### Warunki, którym odpowiadać winny okręty przewożące emigrantów.

##### I. ZARZĄDZENIA OGÓLNE.

#### Artykuł 96.

Ażeby okręty handlowe hiszpańskie lub cudzoziemskie, należące do właścicieli posiadających odnośne upoważnienie, mogły trudnić się przewozem emigrantów hiszpańskich, posiadać winny warunki, przewidziane w obowiązujących przepisach marynarki i regulaminie zewnętrznej służby sanitarnej z uwzględnieniem dodatków i zmian, zawartych w niniejszym rozdziale. Warunki te, dotyczące zdrowotności, bezpieczeństwa i higieny pasażerów trzeciej klasy lub klasy przyrównanej do tej ostatniej przez Główny Urząd Emigracyjny, winny być przestrzegane podczas podróży w jedną i drugą stronę.

#### Artykuł 97.

Nie będą upoważnione do przewozu emigrantów okręty tak hiszpańskie jak cudzoziemskie, które nie odpowiadają warunkom bezpieczeństwa, wymaganym przez obowiązujące rozporządzenia Ministerstwa Marynarki.

#### Artykuł 98.

Okręty winny prócz tego poddać się przed pierwszą podróżą inspekcji ustalonej w art. 29 niniejszego rozporządzenia, w czasie której wymagane będzie wykazanie minimalnej szybkości 11 mil na godzinę w ciągu dwóch godzin. Wszakże zwolnione

będą od tej próby okręty, których kapitan wykaże na zasadzie danych dziennika okrętowego należycie poświadczonych, że średnia szybkość okrętu w ostatniej podróży, odbytej nie dalej niż przed sześciu miesiącami, wynosiła minimalnie 10 mil na godzinę.

#### Artykuł 99.

Kapitanom wspomnianych okrętów zabrania się:

1) Zmieniać w czasie przewożenia emigrantów hiszpańskich rutę okrętów, w celu holowania lub świadczenia usług innego rodzaju drugim statkom, o ile nie będzie to czynione w celu niesienia ratunku lub pomocy statkom tym lub ich załodze, znajdującym się w niebezpieczeństwie

2) Przewozić materiały wybuchowe lub inne materje niebezpieczne, jeśli na pokładzie statku znajdują się emigranci hiszpańscy.

3) Przeladowywać w portach obcych emigrantów hiszpańskich na inne okręty, o ile nie będzie to czynione w wypadku siły wyższej lub na zasadzie pozwolenia Głównego Urzędu Emigracyjnego i przy zachowaniu gwarancji, które ten ostatni ustanowi.

4) Przeladowywać w portach hiszpańskich emigrantów bez pozwolenia, za wyłączeniem wypadków siły wyższej.

5) Pozwalać w czasie przebywania emigrantów hiszpańskich na pokładzie na gry hazardowe, podlegające karze na mocw ustaw hiszpańskich.

6) Ładować emigrantów hiszpańskich w portach obcych bez pozwolenia Głównego Urzędu Emigracyjnego.

#### Artykuł 100.

W celu wykonania postanowień zawartych w artykułach poprzedzających, okręty tak hiszpańskie jak cudzoziemskie, które trudnią się przewozem emigrantów hiszpańskich, będą podlegały inspekcji, omówionej w rozdziale V ustawy, w granicach ustalonych w niniejszem rozporządzeniu, a kapitanowie ich będą uważani za podlegających jurysdykcji dyscyplinarnej Głównego Urzędu Emigracyjnego, jakoteż władz podległych mu, bez ujmy dla odpowiedzialności prawnej, której podlegają towarzystwa okrętowe i konsygnatarjusze.

## II. POSTANOWIENIA SPECJALNE.

#### Artykuł 101.

Korpus okrętów, upoważnionych do przewozu emigrantów, winien być podzielony na hermetyczne komory w takiej liczbie i tak rozmieszczonych, ażeby po zalaniu wodą największej z nich okręt mógł się utrzymać na powierzchni.

Okręty te winny być zaopatrzone we wszelkie środki ratunkowe, przewidziane w rozporządzeniu, regulującym te sprawy.

Przyrządy przeciw-pożarowe i ich rozmieszczenie winny odpowiadać wymaganiom służby pożarniczej i będą periodycznie sprawdzane przez Inspektoraty.

Aparat maszyn, kotłów i wszelkich przyrządów pomocniczych winien odpowiadać wymaganiom regulaminu morskiego.

Wreszcie okręty posiadać winny aparaty dla dezynfekcji parowej pod ciśnieniem, wypróbowanego działania, przyczem w żadnym wypadku nie będą dopuszczone tak zwane komory parowe, wjawsz, jeżeli okręt jednocześnie będzie posiadał aparaty „Marot” i jeżeli ochraniacze żelazne, otaczające maszyny i kotły, będą izolowane odpowiednim materiałem niepalnym w miejscach, w których gorąco może wywoływać niebezpieczeństwo lub niewygodę w czasie podróży.

#### Artykuł 102.

Ubikacje przeznaczone dla emigrantów i pokłady, do których mają dostęp, (których oświetlenie nie przeszkadza nawigacji), oraz przejścia i wyjścia, które do tych ubikacji i na te pokłady prowadzą, winny być oświetlone elektrycznością w nocy i zawsze, gdy to jest niezbędne.

Ponadto w miejscach tych będzie się znajdowało oświetlenie zastępcze.



W razie urządzenia na pokładzie okrętu, który przewozi emigrantów, kantyny lub punktu sprzedaży napitków i żywności, winien być wywieszony w miejscu widocznym cennik w języku hiszpańskim, zaświadczony przez Inspektorat Emigracyjny w porcie wyjścia, w którym wymienione być winny ceny tych artykułów w walucie hiszpańskiej, przyczem nie będzie wolno wymagać zapłaty w innej walucie lub przeliczać na nią.

Inspektorat winien posiadać jeden egzemplarz wymienionego cennika.

#### Artykuł 103.

Emigranci będą umieszczeni w pomieszczeniach zamkniętych na pokładzie i na międzypokładzie, w których wentylacja może być zapewniona i w których wysokość od jednego pokładu do drugiego nie może w żadnym razie być mniejsza od dwóch metrów.

Przestrzeń przeznaczona dla emigrantów będzie wynosić dla pomieszczeń na pokładzie i w pierwszym międzypokładzie po 2,75 metrów kubicznych na osobę ponad osiem lat i po 3 metry kubiczne w międzypokładach niższych.

Prócz tego na każdego emigranta powinno być 0,45 metrów kwadratowych wolnego miejsca na pokładzie, licząc w to miejsce, które zajmują luki, daszki i pokłady nadbudówek, o ile są łatwo dostępne i zaopatrzone w odpowiednie barjerki.

#### Artykuł 104.

Do wolnych miejsc nie będzie zaliczona przestrzeń otaczająca windy. Na pokładach łańcuchy i wszelkie aparaty pomocnicze powinny być odpowiednio zabezpieczone, ażeby uchronić pasażerów od wypadku.

Pomieszczenia dla emigrantów winny mieć otwory dla powietrza tak urządzone, ażeby w każdym czasie wentylacja była zapewniona.

Powierzchnia wszystkich otworów, wliczając w to otwory rur wentylacyjnych, nie powinna być mniejsza niż 5 procent całej powierzchni lokalu.

Każde pomieszczenie winno zawierać jako minimum dwa wentylatory żelazne, jeżeli jest w niem ulokowanych więcej niż 25 i mniej niż 100 emigrantów, trzy, jeżeli ilość emigrantów dochodzi do 200 i cztery, jeżeli ją przewyższa.

Średnica rur wentylacyjnych nie może być nigdy mniejsza niż 30 cm. Otwór wejściowy rury będzie się znajdował na wysokości 2 metrów nad pokładem, a w każdym razie winien znajdować się ponad oponami. Będą tolerowane mniejsze średnice, jeżeli zwężenie to będzie wynagrodzone większą ilością rur, które zapewnią odpowiednią wentylację pomieszczenia.

Wymagana będzie instalacja i uruchomienie ekstraktorów—inzektorów powietrza o napędzie elektrycznym i o dostatecznej sile, ażeby zapewnić dokładną wentylację pomieszczeń w drugim i trzecim międzypokładzie, jak również w pierwszym, o ile płaszcze izolacyjne maszyn i kotłów znajdują się w bezpośrednim sąsiedztwie.

Inspektorowie będą mogli żądać instalacji tych aparatów w innych ubikacjach międzypokładu, w których będą uważali działalność ich za wskazaną.

#### Artykuł 105.

Schody przeznaczone dla użytku emigrantów będą miały szerokość odpowiednią, według uznania władz morskich, jednak w żadnym razie szerokość ich nie może być mniejsza od 0,70 metra, chyba że będą podwójne. Jedne schody muszą być zawsze wolne do użytku nawet podczas ładowania i wyładowywania towarów.

Schody te powinny mieć poręcz żelazną i winny być obite do wysokości poręczy dla zupełnego bezpieczeństwa.

Otwory luków powinny być zamknięte dokładnie w czasie podróży i pokryte impregnowanym płótnem, ażeby uchronić pasażerów od przykrego zaduchu. Gdy luki te będą się otwierały dla operacji ładunkowych, powinny być ochronione barjerą z prętów żelaznych, zapewniającą całkowite bezpieczeństwo.

#### Artykuł 106.

Każdy emigrant, liczący ponad osiem lat wieku, ma prawo do łóżka o długości 1.80 do 1.83 metra i 0,50 do 0.53 metra szerokości, mierzonych w środku między prętami. Dwoje dzieci tej samej płci i należących do tej samej rodziny, poniżej ośmiu lat wieku, ale mających więcej niż jeden rok, będą miały do dyspozycji jedno łóżko. Dzieci do roku winny się mieścić razem z osobami, z którymi jada.

Łóżka mają być żelazne, wykonane solidnie i silnie umocowane. Na miejscu widocznym będzie umieszczony odpowiedni numer. Numery te będą odpowiadać numerom wymienionym w kartach okrętowych, tak ażeby emigrant mógł łatwo odszukać, ewentualnie reklamować miejsce, które mu przysługuje.

Każde łóżko będzie miało materac z poduszką i kołdrą. Materac może być zastąpiony płótnem żaglowym, naciągniętym w tych wypadkach, kiedy może istnieć przypuszczenie, że temperatura pomieszczenia będzie za wysoka.

Dla każdego łóżka będą przeznaczone dwie kołdry w razie gdy, według opinii Inspektora, temperatura będzie tego wymagała. Materace będą wypchane włosem roślinnym lub trawą morską i będą często zmieniane.

#### Artykuł 107.

W żadnym wypadku nie będzie dozwolone umieszczanie więcej niż dwóch rzędów łóżek, ustawionych jeden nad drugim.

W bezpośredniej styczności z oddziałami maszynowymi i kotłownią nie wolno będzie umieszczać łóżek dla emigrantów, o ile nie będą zastosowane urządzenia, o których mowa w art. 104 i o ile temperatura tego miejsca nie będzie przewyższała 28°.

#### Artykuł 108

W pomieszczeniach przeznaczonych dla kobiet i w odpowiednich szpitalach będą umieszczone łóżka specjalne długości 1,83 metra i szerokości 0,80, w stosunku 10 na każde 100 łóżek tego oddziału, przeznaczone dla kobiet w ciąży i dla tych, które mają przy sobie dzieci poniżej jednego roku. Łóżka te winny być dostępne z podłużnego boku.

Takie same rozmiary winny mieć łóżka, w których będzie umieszczanych po dwoje dzieci.

#### Artykuł 109.

Przejęcia między łózkami zarówno jak przestrzeń, okalająca luki, winny mieć co najmniej 80 cm. szerokości, przejścia między oddzielnymi grupami łóżek muszą mieć co najmniej 60 centymetrów

Przejęcia te winny być zawsze wolne. Emigranci będą mogli brać ze sobą do sypialni rzeczy niezbędne do ubrania, ale w żadnym razie nie mogą zastawiać przejścia i przeszkadzać swobodnej cyrkulacji, jak również objętość walizek nie może przenosić 50 decymetrów sześciennych.

Przestrzeń, przeznaczona na pomieszczenie dla pasażerów i nie zajęta przez nich, może być użyta dla umieszczenia towarów, za wyłączeniem materiałów wybuchowych i palnych, szkodliwych lub wydających nieprzyjemny zapach, wtedy tylko, jeśli nie zmniejsza się w ten sposób ogólnej ilości przestrzeni w metrach sześciennych, zawarowanej dla emigrantów i jeśli to nie szkodzi wentylacji. Towary te powinny być odpowiednio odgródzone od pasażerów. W żadnym razie nie wolno będzie przewozić w tych pomieszczeniach zwierząt żywych lub martwych.

#### Artykuł 110.

Pomieszczenia dla mężczyzn i dla kobiet będą oddzielone w ten sposób, że albo się je umieści na oddzielnych pokładach albo oddzieli się je mocnymi przepierzeniami z desek tak, ażeby między tymi oddziałami nie było żadnej komunikacji.

Jeżeli będzie jechała rodzina złożona ze znacznej liczby członków, umieści się ją razem w oddzielnym pomieszczeniu.

Chłopcy ponad lat osiem będą pomieszczeni w oddziale męskim, dziewczęta bez względu na wiek w oddziale kobiecym.

Dla obliczenia przestrzeni pomieszczeń emigrantów w metrach sześciennych będzie się liczyło dwoje dzieci mających więcej niż rok, a mniej niż osiem lat za jednego emigranta.

Dzieci mające mniej niż rok nie będą brane w rachubę.

W żadnym razie nie będzie dopuszczane umieszczanie w oddziałach przeznaczonych wyłącznie dla rodzin jednocześnie chłopców i dziewcząt ponad osiem lat, chociażby nawet należeli do jednej rodziny.

#### Artykuł 111.

Jeżeli okręty cudzoziemskie, mające pozwolenie na przewóz emigrantów w portach hiszpańskich, nie będą miały personelu mówiącego po hiszpańsku, obowiązane będą w wypadku, gdy będą przewozić więcej niż 100 emigrantów hiszpańskich, brać na pokład dwóch służących lub kelnerów hiszpanów na każde pomieszczenie lub oddział albo grupę kabin, przeznaczonych na pomieszczenie ponad 150 ludzi, jak również dwie służące lub kelnerki hiszpanki na każdy podobny oddział kobiecy.

W każdym razie, jeśli okręt przewozi ponad dwadzieścia pięć emigrantek kobiet i dzieci, musi zabrać jedną służącą lub pielęgniarkę hiszpankę.

Praca ta nie może być wykonywana przez emigrantów lub innych posażerów.

Utrzymanie i pobory powyższego personelu pójdą na rachunek armatora i będą równe utrzymaniu i poborom personelu takiej samej kategorii, znajdującego się na okręcie.

Armator jest obowiązany repatrować do pierwszego portu załadowania cały ten personel, który będzie korzystał z utrzymania i poborów aż do dnia swego powrotu.

Właściciel okrętu winien wypłacić personelowi w chwili załadowania pobory za pół miesiąca zgóry.

#### Artykuł 112.

Dla użytku emigrantów będą istniały na pokładzie oddziały szpitalne dwu rodzajów: jedne dla chorób medyko-chirurgicznych wszelkiego rodzaju, drugie dla chorób zakaźnych.

Będą one funkcjonowały przy zachowaniu niezbędnego podziału według płci, będą położone na pierwszym pokładzie i będą miały dobre oświetlenie, wentylację i pojemność nie mniejszą niż cztery metry sześciennie na jedno łóżko. Liczba łóżek szpitalnych winna być wystarczająca dla pomieszczenia 4 procent ogólnej ilości emigrantów. Będą w nich istniały urządzenia do wentylacji napędowej, które pozwolą na utrzymywanie powietrza w stanie możliwej czystości.

Za wyłączeniem wypadków nadzwyczajnych będą one miały łóżka typu ruchoмого, ustawione w jeden szereg z przejściami między dłuższymi bokami. Przejścia między łózkami będą szerokie co najmniej na jeden metr.

Drzwi szpitalne będą takiej szerokości, ażeby łatwo dawały dostęp noszom i innym urządzeniom, które mogą być użyte przy przenoszeniu chorych zwykłych i traumatycznych. Zamknięcie ich będzie automatyczne.

Obok szpitala urządzone będą łazienki, natryski i klozety w odpowiedniej ilości. Ściany, sufit i podłoga powinny być tak urządzone, ażeby łatwo dawały się dezynfekować.

Każde łóżko będzie wyposażone w następujące przedmioty:

1 materac wypchany wełną lub włosiem,

2 poduszki,

2 pary prześcieradeł i poszewek,

2 kołdry wełniane,

1 kapa na łóżko,

1 spluwaczka emaljowana,

1 naczynie z metalu galwanizowanego.

W każdym szpitalu będzie istniała lodownia pokojowa dla utrzymania w stanie świeżym pożywienia, napojów i lekarstw, których chorzy mogą potrzebować.

W każdym szpitalu znajdować się będzie pneumatyczny przyrząd ratowniczy

Urządzony będzie również oddział dla chorych umysłowo.

Jako obowiązkowe uzupełnienie urządzeń sanitarnych na pokładzie urządzone będzie pokój dla przyjęcia chorych, jak również gabinet dla drobnych operacji chirurgicznych, wyposażony w przyrządy wyszczególnione w instrukcji dla lekarzy, obsługi. Osobny lokal z łatwym dostępem do morza będzie służył za trupiarnię,ających emigrantów.

#### Artykuł 113.

Na pokładzie okrętów, które przewożą emigrantów, będą istniały cztery pralnie w formie koryt lub jedna ogólna z czterema oddziałami, z niezależnym dopływem i odpływem wody, każdy wielkości minimalnie 85 × 85 × 30 cm.

Pralnie te będą służyły do użytku emigrantów podczas dnia. Dopływ wody słodkiej będzie regulowany w sposób następujący:

Jeżeli liczba emigrantów nie będzie przerastała 300, trzy godziny wody słodkiej dziennie.

Jeśli wynosić będzie od 300 do 600, cztery godziny.

Jeśli wynosić będzie od 600 w górę, sześć godzin.

Prócz tych pralni okręty będą posiadały pomieszczenie dla kąpeli natryskowych i umywalnie dla mężczyzn i dla kobiet, stosownie do wspomnianego regulaminu sanitarnego, umieszczone zupełnie osobno jedne od drugich.

#### Artykuł 114.

Dla użytku emigrantów powinny istnieć na pokładzie dwa pomieszczenia dla klozetów dokładnie odseparowane, jedno dla mężczyzn, drugie dla kobiet, w stosunku następującym, zależnym od liczby emigrantów:

	Dla mężczyzn	Dla kobiet	Ogółem
Od 100 emigrantów . . . .	2	1	3
Do 100 do 250 . . . . .	3	2	5
„ 250 „ 450 . . . . .	5	2	7
„ 450 „ 700 . . . . .	6	3	9
„ 700 „ 1000 . . . . .	8	4	12

Od każdego 200 pasażerów przekraczających liczbę tysiąca — jeden klozet dla mężczyzn i jeden dla kobiet.

Prócz tego będą zainstalowane pisuary, których liczba równać się będzie połowie klozetów dla mężczyzn, wymaganych stosownie do powyższej tabeli. Ubikacje te będą rozdzielone przegódkami lub żelaznymi blachami metrowej wysokości i zaopatrzone w poręczę, urządzone zaś będą według ostatnich wymagań higieny. Ubikacje te przy wejściu będą posiadały przegrodę z żelaznej blachy, która zasłaniać będzie ich wnętrze.

Urządzona w nich będzie instalacja z bieżącą wodą, a odpływ wody odbywać się będzie na zewnątrz statku.

Wszystkie te ubikacje będą oświetlone w nocy elektrycznością i prócz tego będą miały zapasowe oświetlenie.

#### Artykuł 115.

Na statkach wiozących emigrantów nie będzie dopuszczalny przewóz bydła lub jakichkolwiek innych zwierząt żywych czy bitych w ilości przewyższającej ilość potrzebną dla wyżywienia podczas podróży.

### III. ŻYWNOSĆ I ZAPASY.

#### Artykuł 116.

Okręty, mające pozwolenie na przewóz emigrantów, w sprawach, dotyczących produktów żywnościowych, będą wykonywać przepisy Głównego Urzędu Emigracyjnego, regulujące sposób i warunki, w jakich się odbywać ma żywienie emigrantów na pokładzie

Zaden okręt nie otrzyma pozwolenia wyjścia na morze, jeśli nie będzie miał na pokładzie ilości produktów niezbędnej dla wyżywienia wszystkich emigrantów na przeciąg całej podróży plus pięćdziesiąt procent na zapas i jeżeli jakość tych produktów nie będzie odpowiadać pod względem gatunku i różnorodności warunkom, wymienionym w przepisach wspomnianych w poprzednim ustępie

#### Artykuł 117.

Kapitanowie okrętów hiszpańskich i cudzoziemskich, mających pozwolenie na przewóz emigrantów, przed załadowaniem tych ostatnich na statek prześlą do Inspektora dokładną listę w dwu odpisach, w szczególnością wszystkie produkty żywnościowe, znajdujące się na pokładzie, ze wskazaniem ilości każdego. Inspektorat sprawdzi listę stosownie do wskazań niniejszego rozporządzenia.

Inspektorowie będą mogli żądać przedstawienia sobie próbek wymienionych artykułów dla ich zbadania lub analizy, jeśli będą uważać to za wskazane. W tym ostatnim wypadku koszt analizy pokryje konsygnatarjusz okrętu.

#### Artykuł 118.

Okręty cudzoziemskie, które będą miały pozwolenie na przewóz emigrantów hiszpańskich, będą musiały zaopatrywać się w Hiszpanji w tak zwane świeże produkty żywnościowe w proporcji zastosowanej do ilości emigrantów, których mają zabierać. W każdym razie postanowienie to będzie obejmowało następujące produkty:

Mięso, oliwę, ryż, kartofle, mąkę, warzywa, owoce, cukier, wino i ocet.

Wino, które się podaje na okrętach emigrantom, musi być pochodzenia hiszpańskiego

Chleb wydawany emigrantom winien być świeży, ilość jego i gatunek będą określone przez Główny Urząd Emigracyjny.

#### Artykuł 119.

Pożywienie dla emigrantów będzie wydawane trzy razy dziennie z uwzględnieniem norm ilościowych i jakościowych, opracowanych przez Główny Urząd Emigracyjny. Dzieci od dwóch lat do ośmiu będą otrzymywały połowę racji żywnościowej.

Oprócz tego znajdować się winno na pokładzie mleko sterylizowane, jaja, ekstrakt mięsny i przyprawy niezbędne dla gotowania rosółów w ilości, którą oznaczy lekarz hiszpański, mający pieczęć nad emigrantami hiszpańskimi, stosownie do liczby kobiet i dzieci, które okręt zabiera na pokład.

Rodzaj potraw będzie się zmieniał w każdym dniu tygodnia, a przyrządzenie będzie doborowe.

Podawanie świeżego mięsa będzie obowiązkowe przynajmniej przez pięć dni w tygodniu.

Na statkach, w których nie będą istniały sale jadalne ani osobne naczynia stołowe dla każdego emigranta, liczba emigrantów, którym się będzie dawało jedzenie w jednej misie, nie może w żadnym razie przewyższać sześciu, zgrupowanych według rodzin, sąsiedztwa lub okolicy, z której pochodzą.

#### Artykuł 120.

Zapas wody słodkiej na wymienionych okrętach winien być obliczony według normy pięciu litrów wody do picia na dzień i na osobę, licząc pasażerów i załogę, z uwzględnieniem pasażerów, którzy wsiądą w portach przejściowych.

Ten zapas wody będzie przechowywany w cysternach żelaznych, utrzymywanych w czystości i dobrym stanie, stosownie do postanowień regulaminu sanitarnego.

Okręty będą miały na pokładzie aparat dystylacyjny, mogący dostarczyć 5 litrów wody na osobę dziennie, licząc pasażerów i załogę.

Zabrania się stanowczo używania rurek do picia zapomocą wysysania z cystern, które będą znajdowały się na pokładzie. Wodę otrzymywać będą emigranci albo zapomocą pomp zainstalowanych na górnym pokładzie, albo zapomocą kranów, odpowiednio dobranych, których konstrukcja pozwoli uniknąć niebezpieczeństwa zarazy.

Woda będzie doprowadzona do pomieszczeń emigrantów w ilości wystarczającej dla potrzeb w nocy i w dzień, w których burza może utrudnić wychodzenie na górny pokład. Wszystkie okręty, które przewożą emigrantów, będą miały wyznaczony termin, nie przekraczający roku, dla zaprowadzenia takiej instalacji.

Okręty te będą zaopatrzone w odpowiednie urządzenia, ażeby woda doprowadzana do użytku emigrantów miała temperaturę, nie przewyższającą piętnastu stopni.

#### Artykuł 121.

Chorzy i rekonwalescenci będą otrzymywali bezpłatnie poza lekarskimi specjalne pożywienie, zaordynowane przez lekarza hiszpańskiego, który będzie towarzyszył emigrantom na statku.

Lekarz będzie mógł również zapisywać dodatkowe, specjalne pożywienie dla kobiet i dzieci, które tego będą potrzebowały czy to z powodu ogólnego stanu zdrowia, czy to z racji zaburzeń organizmu, spowodowanych podróżą.

#### Artykuł 122.

Naczynia stołowe i kuchenne przeznaczone dla emigrantów winny być z żelaza galwanizowanego. Te ostatnie muszą być w liczbie wystarczającej, ażeby można było gotować osobno, ale jednocześnie wszystkie potrawy, składające posiłek. Z obowiązku zabrania na pokład kucharza hiszpańskiego, wynika obowiązek przygotowywania jedzenia na sposób hiszpański.

Przy wejściu na pokład każdego emigranta winno towarzystwo wręczyć mu jeden talerz, jedno nakrycie i jedną szklanę z materiałów, odpowiadających wymaganiom higieny jak również obliczonych pod względem trwałości na czas trwania podróży. W razie zgubienia lub zniszczenia tych naczyń lub w razie gdy emigrant będzie potrzebował innych, będzie mógł nabyć je na tym samym okręcie po cenach zawczasu oznaczonych w cenniku kantyny, wspomnianym w art. 102 rozporządzenia.

### ROZDZIAŁ VIII.

#### INSPEKCJA.

#### Artykuł 123.

Oprócz wyznaczonych specjalnie ustanowieni będą inspektorowie emigracyjni trzech kategorii, a mianowicie:

1) Inspektorowie wewnątrz kraju, którzy działać będą w okolicach, z których wyjeżdżają w większej liczbie wychodźcy hiszpańscy.

2) Inspektorowie w portach, wyznaczonych dla ładowania emigrantów, którzy będą wykonywali swe funkcje od chwili przybycia emigrantów do portu do chwili wyjścia okrętów, które będą ich przewozić.

3) Inspektorowie w podróży, którzy będą towarzyszyli emigrantom na okrętach, które ich będą przewoziły.

#### Artykuł 124.

Inspektorowie pierwszej kategorii, poza temi zadaniami, które może im polecić do wykonania Główny Urząd Emigracyjny, wypełniać będą funkcje następujące:

a) ściganie werbunku i agitacji emigracyjnej,

b) inspekcja i kontrola nad działalnością biur informacji i sprzedaży kart okrętowych emigrantom,

c) informowanie osób, zamierzających emigrować, o cenach przejazdu, właściwościach okrętów, warunkach podróży, warunkach przyrodzonych i gospodarczych kraju przeznaczenia i wogóle o wszystkich danych, które mogłyby osoby te interesować.

d) badanie i informowanie o przyczynach i skutkach emigracji i o jej wpływie na stan poszczególnych okolic,

e) interwenjowanie u władz administracyjnych oraz ich agend w wypadkach przewidzianych w art. 15 ustawy,

f) formułowanie wpływających skarg i reklamacyj, jak również nakładanie kar w trybie i pod warunkami, przewidzianymi w obowiązujących przepisach prawnych i administracyjnych,

g) nawiązywanie i utrzymywanie stosunków z gieldami pracy i państwowymi biurami pośrednictwa pracy, które istnieją, lub będą założone w Hiszpanji dla ułatwienia migracji wewnętrznej, zgodnie z celami tych instytucyj.

#### Artykuł 125.

Obowiązki, prawa i zadania inspektorów w portach będą następujące:

a) Czuwanie nad dokładnem wykonywaniem ustawy : rozporządzenia oraz wszystkich rozporządzeń dodatkowych, które będą ogłoszone,

b) wzywanie interwencji władz, gdy uznają to za wskazane,

c) udzielanie informacji emigrantom,

d) przyjmowanie skarg i zażaleń emigrantów,

e) sankcjonowanie polubownych układów i nakładanie kar w razie przekroczeń, które dojdą do wiadomości inspektorów, w wypadkach należących do ich kompetencji, w innych wypadkach podawanie odnośnych faktów do wiadomości właściwej władzy przy odpowiednim raporcie,

f) pouczanie emigrantów o obowiązkach, które nakładają na nich postanowienia obowiązujące oraz o prawach, które te same postanowienia im przyznają, zgodnie z zadaniami opieki, do wykonywania których obowiązane są wszystkie organy podległe Głównemu Urzędowi Emigracyjnemu,

g) interwenjowanie w sprawach, związanych z wydawaniem kart okrętowych,

h) czuwanie nad wykonywaniem inspekcji, którym podlegać winny okręty,

i) stawianie wniosków na zasadzie opinji wyrażonej przez Radę inspekcyjną, o udzielaniu lub odbieraniu okrętom pozwoleń na trudnienie się transportem emigrantów oraz wydawanie zarządzeń w celu usunięcia zauważonych niedokładności i braków,

j) sprawdzanie przy każdej podróży w trybie określonym przez obowiązujące postanowienia, stanu okrętów, wydawanie zarządzeń w celu usunięcia zauważonych niedokładności oraz nakładanie kar stosownych,

k) interwenjowanie przy ściąganiu należności za pracę w godzinach nadliczbowych oraz przy załadowaniu emigrantów w godzinach nocnych, w trybie ustanowionym przez Główny Urząd Emigracyjny,

l) wydawanie pozwoleń lub zakazywanie publikacji ogłoszeń, w myśl art. 63 rozporządzenia,

l) przesyłanie Głównemu Urzędowi Emigracyjnemu wszelkich dokumentów, dotyczących statystyki emigracji,

m) nakładanie kar stosownie do instrukcji, które wyda Główny Urząd Emigracyjny.

n) interwenjowanie w sprawach dotyczących rozwiązania umowy przewozowej, przestrzegając, aby rozwiązanie to odbywało się w sposób przepisany.

ñ) przestrzeganie, aby emigranci otrzymywali należne odszkodowanie w wypadkach opóźnienia odejścia okrętów lub nadejścia pociągów albo wstrzymania podróży, interwenjowanie w sprawie wypłaty tych odszkodowań i wymaganie od konsygnatarjuszy, aby stosowali się do postanowień art. 8 rozporządzenia,

o) zaświadczenie cenników kantyn na okrętach, upoważnionych do przewozu emigrantów, przyczem jeden egzemplarz winien być zatrzymany w posiadaniu inspektora, oraz przestrzeganie, ażeby cenniki te były wywieszane na okrętach na miejscu widocznem, zgodnie z brzmieniem art. 102 rozporządzenia,

p) wydawanie pozwoleń na ładowanie żywności świeżej i kontrolę wykonania, stosownie do obowiązujących przepisów,

r) przestrzeganie, aby wydawanie biletów okrętowych było wykonywane w trybie przepisany, aby była zachowana kolejność oraz aby nie była samowolnie zmieniana cena biletów okrętowych,

s) ustalanie, w porozumieniu z właściwym konsygnatarjuszem, godziny w której ma się rozpocząć ładowanie emigrantów oraz przestrzeganie, ażeby ładowanie to zarówno jak rozmieszczenie emigrantów na statku, odbywało się w porządku i z zachowaniem warunków bezpieczeństwa

t) przestrzeganie, aby okręty posiadały przepisany personel sanitarny oraz służbę sanitarną,

u) sprawdzanie czy okręty, mające pozwolenie na przewóz emigrantów, wykonują w drodze powrotnej przepisy ustawy i rozporządzenia, dotyczące warunków czystości, bezpieczeństwa i higieny, w stosunku do pasażerów trzeciej lub zrównanej z nią klasy,

w) rozstrzyganie wszystkich kwestyj spornych, wymagających natychmiastowego załatwienia,

y) czuwanie nad wykonywaniem postanowień, którym podlegać winny schroniska i gospody, w których zatrzymują się emigranci oraz zawiadamianie władz kompetentnych o przekroczeniach, które dojdą do ich wiadomości,

z) dokonywanie inspekcji biur konsygnatarjuszy upoważnionych. W tym celu inspektorzy będą mieli prawo przeglądania dokumentów, rejestrów i ksiąg talonowych, wymienionych w art. 58 rozporządzenia,

ż) inne funkcje, wymienione w rozporządzeniu oraz te, które będą polecane przez Główny Urząd Emigracyjny.

Główny Urząd Emigracyjny zorganizuje w sposób należyty te Inspektoraty, zapatrucząc je w odpowiedni, niezbędny personel, który mianowany będzie zależnie od potrzeb służby w każdym porcie, tak zwyczajnych jak nadprogramowych, jak również od informacji, których Inspektoraty te obowiązane będą udzielać emigrantom. Na czele Inspektoratów będą stali, stosownie do ważności portu pod względem emigracyjnym, Inspektorowie lub Podinspektorowie Emigracji, którzy będą kierownikami podległego im personelu z uprawnieniami administracyjnymi i dyscyplinarnymi. Uprawnienia te określi osobna instrukcja, którą wyda Główny Urząd Emigracyjny.

#### Artykuł 126.

Inspektorowie kategorii trzeciej czuwać będą nad przestrzeganiem przepisów ustawy i rozporządzenia podczas przejazdu okrętem i żądać w razie potrzeby ich wykonywania. W razie nieposłuszeństwa złożą odpowiedni raport do Głównego Urzędu Emigracyjnego, w celu pociągnięcia winnych do odpowiedzialności karnej. Będą nakładali kary pieniężne, do których będą upoważnieni w myśl następnego rozdziału. Wreszcie będą przyjmowali, sprawdzali i załatwiali skargi i zażalenia emigrantów, stosownie do odnośnej instrukcji.

Inspektorowie w podróży, a w razie ich braku lekarze, konwojujący emigrantów hiszpańskich, będą zaświadczaali i podpisywali codziennie księgę zażeń, która winna znajdować się na okrętach do użytku emigrantów. Księga ta składać się winna z talonu, który będzie otrzymywał emigrant i z grzbietu, który pozostanie w posiadaniu Inspektora.

Nie będzie mógł byćznaczonym do odbycia podróży Inspektor, który poprzednio pracował jako urzędnik w towarzystwie, do którego okręt należy.

Inspektor odbędzie podróż powrotną w sposób, przewidziany przez art. 52 ustawy, na określonych w tym artykule warunkach pomieszczenia i utrzymania.

Główny Urząd Emigracyjny będzie mógł zarządzić inspekcję specjalną w czasie podróży, o ile uzna to za wskazane.

Na każdym okręcie znajdować się będzie kabina, specjalnie przeznaczona dla Inspektorów w podróży. Wystarczy zawiadomienie, przesłane na sześć godzin przed odejściem okrętu do właściciela okrętu, armatora, lub konsygnatarjusza, ażeby towarzystwo było obowiązane do zarezerwowania kabiny dla Inspektora w każdym porcie, w którym okręt zabiera emigrantów lub w portach postoju.

#### Artykuł 127.

Inspekcja, o której wspomina ustęp 5 art. 49 ustawy, wykonywana bądź przez urzędników dyplomatycznych lub konsularnych hiszpańskich, bądź przez attachés konsularnych, przydzielonych specjalnie do spraw emigracyjnych, będzie miała na celu następujące funkcje opiekuńcze:

a) Przyjmowanie emigrantów w porcie przeznaczenia.

b) Przyjmowanie i kierowanie do dalszych instancji skarg emigrantów w sprawie obchodzenia się z nimi na okręcie.

c) Informowanie emigrantów o warunkach pracy w kraju, do którego chcą się udać i o wszystkim co może ich obchodzić.

d) Przestrzeganie wykonywania warunków umów o pracę, zawartych z emigrantami.



- e) Organizowanie opieki prawnej nad emigrantami i czuwanie nad jej wykonywaniem.
  - f) Stosowanie rozporządzeń, które będą ogłoszone w sprawie repatriacji za połowę ceny.
  - g) Powodowanie współpracy instytucji hiszpańskich powstałych dla urzeczywistnienia celów, wymienionych w poprzednich ustępach.
  - h) Wszelkie inne czynności, które zleci Główny Urząd Emigracyjny lub Konsularna Rada Emigracyjna, a w ogólności udzielanie pomocy ubogim obywatelom hiszpańskim, którzy mogą potrzebować opieki, bądź to w celu znalezienia pracy, bądź w celu repatriacji, nawet jeżeli nie wyjechali z Hiszpanji w charakterze emigrantów.
- Wymienieni funkcjonariusze, niezależnie od stałego informowania Głównego Urzędu Emigracyjnego o swej działalności, będą mu co roku składali sprawozdanie.

#### Artykuł 128.

Hiszpańscy urzędnicy dyplomatyczni i konsularni w portach przejściowych i w portach przeznaczenia, w których są zorganizowane placówki wymienione w poprzednim artykule, będą wykonywali w granicach możliwości czynności inspekcyjne, według brzmienia tegoż artykułu.

Również będzie istniała w dalszym ciągu inspekcja władz morskich w portach załadowania, stosownie do obowiązujących przepisów, dotyczących badania okrętów, maszyn i kotłów.

#### Artykuł 129.

Okręty tak hiszpańskie jak cudzoziemskie, które mają przewozić emigrantów hiszpańskich, będą musiały, w celu otrzymania pozwolenia, przewidzianego w artykule 96, poddać się przed załadowaniem emigrantów, w porcie przed pierwszą podróżą, specjalnej inspekcji, którą przeprowadzą władze morskie w portach, przeznaczonych dla tej czynności.

Doroczna inspekcja w celu stwierdzenia warunków, które są wymienione w rozdziale VII, będzie dokonywana przez specjalną komisję, do której wejdą delegat władzy portowej jako przewodniczący, Inspektor Emigracyjny, lekarz Komendy portu, a w razie jego braku lekarz Zewnętrznej Służby Sanitarnej oraz eksperci pomiarowi i mechaniczni. Komisja ta zbada w szczególności warunki następujące:

- a) Pojemność sześcienną wszystkich pomieszczeń, przeznaczonych dla emigrantów, stosownie do przepisów niniejszego rozporządzenia.
- b) Liczbę łóżek, w stosunku do pojemności powiększonych pomieszczeń, ich rozmiary, ustawienie i materiał, z którego są zrobione.
- c) Przestrzeń, przeznaczoną na przejścia, rozmieszczenie otworów wejściowych i schodów.
- d) Rury, doprowadzające powietrze i przyrządy dla wentylacji mechanicznej.
- e) Oświetlenie elektryczne i zastępcze.
- f) Materiał ratunkowy i przeciwpożarowy.
- g) Materiał izolacyjny dla pokrycia, ścian, maszyn i kotłów.
- h) Przestrzeń przeznaczoną dla emigrantów na górnym pokładzie.
- i) Urządzenia szpitalne, klozetowe i pralnie.
- j) Kamery sztucznego oziębiania, lodownie i aparaty dystylacyjne

Wyniki tych badań będą stwierdzone w świadectwie, w którym będą określone w sposób jasny i dokładny urządzenia okrętu w odniesieniu do każdego z wyszczególnionych wyżej ustępów. Na dokumencie tym umieszczony będzie również wniosek Inspektora portowego, sformułowany na zasadzie opinii, wydanej przez Komisję badawczą, w sprawie wydania żadanego pozwolenia.

Jeden zaświadczony odpis tego świadectwa wydany będzie kapitanowi okrętu, który zachowa go do dyspozycji inspektorów oraz władz portowych i sanitarnych.

Oryginał świadectwa będzie przesłany do Głównego Urzędu Emigracyjnego, który zapozna się z urządzeniami okrętu, zbadanego przez powyższą specjalną komisję i stosownie do tego czy odpowiadają przepisom obowiązującym, udzieli lub odmówi okrętowi, w osobie kapitana, pozwolenia na przewóz emigrantów.

Inspektorowie w portach będą czuwać nad dokonywaniem przepisanej inspekcji okrętów, trudniących się przewozem emigrantów i zarządzą usunięcie niedokładności, które zostaną stwierdzone.

### Artykuł 130.

Inspektor portowy będzie miał prawo, jeżeli uzna, że istnieją dostateczne do tego powody, zarządzić ponowną inspekcję specjalną, która przeprowadzona będzie w sposób określony w poprzednim artykule. Jeżeli rezultat inspekcji, który będzie stwierdzony w zaświadczeniu, zawierającym wszystkie punkty wymienione poprzednio, nie będzie zadawalniający, Inspektorat cofnie pozwolenie wydane prowizorycznie statkowi. Udzielenie lub cofnięcie pozwolenia będzie definitywne, jeśli kapitan okrętu lub przedstawiciel towarzystwa nie założy apelacji do Głównego Urzędu Emigracyjnego w terminie ośmiu dni od daty otrzymania zawiadomienia lub gdy Główny Urząd zatwierdzi postanowienie Inspektoratu.

Podczas wspomnianych oględzin i inspekcji, właściciele okrętów lub konsygnatarjusze tak hiszpańscy jak obcokrajowcy, jak również kapitanowie okrętów będą obowiązani dostarczać władzy portowej lub jej delegowanym wszelkich danych i planów, jakie będą żądane i jakimi mogą rozporządzać, przyczem władze portowe mogą żądać dostarczenia odpisów tych dokumentów.

### Artykuł 131.

Personel sanitarny, który okrętu upoważnione do przewozu emigrantów będą obowiązane zabierać na pokład, będzie następujący:

1) Okręty hiszpańskie w sprawach, dotyczących służby sanitarnej, będą podlegały obowiązującemu regulaminowi Zewnętrznej Służby Sanitarnej.

Dyrektor Głównego Urzędu Emigracyjnego będzie miał prawo, bez ujemy dla wyżej przewidzianych zarządzeń, polecić zabranie na pokład lekarza lub lekarzy hiszpańskich, przydzielonych specjalnie do służby emigracyjnej.

2) Bez względu na liczbę przewożonych emigrantów lub repatriantów hiszpańskich, okręty cudzoziemskie będą miały obowiązek zabierania na pokład, w celu zapewnienia im opieki, jednego lekarza hiszpańskiego, jednego praktykanta, jednej pielęgniarki i jednego sanitariusza, również narodowości hiszpańskiej. Fakt, że personel sanitarny cudzoziemski okrętu włada językiem hiszpańskim nie zwalnia od powyższego obowiązku.

Bagaż lekarza lub lekarzy hiszpańskich, zabranych na pokład w celu powyższym, będą załadowane bezpośrednio przez władze emigracyjne na koszt odpowiedniego towarzystwa okrętowego.

3) W razie braku praktykanta, nadającego się dla powyższej służby, będzie on zastąpiony drugim sanitariuszem. Zarówno ci ostatni jak pielęgniarka, wymieniona poprzednio, winni posiadać świadectwa swego zawodu, względnie świadectwo pracy w klinikach i szpitalach, dających dostateczną rękojmię ich zdatości zawodowej. Niedopuszczalnym jest zabieranie na pokład osób, które nie posiadają wyżej wymienionych świadectw.

Pobory personelu sanitarnego pomocniczego będą zrównane z temi, jakie otrzymują osoby narodowości, pod flagą której płynie okręt, wypełniające takie same czynności. Pobory te będą wypłacane w walucie hiszpańskiej i w żadnym razie nie mogą być niższe od poborów płaconych na okrętach hiszpańskich.

Personel sanitarny hiszpański, który będzie zabrany w myśl postanowień niniejszego rozporządzenia na pokład okrętów cudzoziemskich, w żadnym wypadku nie będzie mógł być zmuszony do czynności innych niż te, które były powodem ich zaangażowania.

Lekarze hiszpańscy, którzy będą zabrani na pokład okrętów cudzoziemskich w myśl postanowień tego artykułu, winni należeć do korpusu Marynarki Cywilnej i jedynie w razie niemożności znalezienia lekarza, należącego do tego korpusu, zabrany będzie inny lekarz hiszpański. Jednakże o fakcie tym musi być zawiadomiony Główny Urząd Emigracyjny.

Pobory lekarza lub lekarzy hiszpańskich będą ustanowione przez Główny Urząd Emigracyjny, a pomieszczenie zarezerwowane dla nich na okręcie będzie odpowiadało ich stanowisku, kajuta winna być co najmniej taka, z jakiej korzysta lekarz cudzoziemski na okręcie, na którym pełni swoje czynności.

Lekarz hiszpański będzie na wszystkich okrętach kierował służbą sanitarną, dotyczącą emigrantów hiszpańskich i w tym celu będzie miał do swojej dyspozycji lekarstwa, przyrządy i narzędzia chirurgiczne, materiał i personel szpitalny, niezbędny dla wykonywania swych zadań.

Skargi i zażalenia, otrzymywane w zakresie swej kompetencji zawodowej, będzie natychmiast podawał do wiadomości kapitana, który potwierdzi ich odbiór na podwójnym kwitariuszu.

#### Artykuł 132.

Porady udzielane przez lekarza hiszpańskiego emigrantom hiszpańskim będą bezpłatne, zarówno jak lekarstwa i wszelkie materiały sanitarne.

Lekarz hiszpański będzie obowiązany udzielać swej pomocy zawodowej jedynie emigrantom hiszpańskim. W razie konieczności lub w wypadkach niecierpiących zwłoki może być jednak wezwany przez lekarza okrętowego do dania pomocy emigrantom innych narodowości.

W instrukcji, którą opracuje Główny Urząd Emigracyjny dla lekarzy hiszpańskich, przydzielonych do służby emigracyjnej i dla Inspektorów w podróży będzie ustalona lista produktów farmaceutycznych, przyrządów chirurgicznych i materiałów sanitarnych, które posiadać winny okręty, uprawnione do przewozu emigrantów hiszpańskich.

#### Artykuł 133.

Lekarz hiszpański, który na zasadzie wyżej wyszczególnionych przepisów wsiądzie na okręt, przewożący emigrantów hiszpańskich, będzie bezwzględnie obowiązany do wykonywania podczas podróży czynności dozoru i opieki, które należałyby do kompetencji Inspektora Emigracyjnego w podróży, oraz do składania Radzie Konsularnej, a w razie jej braku Konsulowi w porcie przeznaczenia, Inspektorowi emigracyjnemu w pierwszym porcie hiszpańskim, do którego okręt zawinie w drodze powrotnej, a w razie gdy okręt nie będzie zawijał do portów hiszpańskich, Konsulowi hiszpańskiemu w ostatnim porcie podróży, szczegółowe sprawozdanie o wszystkich wypadkach, które miały miejsce podczas podróży wśród pasażerów trzeciej klasy i o zażaleniach, które od nich otrzymywał, jak również o zarządzeniach wydanych przez kapitana okrętu oraz o przestrzeganiu na pokładzie przepisów, dotyczących bezpieczeństwa i opieki w czasie podróży nad hiszpanami emigrującymi albo powracającymi do kraju.

Niewykonanie tego obowiązku przez lekarzy hiszpańskich, którzy będą zabrani na pokład na podstawie zarządzeń emigracyjnych hiszpańskich, będzie karane grzywną, od 50 do 500 pesetów i pozbawieniem prawa wyjazdu w powyższym charakterze na tych okrętach w razie niewypłacenia grzywny lub w razie powtórnego zaniedbania wymienionego obowiązku.

Sprawozdania, które otrzymują Inspektorowie portowi lub konsulowie hiszpańscy od wymienionych lekarzy, będą niezwłocznie przesyłane do Głównego Urzędu Emigracyjnego.

### ROZDZIAŁ IX.

#### POSTANOWIENIA KARNE.

#### Artykuł 134.

Biura informacji i sprzedaży kart okrętowych emigrantom będą mogły być zakładane na terytorjum hiszpańskiem wyłącznie przez konsygnatarjuszy, właścicieli okrętów i armatorów upoważnionych lub przez przedstawicieli tych ostatnich.

Konsygnatarjusze, właściciele okrętów lub armatorzy upoważnieni oraz ich przedstawiciele nie będą mogli zakładać tych biur poza portami załadowania bez uprzedniego zezwolenia Głównego Urzędu Emigracyjnego, określającego warunki, do których winni dostosować swoją działalność.

Każde biuro, które będzie założone wbrew postanowieniom niniejszego artykułu, będzie uważane za agencję emigracyjną, zakazaną w myśl artykułu 35 ustawy, przy stosowaniu skutków prawnych, które stąd wnikną.

Artykuł 135.

Gdy do wiadomości Inspektorów Emigracyjnych dojdą przewinienia lub przekroczenia, których nie będą mogli ukarać na mocy własnej kompetencji, będą zawiadamiali o wypadkach tych sądy lub władze kompetentne albo Główny Urząd Emigracyjny, stosownie do okoliczności.

Artykuł 136.

Inspektorowie Emigracyjni przy wykonywaniu swych zadań mają charakter władzy i za przestępstwa, które przeciw nim będą popełnione, winni ulegną karze, przewidzianej w rozdziałach IV i V działu III księgi II kodeksu karnego.

Do władz tych będzie miał zastosowanie dział VII księgi II tegoż kodeksu karnego za przestępstwa, które mogą popełnić przy wykonywaniu swych obowiązków służbowych. W razie skazania za przestępstwa wymienione w rozdziałach I i IX tego działu, sądy będą stosowały zawsze najwyższy wymiar kary.

Artykuł 137.

Urzędnik państwowy, który zażąda lub otrzyma od emigranta gratyfikację jakiegokolwiek rodzaju w gotówce lub w naturze, bezpośrednio lub pośrednio, dla siebie lub trzeciej osoby za wystawienie dokumentów, w które winny się zaopatrzyć, stosownie do niniejszego rozporządzenia, osoby opuszczające kraj rodzinny, ulegnie karze wymienionej w art. 414 kodeksu karnego.

Artykuł 138.

Lekarze mianowani stosownie do postanowień artykułów rozdziału poprzedniego, bez względu na to czy pełnią obowiązki inspektorów, będą poddani skutkom postanowień karnych regulaminu, obowiązującego dla Służby Sanitarnej Zewnętrznej, bez naruszenia odpowiedzialności, pod które mogą podpaść z innego tytułu.

Artykuł 139.

Jeżeli podczas podróży morskiej na pokładzie okrętu, upoważnionego do przewozu emigrantów, znajdzie się osoba, która weszła na pokład w charakterze emigranta, nie mając po temu prawa, ale posiadając autentyczną kartę okrętową, kapitan obowiązany jest odstawić ją do dyspozycji konsula hiszpańskiego w pierwszym porcie, do którego zawinie okręt, a obowiązkiem odpowiedniego konsygnatarjusza będzie odesłać ją z powrotem i utrzymywać przez cały czas podróży do Hiszpanji. Ten sam obowiązek będzie nałożony, jeżeli osoba ta nie będzie miała karty okrętowej, ale stwierdzone będzie, że wstąpiła na pokład statku za wiedzą i zgodą właściciela okrętu, armatora lub konsygnatarjusza.

Jeżeli powyższe nie będzie stwierdzone lub gdyby karta okrętowa była sfałszowana, osoba winna przekroczenia będzie również repatriowana, jednakże kapitan okrętu będzie mógł żądać od niej, ażeby przez czas, w którym będzie przebywała na pokładzie, pracowała bezpłatnie.

Nie naruszając postanowień powyższych, winny oddany będzie po dokonaniu repatriacji do dyspozycji władz hiszpańskich, w celu pociągnięcia go do odpowiedzialności cywilnej lub kryminalnej, pod którą podpaść będzie.

Artykuł 140.

Osoby, które założą agencję emigracyjną, które będą ją prowadziły lub ciągnęły z niej zyski, osoby, które będą rekrutowały emigrantów na swój rachunek lub dla jakiegokolwiek agencji i te, które dla zysku lub bezinteresownie prowadzić będą propagandę ustną lub pisemną za emigracją, ulegną karze więzienia poprawczego w najniższym wymiarze.

Właściciele okrętów, armatorzy lub konsygnatarjusze, którzy w celu zdobycia dla swych okrętów emigrantów będą korzystali z usług osób innych niż te, które zostały zatwierdzone na kierowników biur sprzedaży kart okrętowych, ulegną grzywnie

od 100 do 500 pesetów za pierwsze przekroczenie i od 500 do 1000 za powtórne, przyczem może im być cofnięte pozwolenie na trudnienie się przewozem emigrantów w razie powtórzenia przekroczenia.

Tej samej karze ulegną właściciele okrętów, armatorzy lub konsygnatarjusze, którzy będą symulowali w dokumentach załadowania, że jest samorzutnym emigrantem osoba, korzystająca z przejazdu płatnego, udzielonego przez rządy, przedsiębiorstwa lub osoby prywatne obcej przynależności państwowej lub przez agencje, które w celu rekrutacji robotników będą założone w Hiszpanji.

#### Artykuł 141.

Właściciele okrętów, armatorzy lub konsygnatarjusze, którzy sami lub przez pośredników zawrą umowę przewozową lub załadują emigrantów na swe okręty bez pozwolenia, będą ukarani aresztem.

Za nieposiadających pozwolenia uważani będą zarówno ci właściciele okrętów, armatorzy lub konsygnatarjusze, którzy mimo starań nie otrzymali go, jak ci, którym pozwolenie to zostało cofnięte z jakiegokolwiek powodu, wyszczególnionego w niniejszem rozporządzeniu, w trybie przewidzianym dla każdego wypadku oraz ci, którzy są upoważnieni do trudnienia się przewozem emigrantów, ale załadują ich na okręty, które albo nie mają pozwolenia na przewóz emigrantów, albo którym pozwolenie to zostało cofnięte w sposób przewidziany w rozporządzeniu.

#### Artykuł 142.

Właściciele okrętów, armatorzy lub konsygnatarjusze, upoważnieni do przewozu emigrantów, którzy zawrą świadomie umowę przewozową z osobą, której ustawa zabrania emigrować, lub którzy przyjmą ją bez biletu okrętowego na pokład okrętu również świadomie, pociągnięci będą do odpowiedzialności sądowej, stosownie do obowiązujących ustaw.

#### Artykuł 143.

Jeżeli dojdzie do wiadomości Głównego Urzędu Emigracyjnego, drogą bezpośrednią, lub wskutek doniesienia Inspektorów, przestępstwo popełnione przez upoważnionego właściciela okrętów, armatora lub konsygnatarjusza, stwierdzone przez wyrok uprawomocniony, lub przekroczenie, które albo samo przez się albo z powodu powtarzania się uznane będzie przez Urząd za ważne, w myśl art. 30 ustawy, Urząd ten cofnie winnemu pozwolenie na trudnienie się przewozem emigrantów. Od postanowienia tego, które posiadać będzie moc egzekutywy niezwłocznej, będzie istniał rekurs w drodze sporno-administracyjnej.

#### Artykuł 144.

Główny Urząd Emigracyjny opracuje instrukcję, w której będą wymienione wszystkie przekroczenia, przewidziane w ustawie i ustali określoną kompetencję organów wykonawczych oraz wysokość grzywny, która może być zastosowana w każdym wypadku w granicach, oznaczonych przez ustawę.

W każdym poszczególnym wypadku będzie ustalone, czy winno uiścić grzywnę towarzystwo okrętowe lub armator, jego przedstawiciel hiszpański, konsygnatarjusz, zarządzający biurem lub kapitan okrętu. Również będą ustalone wypadki odpowiedzialności zastępczej.

W międzyczasie obowiązywać będzie instrukcja w sprawie grzywien z dnia 11 września 1917 roku.

Madryt, 20 grudnia 1924 roku.

Zatwierdzone przez Jego Królewską Mość.  
*Antonio Magazy Pers.*

## BIBLIOGRAFJA.

### Ogólne.

- Bureau International du Travail. Bibliographie du chômage. Genève, 1926.  
Bureau International du Travail. Chronique mensuelle des Migrations. Index, 1922.  
Ministère du Travail du Canada. Système des pensions de vieillesse en vigueur dans différents pays. Dodatek do Gazette du Travail, marzec 1926.  
G. Mortara. Prospettive economiche. Rok VI, Medjolan, 1926.  
Lascaux. La production et la population (Bibliothèque politique et économique) Paryż.  
Gea-Weltkarte für Verkehr, Handel u. Industrie. Berlin, 1926. Gea-Verlag.  
Dr. A. Hauer. Tropenapotheke u. Aerztliches Beratungsbuch, Berlin, 1926.  
P. Colajanni. Il problema della disoccupazione involontaria, 1926.  
Commissariato Generale dell'Emigrazione. Il trattamento degli stranieri nei vari paesi. Rzym, 1926.

### Polska.

- Ministerstwo Spraw Zagranicznych. Wychodźstwo polskie w poszczególnych krajach. Warszawa, 1926 r.

### Francja.

- J. Bercovici. Contrôle sanitaire des immigrants en France, thèse pour le doctorat. Paryż, 1926 r.  
B. Nogaro i L. Weil. La main — d'oeuvre étrangère et coloniale pendant la guerre (Histoire sociale et économique de la guerre). Paryż, 1926.  
Ministère de l'Agriculture. Inspection Générale de l'Agriculture. Rapport à M. le Ministre de l'Agriculture de M. J. M. Guillin, Inspecteur Général de l'Agriculture, sur sa mission en Tunisie.  
R. Fonville. De la condition en France et dans les colonies française des indigènes des protectorats français, thèse de doctorat. Paris, 1926.  
A. Sarraut. La mise en valeur des colonies française (Bibliothèque politique et économique). Paryż.  
Risler. Le travailleur agricole français (ibidem).  
Canisy. La question ouvrière dans le bassin de Briey (ibidem).  
Dybowski. Notre force future (ibidem).  
H. i J. Hitier. Les problèmes actuels de l'agriculture (ibidem).  
Department of Overseas Trade. Report on the Economic and Industrial conditions in France. Revised to July, 1925, Londyn.

### Wielka Brytanja.

- Report of the Oversea Settlement Committee for the year ended 1925. Londyn, 1926.  
Society for the Oversea Settlement of British Women. Sixth annual report. Londyn, Caxton House, 1925.

### Włochy.

- Commissariato Generale dell'Emigrazione. Manuale per l'Istruzione degli emigranti. Rzym, 1925.  
Direzione Generale della Statistica. Statistica della emigrazione italiana per l'estero negli anni 1918, 1919 y 1920 con notizie sommarie per gli anni del 1921 al 1924. Rzym, 1925.

G. de Michelis La politica nazionale dell'emigrazione. Gerarchia, Nr. 10, 1926, Medjolan.

C. Alessandri. Lo Stato e l'assistenza agli emigranti. La Rivista dell'assistenza per l'infanzia, la maternita e la vecchiaia. Nr. 4 — 5, 1926, Rzym.

#### Niemcy.

Dr. K. L. Thalheim i Dr. Hugo Grothe. Führer durch die deutsche Auswanderungslitteratur Wyd. Institut für Auslandkunde, Grenz und Auslandsdeutschum. Lipsk, 1925

Dr. Hugo Grothe. Jahrbuch des Vereins für das Deutschtum im Auslande, 1926. Grundfragen und Tatsachen für Kunde des Grenz- und Auslandsdeutschums, Drezno. Preussisches Statistisches Landesamt. Statistisches Jakrbuch für den Freistaat Preussen, 1925. Berlin.

#### Danja.

F. Zeuten. Socialloowingens Nuvaerende Stilling i Danmark. Nordisk Tidskrift, 1926. (Duńskie ustawodawstwo Socjalne).

#### Ameryka.

Ministère du Travail du Canada. Salaires et heures de travail au Canada de 1920 à 1925. Dodatek do Gazette du Travail, styczeń, 1925. Ottawa.

Canadian Connsel on Child Welfare. Juvenile Immigration Report, Nr. 2. Publication IV, Nr. 15. Ottawa.

Pedro Sainz y Rodriguez, La Solucion para colocarse en America. Biblioteca el Defensa de Madrid, 1926.

Dr. Oskar Kunde. Brasilien, landeskundlich — wirtschaftsgeographische Uebersicht (Sammlung Kaufmann u. Wirtschaft). Wiedeń, 1925.

M. u. F. Preisz. Brasilien als Asyl für Auswanderer deutscher Zunge. Bregenz, 1925.

F. Köhler. Brasilien heute und morgen. Lipsk, 1926.

H. S. Thilo. Die Möglichkeiten landwirtschaftlicher Betätigung in Rio Grande Ministerio de Industrias, Oficina Nacional del Trahajo. Manual del Inspector de Trahajo, par J. F. Sosa. Montevideo. (Ustawodawstwo socjalne w Urugwaju).

#### Airyka.

Paul Barth. Südwestafrika, wirtschaftlicher Ratgeber und allgemeine Anleitung, besonders für Auswanderungslustige. Lipsk, 1926.

Dr. Marc F. Breyne. Südafrika der Zukunft. Berlin, 1926.

#### Azja.

F. Pinner. Das neue Palästina, volkwirtschaftliche Studien. Berlin, 1926.







